

Fundusze
Europejskie

Rzeczpospolita
Polska

Dofinansowane przez
Unię Europejską

Lokalna Strategia Rozwoju Dolina Strugu 2029

„Lokalna Grupa Działania - Lider Dolina Strugu”

Tyczyn, czerwiec 2023 r.

Spis treści

Rozdział I Charakterystyka partnerstwa lokalnego	3
Rozdział II Charakterystyka obszaru i ludności objętej wdrażaniem LSR	8
Rozdział III Partycypacyjny charakter LSR	28
Rozdział IV Analiza potrzeb i potencjału LSR.....	45
Rozdział V Spójność, komplementarność i synergia.....	52
Rozdział VI Cele i wskaźniki	61
Rozdział VII Sposób wyboru i oceny operacji oraz sposób ustanawiania kryteriów wyboru	68
Rozdział VIII Plan działania.....	70
Rozdział IX Plan finansowy LSR.....	71
Rozdział X Monitoring i ewaluacja	73
Wykaz wykorzystanej literatury	79
Załącznik nr 1 do LSR – Cele i przedsięwzięcia	80
Załącznik nr 2 do LSR – Plan działania	82
Załącznik nr 3 do LSR – Budżet LSR	87
Załącznik nr 4 do LSR – Plan wykorzystania budżetu LSR	88

Rozdział I

Charakterystyka partnerstwa lokalnego

1. Nazwa LGD i forma prawna.

Nazwa: „Lokalna Grupa Działania - Lider Dolina Strugu” z siedzibą w Tyczynie, ul. Kościuszki 8, 36-020 Tyczyn. Status prawny: stowarzyszenie powstało i działa w oparciu o przepisy ustawy z dnia 7 kwietnia 1989 r. Prawo o stowarzyszeniach (Dz.U. z 2003 r. Nr 96, poz. 874, z 2004 r. poz. 102, poz. 1055, z 2007 r. 112, poz. 766 oraz z 2011 r. Nr 112, poz. 654), na podstawie art. 15 ustawy z 7 marca 2007 r. o wspieraniu rozwoju obszarów wiejskich z udziałem środków Europejskiego Funduszu Rolnego na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich (Dz. U. Nr 64, poz. 427 oraz 2008 r. Nr 98, poz. 634 oraz Ustawy z dnia 20 lutego 2015 r. o rozwoju lokalnym z udziałem lokalnej społeczności (Dz. U. z 18 marca 2015 r., poz. 378). Ustawy o wspieraniu rozwoju obszarów wiejskich z 20 lutego 2015 r. (Dz.U. poz. 349 z dnia 13 marca 2015 r.) Rozporządzenia Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) Nr 1303/2013 z dnia 17 grudnia 2013 r. W dniu 08.01.2006 r. Stowarzyszenie powołane zostało przez Członków Założycieli a następnie 15.02.2006 r. zostało zarejestrowane w Krajowym Rejestrze Sądowym pod nr KRS 0000251069; REGON: 180127778; NIP: 813 34 51711; Nr w ewidencji ARiMR: 06294105.

2. Proces tworzenia partnerstwa.

Mikroregion zwany od ok. 1994 roku „Dolina Strugu” to obszar geograficzny, w którego skład wchodzi 4 gminy powiatu rzeszowskiego: Błażowa, Chmielnik, Hyżne i Tyczyn położone na terenie województwa podkarpackiego, zlokalizowane na południe od stolicy województwa – Rzeszowa i bezpośrednio z nim sąsiadujące poprzez przyległe gminy: Tyczyn oraz Chmielnik. Nazwa „Dolina Strugu” pochodzi od rzeki Strug, która płynie przez obszar tego mikroregionu.

Sąsiedztwo gmin nie było jedyną przyczyną powstania tej wspólnoty. Gminy Doliny Strugu łączyła przede wszystkim wspólna historia, tożsamość kulturowa a przede wszystkim uwarunkowania przyrodnicze, które mają decydujący wpływ na rozwój regionu (rozwój gospodarczy, ochrona środowiska, przedsięwzięcia społeczne i infrastrukturalne). Pierwszym owocem współpracy, istotnym z punktu widzenia historycznego zawiązania się partnerstwa, było powstanie na początku lat 90-tych XX wieku Okręgowej Spółdzielni Telefonicznej w Tyczynie, której celem było zapewnienie powszechnych usług telefonicznych w regionach wiejskich. Był to jeden z pierwszych niezależnych operatorów w kraju. Jego powstanie było możliwe dzięki udziałowi finansowemu poszczególnych samorządów gmin Doliny Strugu, wpłat członków spółdzielni, kredytów oraz pożyczek zagranicznych. Tego typu finansowanie, wtedy jako jedno z pierwszych w Polsce, dzisiaj zwane jest jako partnerstwo publiczno-prywatne. Sukces tego przedsięwzięcia zachęcił przedstawicieli samorządów gmin Doliny Strugu, którzy zdecydowali w roku 1994 utworzyć „Regionalne Towarzystwo Rolno-Przemysłowe”. Celem stowarzyszenia było opracowanie i realizacja wspólnych przedsięwzięć na rzecz rozwoju i promocji terenów znajdujących się w granicach administracyjnych „Doliny Strugu”. Od tego momentu rozpoczęto intensywne działania mające na celu rozwój obszaru, które przejawiały się w realizacji wielu przedsięwzięć, m.in. :

1. Utworzenie w 1995 r. Spółki „Chmielnik Zdrój”, której udziałowcami byli partnerzy publiczno-prywatni, tj. gmina Chmielnik oraz Towarzystwo Przeciwdziałania Uzależnieniom „Trzeźwa Gmina”.
2. W 1996 r. utworzono Gminną Strefę Rozwoju Gospodarczego w Tyczynie o powierzchni 10 ha, w której funkcjonowało 6 średnich przedsiębiorstw zatrudniających powyżej 50 osób oraz około 50 mniejszych firm.
3. Powstanie w 1996 r. Wyższej Szkoły Społeczno-Gospodarczej.
4. Utworzenie w 1997 r. dla wszystkich gmin wchodzących w skład Doliny Strugu, strategii zrównoważonego rozwoju.
5. Szereg inicjatyw takich jak: Centrum Wspierania Przedsiębiorczości, Program Wiejskiej Aktywności Lokalnej, budowa infrastruktury telekomunikacyjnej, komunalnej, wodno-kanalizacyjnej.

Powstanie Lokalnej Grupy Działania, której obszar działania jest tożsamy z gminami wchodzącymi w skład „Doliny Strugu” jest również wynikiem kontynuacji partnerstwa mającego swoje początki w latach 90 XX w. Głównym inicjatorem tworzenia LGD w 2005 roku na terenie „Doliny Strugu” było Regionalne Towarzystwo Rolno-

Przemysłowe „Dolina Strugu”. Jako podmiot mający bogate doświadczenie w prowadzeniu przedsięwzięć mających na celu rozwój lokalny, koordynowało od początku procesem wyboru oraz zaangażowania partnerów z obszaru Doliny Strugu. Działania związane z powstaniem LGD były realizowane w ramach Pilotażowego Programu Leader +Schemat I. W celu utworzenia LGD poprzez wybór odpowiedniego jej składu, zostali zaproszeni przedstawiciele sektora publicznego, społecznego i gospodarczego oraz mieszkańcy. Proces tworzenia LGD rozpoczął się w 2005 r., w tym czasie zostały przeprowadzone seminaria informacyjne na temat programu Leader+, odbyły się spotkania z ludnością co pozwoliło na dotarcie do wszystkich osób mogących mieć wkład w trakcie budowania partnerstwa i strategii. Finalnym efektem spotkań i ich ustaleń było Zebranie Założycielskie Lokalnej Grupy Działania w dniu 08.01.2006 r. w którym uczestniczyło 30 osób. Członkowie założyciele ustalili, że LGD będzie mieć formę Stowarzyszenia, przyjęto nazwę jako Stowarzyszenie Lider Dolina Strugu, uchwalono Statut LGD i wybrano Władze LGD. W skład pierwszego Zarządu weszło 13 osób które reprezentują każdą gminę na których obszarze działa LGD. W skład Komisji Rewizyjnej weszło 3 osoby.

Struktura „Lokalnej Grupy Działania – Lider Dolina Strugu” obejmuje władze LGD oraz Biuro LGD. Władzami LGD są:

- I. Walne Zebranie Członków,
- II. Zarząd,
- III. Komisja Rewizyjna,
- IV. Rada.

Do kompetencji Walnego Zebrania Członków należy w szczególności: uchwalanie kierunków i programu działania Stowarzyszenia, ustalanie liczby członków Rady, Zarządu i Komisji Rewizyjnej, wybór i odwołanie członków Rady, Zarządu i Komisji Rewizyjnej, rozpatrywanie i zatwierdzanie sprawozdań Zarządu i Komisji Rewizyjnej, w szczególności dotyczących projektów realizowanych w ramach LSR, udzielanie absolutorium ustępującemu Zarządowi, uchwalanie zmian Statutu, podejmowanie uchwały w sprawie rozwiązania Stowarzyszenia, rozpatrywanie odwołań od uchwał Zarządu, wniesionych przez członków Stowarzyszenia, uchwalanie regulaminu obrad Walnego Zebrania Członków, zatwierdzanie LSR oraz procedur oceny i wyboru operacji w trybie konkursowym i grantowym opracowanych przez Zarząd, ustalanie wysokości składek członkowskich. Na dzień 5 czerwca 2023 r. w skład LGD wchodzi 41 członków.

Sposób rozszerzania składu „Lokalnej Grupy Działania – Lider Dolina Strugu” o kolejnych Członków odbywa się na podstawie zapisów Statutu. Członkiem zwyczajnym LGD może być osoba fizyczna, osoba prawna, w tym jednostka samorządu terytorialnego z wyłączeniem województwa, która złoży deklarację członkowską i działa na obszarze objętym działaniem LSR. Osoby fizyczne i prawne, które chcą wspierać LGD, ale nie chcą być członkami zwyczajnymi, mogą zostać członkami wspierającymi LGD. Osobom szczególnie zasłużonym dla LGD walne Zebranie Członków na wniosek Zarządu może nadać tytuł członka honorowego. Nabycie członkostwa w LGD następuje na podstawie uchwał Zarządu po złożeniu deklaracji członkowskiej. Utrata członkostwa w LGD następuje na podstawie uchwały Zarządu. Członkowie działają w ramach struktur Stowarzyszenia zgodnie z zasadą pogłębionego partnerstwa i skutecznej komunikacji, poprzez możliwość kolegialnego podejmowania decyzji, stosowanie przyjaznych form komunikacji, otwartości w zgłaszaniu nowych pomysłów oraz inicjatyw, dotyczących funkcjonowania Stowarzyszenia i wdrażania LSR. Stowarzyszenie, realizując zasadę inkluzywności, nie wprowadza ograniczeń dla osób/podmiotów, które chcą zostać jego członkiem.

- **Zarząd** składa się z 7-13 członków powoływanych i odwoływanych przez Walne Zebranie Członków. Do kompetencji Zarządu należy kierowanie całokształtem działalności Stowarzyszenia, zgodnie z uchwałami Walnego Zebrania Członków, reprezentowanie je na zewnątrz, realizacja uchwał Walnego Zebrania Członków, podejmowanie uchwał w przedmiocie nabycia, utraty i stwierdzenia utraty członkostwa w Stowarzyszeniu, reprezentowanie Stowarzyszenia na zewnątrz, sprawowanie zarządu nad majątkiem Stowarzyszenia, podejmowanie decyzji w sprawie nabycia lub zbycia majątku nieruchomego i ruchomego, kierowanie bieżącą pracą Stowarzyszenia w tym aktualizację harmonogramu naborów wniosków, zwoływanie Walnego Zebrania Członków, ustalanie budżetu Stowarzyszenia, proponowanie Walnemu Zebraniu Członków wysokości składek członkowskich i terminów ich płatności, składanie sprawozdań ze swej działalności na Walnym Zebraniu Członków, opracowywanie projektu LSR, powoływanie i odwoływanie Dyrektora Biura Stowarzyszenia oraz zatrudnianie innych pracowników tego Biura, ustalanie

wielkości zatrudniania i zasad wynagradzania pracowników Biura Stowarzyszenia, uchwalanie regulaminów przewidzianych w statucie, podejmowanie uchwał w sprawie przystąpienia Stowarzyszenia do innych organizacji, Dokonywanie zmian LSR wynikających z wezwań Samorządu Województwa w związku z ubieganiem się o wybór LGD do realizacji LSR oraz późniejszym jej wdrażaniem. Zmiany o których mowa nie mogą prowadzić do istotnych modyfikacji LSR.

- **Komisja Rewizyjna** składa się z 3 osób, której główne kompetencje to kontrola bieżącej pracy Stowarzyszenia, składanie wniosków w przedmiocie absolutorium dla Zarządu na Walnym Zebraniu Członków, występowanie z wnioskiem o zwołanie Walnego Zebrania Członków, dokonywanie wyboru podmiotu mającego zbadać sprawozdanie finansowe Stowarzyszenia zgodnie z przepisami o rachunkowości. Zebrania Komisji Rewizyjnej zwołuje przewodniczący bądź osoba przez niego upoważniona. Zebrania Komisji Rewizyjnej odbywają się w miarę potrzeb, jednak nie rzadziej niż raz w roku.

- **Biuro „Lokalnej Grupy Działania – Lider Dolina Strugu”** służy realizacji celów i zadań Stowarzyszenia, a jego podstawowym zadaniem jest merytoryczne i organizacyjne wspieranie zadań Stowarzyszenia. Biuro LGD tworzy Dyrektor Biura oraz pracownicy merytoryczni: specjalista ds. projektowych (obsługa projektowa, obsługa beneficjentów) i specjalista ds. organizacyjno-promocyjnych (wdrażanie, promocja). Obsługę księgową prowadzi na podstawie umowy zlecenie osoba specjalizująca się w tej dziedzinie działalności.

Zasady funkcjonowania organu decyzyjnego, dalej zwanego Radą, regulują zapisy statutu stowarzyszenia oraz Regulamin rady, który określa organizację wewnętrzną i tryb pracy Rady. Zadaniem Rady w LGD jest wybór operacji i ustalenie kwoty wsparcia. Rada może liczyć od 6 do 9 członków wybieranych przez Walne Zebranie spośród jego członków. Rada wybiera ze swojego grona Przewodniczącego, Wiceprzewodniczącego, Sekretarz oraz Członków. Zgodnie z zapisami § 20a ust. 4 statutu, w skład Rady mogą wchodzić przedstawiciele publicznych i prywatnych lokalnych interesów społeczno-gospodarczych.

Zgodnie z zapisami statutu, regulaminu rady oraz z przepisami krajowymi i unijnymi, żadna pojedyncza grupa interesu nie może kontrolować procesu podejmowania decyzji podczas oceny i wyboru operacji. .

Decyzje Rady, w szczególności decyzje w sprawach związanych z oceną i wyborem operacji, podejmowane są w formie uchwały zwykłą większością głosów przy obecności co najmniej połowy członków Rady. Tryb głosowania określają procedury wyboru - decyzje podejmowane są poprzez wypełnienie karty oceny operacji. Warunkiem koniecznym dla prawidłowości przeprowadzenia procesu decyzyjnego jest zagwarantowanie przedstawicielstwa każdego z sektorów (społecznego, gospodarczego i publicznego). Zarząd stowarzyszenia „Lokalnej Grupy Działania – Lider Dolina Strugu” prowadzi ponadto rejestr interesów, bazujący na oświadczeniach przedstawicieli organu decyzyjnego. Członkowie Rady są zobowiązani zachować bezstronność w wyborze operacji. Członek Rady lub jego reprezentant, który jest wnioskodawcą wybieranej przez Radę operacji, reprezentuje wnioskodawcę, zachodzi pomiędzy nim a wnioskodawcą stosunek bezpośredniej podległości służbowej, jest z nim spokrewniony, jest osobą fizyczną reprezentującą przedsiębiorstwo powiązane z przedsiębiorstwem reprezentowanym przez wnioskodawcę lub zgłosi inne powiązanie z daną operacją lub co do którego zachodzi podejrzenie stronnictwa przy wyborze dane operacji, zostaje wykluczony z tego wyboru. Regulamin zakłada ponadto obowiązek wyłączenia członków Rady w przypadku stwierdzenia innych powiązań. Na podstawie deklaracji, Przewodniczący Rady wraz z Sekretarzem Rady kontroluje czy skład rady obecny na posiedzeniu pozwala na zachowanie paritetów.

W skład Zarządu LGD wchodzi przedstawiciele różnych sektorów/środków, zarówno sektora publicznego (wójtowie, burmistrzowie, radni powiatowi) ale również społecznego (mieszkańcy i przedstawiciele organizacji pozarządowych) i gospodarczego (przedsiębiorcy). Obecny skład Zarządu LGD stanowią osoby z wieloletnim doświadczeniem w działalności społecznej na rzecz LGD, niektórzy członkowie działają w strukturach stowarzyszenia od jego powstania. Dotychczas wypracowane mechanizmy w podejmowaniu decyzji, zbudowane od wielu lat zaufanie, znajomość obowiązujących zasad funkcjonowania LGD ale przede wszystkim znajomość przepisów i zasad dotyczących wdrażania LSR, tj. dystrybucji środków dla rozwoju społeczeństwa lokalnego, zapewniają zdolność Lokalnej Grupy Działania do realizacji strategii. Zarząd będący głównym organem sprawczym w stowarzyszeniu, posiada aktualną wiedzę na temat działań biura LGD związanych z wdrażaniem działań

zaplanowanych w LSR. Dyrektor biura bierze udział w każdym posiedzeniu Zarządu, przekazuje informacje jakie płyną z efektów wdrażania strategii, czerpie informacje zwrotne od Zarządu co do planów, strategii i oczekiwań i wraz z pracownikami biura podejmuje działania celem ich realizacji. Taka ścisła współpraca Zarządu i biura LGD jest konieczna z punktu widzenia odpowiedzialności jakie ponoszą te dwa organy. Dyrektor oraz pracownicy biura posiadają odpowiednie kwalifikacje i doświadczenie w realizacji projektów współfinansowanych z różnych funduszy (PROW, POKL, EFS, fundusze Szwajcarskie, programy rządowe i inne). Opis stanowisk oraz pracę biura reguluje Regulamin biura. Szczegółowy opis naboru pracowników oraz minimalne wymagania na poszczególne stanowiska zostały opisane w Załączniku do Regulaminu Biura.

Podobny zaawansowany poziom współpracy został wypracowany pomiędzy biurem LGD a Radą. Ścisła współpraca w bardzo newralgicznym zakresie jakim jest ocena wniosków i udzielania wsparcia jest konieczna i realizowana z korzyścią dla społeczności lokalnej (beneficjentów). O rzetelności wykonywanych obowiązków może świadczyć choćby znikoma ilość (1 przypadek) protestów jakie do tej pory wpłynęły do LGD w okresie programowania 2014-2020, niewielka ilość wniosków pozostawionych bez rozpatrzenia czy odrzuconych ze względów formalnych lub merytorycznych. Świadczy to zarówno o dołożeniu wszelkich starań przez biuro LGD aby wnioskodawcy składali dobrej jakości wnioski (prowadzone doradztwo), rzetelnej ocenie wstępnej ale również o niepodważalnych decyzjach rady w procesie oceny i wyboru operacji. Należy również wspomnieć, iż skład Rady od dłuższego czasu (z nieznacznymi zmianami) pozostaje w podobnym składzie.

Najważniejszym dokumentem regulującym funkcjonowanie LGD jest statut. Aktualne brzmienie tego dokumentu zostało przyjęte uchwałą nr 4/WZ/2023 r. Walnego Zebrania Członków z 5 czerwca 2023 r. Statut jest podzielony na V rozdziałów:

- I. Postanowienia ogólne: min. cel, zasięg terytorialny, przepisy legislacyjne, na podstawie których funkcjonuje stowarzyszenie.
- II. Zasady działania stowarzyszenia: działania jakie stowarzyszenie będzie podejmować dążąc do realizacji celu.
- III. Członkowie stowarzyszenia: zasady członkostwa w stowarzyszeniu.
- IV. Władze stowarzyszenia: struktura podziału władzy w stowarzyszeniu, z podziałem na role i odpowiedzialności a także zasadami funkcjonowania poszczególnych organów.
- V. Majątek stowarzyszenia: zasady budowania majątku, rozwiązania stowarzyszenia, zmian zapisów statutu.

Pozostałymi dokumentami regulującymi funkcjonowanie LGD są:

1. Regulamin Walnego Zebrania Członków „Lokalnej Grupy Działania – Lider Dolina Strugu” przyjęty został uchwałą nr 10/WZ/2023 Walnego Zebrania Członków 5 czerwca 2023 r.

Treść Regulaminu Obrad Walnego Zebrania Członków oraz jego zmiany zatwierdzane są przez Walne Zebranie Członków. Dokument ten reguluje kwestie związane ze zwoływaniem posiedzeń, uprawnień członków, kompetencji Walnego Zebrania, przebiegu posiedzeń, uprawnień Komisji Skrutacyjnej, Komisji Uchwał i Wniosków. Zmianę regulaminu może zgłosić Zarząd LGD poprzez wprowadzenie odpowiedniego punktu do proponowanego porządku obrad lub na pisemne żądanie 1/10 członków.

2. Regulamin Zarządu „Lokalnej Grupy Działania – Lider Dolina Strugu” przyjęty został Uchwałą nr 8/WZ/2023 Walnego Zebrania Członków z dnia 5 czerwca 2023 r.

Regulamin Zarządu Stowarzyszenia „Lokalna Grupa Działania – Lider Dolina Strugu” określa organizację wewnętrzną i tryb pracy Zarządu. Uchwalany jest i aktualizowany przez Walne Zebranie Członków. Dokument ten reguluje kwestie związane z częstotliwością zwoływania posiedzeń, trybu zwoływania, protokołowania, określenie struktury i podziału zadań w szczególności dla Prezesa Zarządu, zasad zwrotu kosztów za uczestnictwo w posiedzeniach.

3. Regulamin Rady przyjęty w brzmieniu załącznika nr 1 do Uchwały nr 2/NWZ/2021 z dnia 23 lutego 2021 r. Nadzwyczajnego Walnego Zebrania Członków „Lokalnej Grupy Działania – Lider Dolina Strugu”

Regulamin Rady Stowarzyszenia „Lokalna Grupa Działania - Lider Dolina Strugu” określa organizację wewnętrzną i tryb pracy Rady. Uchwalany jest i aktualizowany przez Walne Zebranie Członków. Dokument ten reguluje kwestie

związane z członkostwem w składzie Rady, strukturę organizacyjną (stanowiska), zasady zwoływania i przebiegu posiedzeń Rady, głosowania, trybu odwoławczego w procesie oceny wniosków, zasad dokumentowania posiedzeń Rady a także załączniki (deklaracje bezstronności, rejestr interesów, lokalne kryteria wyboru operacji we wszystkich zakresach oraz instrukcję wypełniania karty oceny według LKW).

4. Regulamin Komisji Rewizyjnej przyjęty w brzmieniu załącznika nr 1 do Uchwały nr 9/WZ/2023 z dnia 5 czerwca 2023 r. Walnego Zebrania Członków „Lokalnej Grupy Działania – Lider Dolina Strugu”

Regulamin Komisji Rewizyjnej Stowarzyszenia „Lokalna Grupa Działania - Lider Dolina Strugu” określa organizację wewnętrzną i tryb pracy Komisji. Uchwalany jest i aktualizowany przez Walne Zebranie Członków. Dokument ten reguluje kwestie związane z kadencyjnością Komisji, zasad, częstotliwości oraz trybu pracy, zwoływania zebrań, wykonywanych zadań, zasad podejmowania decyzji (głosowania), dokumentowania posiedzeń.

5. Regulamin Biura „Lokalnej Grupy Działania – Lider Dolina Strugu” (załącznik do Uchwały nr 3/NWZ/2015 r. z Nadzwyczajnego Walnego Zebrania z 28 grudnia 2015).

Regulamin określa zasady funkcjonowania Biura Stowarzyszenia „Lokalna Grupa Działania - Lider Dolina Strugu”, strukturę organizacyjną, ramowy zakres działania i kompetencje Dyrektora Biura, pracowników obsługi oraz inne postanowienia związane z funkcjonowaniem Biura Stowarzyszenia, tj. organizacja i zasady funkcjonowania Biura oraz zakres działania i kompetencji, podstawowe obowiązki pracodawcy i pracownika, uprawnienia pracownika i pracodawcy, czas pracy, wypłata wynagrodzenia, postanowienia końcowe. Regulamin Biura uchwała Walne Zebranie Członków.

„Lokalna Grupa Działania-Lider Dolina Strugu” realizując plan procesu opracowania Lokalnej Strategii Rozwoju z udziałem lokalnej społeczności objęty umową na wsparcie przygotowawcze, przeprowadziło na terenie każdej z czterech gmin Doliny Strugu po jednym spotkaniu konsultacyjnym, w którym wzięli udział przedstawiciele sektorów: publicznego, gospodarczego i społecznego. Informacje o planowanych spotkaniach zostały dystrybuowane poprzez stronę internetową LGD, gmin partnerskich, media społecznościowe, dystrybucję plakatów z zaproszeniem do wzięcia udziału w spotkaniach a także wyrażania swoich opinii dotyczących problemów/potrzeb jakie mieszkańcy identyfikują na tym obszarze oraz oczekiwania i kierunki jego rozwoju poprzez wypełnienie i przesłanie ankiety. W celu zapewnienia możliwości udziału jak najszerszego grona mieszkańców w trwających konsultacjach społecznych, z wykorzystaniem środków komunikacji elektronicznej na stronie internetowej zamieszczono ankietę stworzoną na bazie analizy SWOT wynikającej z projektu Planu Strategicznego dla Wspólnej Polityki Rolnej na lata 2023-2027, która oprócz propozycji zidentyfikowanych w niej lokalnych zasobów, mocnych i słabych stron obszaru LGD a także szans i zagrożeń zawiera propozycję potrzeb mających wpływ na cele strategiczne w odniesieniu do interwencji LEADER a także w ramach programu Fundusze Europejskie dla Podkarpacia na lata 2021-2027. Mieszkańcy mieli możliwość w dowolnym momencie (nie koniecznie biorąc udział w spotkaniach) wypełnić ankietę, wyrazić w niej swoje problemy, oczekiwania czy priorytety i przesłać do LGD. Dodatkowym sposobem na włączenie do konsultacji w tworzenie LSR na lata 2023-2027 było udostępnienie możliwości wzięcia udziału w konsultacjach społecznych w formie on-line, jednakże nikt nie skorzystał z tej formy komunikacji.

Lokalna Grupa Działania – Lider Dolina Strugu realizując zasadę inkluzywności planuje pogłębiać i poszerzać zaangażowanie lokalnej społeczności nie tylko poprzez działania związane z wdrażaniem LSR. Realizacja planu komunikacji z lokalną społecznością zakłada szereg działań, które mają na celu informowanie mieszkańców odnośnie planowanych naborów wniosków, ale również zaczerpywanie informacji odnośnie propozycji zmian jakie należy wprowadzić do LSR, zasad przyznawania punktów, sposobu komunikacji itp.

Poprzez realizację szkoleń dla członków Rady i pracowników, LGD będzie nabywać nowe kompetencje celem sprawnego i rzetelnego realizowania jej założeń przy aktywnym współudziale lokalnej społeczności.

Rozdział II

Charakterystyka obszaru i ludności objętej wdrażaniem LSR

1. Opis obszaru.

W procesie kompletowania danych dotyczących obszaru, wzięto pod uwagę stan na koniec roku 2020 lub okres 2015-2020. Opis obszaru ma na celu określenie charakterystyki terenu objętego Lokalną Strategią Rozwoju dotyczącej zarówno w kwestii demografii, danych gospodarczych, ekonomicznych celem określenia z jakimi problemami spotykają się mieszkańcy LSR, ponieważ nie w każdym przypadku problemy te wynikają z czynników od nich zależnych. Niniejszy opis ma również na celu wskazanie charakterystyki geograficzno-przyrodniczej oraz potencjału endogenicznego obszaru, który należy maksymalnie wykorzystać jednocześnie mając na uwadze potrzeby rozwojowe mieszkańców.

1.1. Demografia

Lokalna Grupa Działania – Lider Dolina Strugu obejmuje obszar czterech gmin leżących w południowej części powiatu rzeszowskiego (woj. podkarpackie) charakteryzujących się spójnością terytorialną: Gmina Błażowa graniczy bezpośrednio z Gminą Hyżne i Tyczyn, Gmina Hyżne graniczy bezpośrednio z Gminą Błażowa, Chmielnik i Tyczyn, Gmina Chmielnik graniczy bezpośrednio z gminą Tyczyn i Hyżne i Gmina Tyczyn graniczy z Gminami Błażowa, Hyżne i Chmielnik. Dwie z nich mają charakter wiejski (Hyżne, Chmielnik), a dwie miejsko-wiejski (Błażowa, Tyczyn). Cały obszar zajmuje powierzchnię ok 271 km² i leży w sąsiedztwie Rzeszowa, stolicy regionu, będącego ważnym węzłem komunikacyjnym: drogowym, kolejowym, lotniczym.

Tabela 1 Gminy wchodzące w skład Doliny Strugu wraz z powierzchnią i miejscowościami

Gmina	Powierzchnia	Miejscowości wchodzące w skład gminy
Błażowa	113 km ²	Błażowa (miasto), Białka, Błażowa Dolna, Błażowa Górna, Futoma, Kąkolówka, Lecka, Nowy Borek, Piątkowa.
Chmielnik	53 km ²	Błędowa Tyczyńska, Borówki, Chmielnik, Wola Rafałowska, Zabratówka.
Hyżne	51 km ²	Brzezówka, Dylągówka, Grzegorzówka, Hyżne, Szklary, Wólka Hyżneńska.
Tyczyn	54 km ²	Tyczyn (miasto), Borek Stary, Hermanowa, Kielnarowa.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie Banku Danych lokalnych oraz rejestru TERYT.

Samorządy gminne reprezentowane przez wyznaczonych przedstawicieli wyznaczonych stosownymi uchwałami rady poszczególniej gminy są członkami LGD. Gminy te nie są członkami w innych LGD, które ubiegają się o wybór LSR na lata 2023-2027.

Według danych statystycznych GUS (Bank Danych Lokalnych) na koniec roku 2020 teren Doliny Strugu zamieszkiwało łącznie 36 229 osób:

1. Gmina Błażowa - 10 851.
2. Gmina Chmielnik - 7 310.
3. Gmina Hyżne - 6 956.
4. Gmina Tyczyn - 11 112.

Liczba ludności w porównaniu z danymi na koniec 2013 r. (dane sporządzane do LSR 2014-2020) wzrosła jedynie o 374 osoby. Na tą sytuację miał przede wszystkim wpływ fakt włączenia do Rzeszowa miejscowości Matysówka, należącej do gminy Tyczyn. Na koniec 2018 roku gminę tą zamieszkiwało 12 003 osoby zaś na koniec 2019 już 10 499 (spadek o 1 504 osoby). Zmiany demograficzne dotyczące liczby ludności na terenie LGD w latach 2015 – 2020 przedstawiają się następująco:

Tabela 2 Ludność Doliny Strugu w latach 2015-2020

Lata 2015- 2020	Ludność	Gmina Błażowa	Gmina Chmielnik	Gmina Hyżne	Gmina Tyczyn	Łącznie
2015	Ogółem	10 817	6 805	7 008	11 556	36 186
	Mężczyźni	5 380	3 391	3 483	5 701	17 955
	Kobiety	5 437	3 414	3 525	5 855	18 231
2016	Ogółem	10 826	6 815	7 004	11 748	36 393
	Mężczyźni	5 375	3 409	3 471	5 789	18 044
	Kobiety	5 451	3 406	3 533	5 959	18 349
2017	Ogółem	10 852	6 908	7 012	11 916	36 688
	Mężczyźni	5 387	3 458	3 472	5 877	18 194
	Kobiety	5 465	3 450	3 540	6 039	18 494
2018	Ogółem	10 826	6 921	7 044	12 003	36 794
	Mężczyźni	5 361	3 446	3 505	5 919	18 231
	Kobiety	5 465	3 475	3 539	6 084	18 563
2019	Ogółem	10 833	6 945	7 062	10 499	35 339
	Mężczyźni	5 360	3 467	3 512	5 180	17 519
	Kobiety	5 473	3 478	3 550	5 319	17 820
2020	Ogółem	10 851	7 310	6 956	11 112	36 229
	Mężczyźni	5 402	3 640	3 472	5 476	17 990
	Kobiety	5 449	3 670	3 484	5 636	18 239

Źródło: Opracowanie własne na podstawie Banku Danych lokalnych oraz rejestru TERYT.

Po zmianie granic administracyjnych w 2019 roku widać pozytywną tendencję wzrostu liczby ludności zamieszkującej obszar LSR. Porównując lata 2019 i 2020 to jest wzrost o 890 osób. W tym okresie zwiększyła się liczba ludności w gminach Błażowa i Tyczyn, zaś w gminie Hyżne i Chmielnik zmalała. Największy wzrost odnotowano w gminie Tyczyn choć ciągle jest to mniej niż w roku 2015. Zauważalny jest również brak znaczących różnic między liczbą kobiet i mężczyzn, na koniec 2020 r. teren LGD zamieszkiwało więcej kobiet.

Istotnymi danymi z punktu widzenia demografii społeczeństwa jest odsetek ludności w wieku przedprodukcyjnym, produkcyjnym i poprodukcyjnym. W roku 2020 na terenie LGD ogółem zamieszkiwało 7 585 osób (21% ludności) w wieku przedprodukcyjnym, 21 778 (60% ludności) w wieku produkcyjnym i 6 866 (19% ludności) w wieku poprodukcyjnym. W latach 2015-2020 zauważalny jest stały procentowy podział ludności ze względu na przynależność do wspomnianych poszczególnych grup, największą grupę stanowią osoby w wieku produkcyjnym.

Tabela 3 Struktura ludności według ekonomicznych grup wieku

Ekonomiczna grupa wieku	2015	2016	2017	2018	2019	2020	% ogółu w 2020
Ludność w wieku przedprodukcyjnym <17	7 254	7 228	7 301	7 343	7 048	7 585	21%
Ludność w wieku produkcyjnym 18-64	22 495	22 610	22 703	22 622	21 631	21 778	60%
Ludność w wieku poprodukcyjnym >65	6 437	6 555	6 684	6 829	6 660	6 866	19%

Struktura ludności według ekonomicznych grup wieku w okresie 2015-2020 praktycznie nie uległa zmianie. Zauważalna jest stała proporcja, gdzie na ogół społeczeństwa po ok. 20% stanowią osoby w wieku przedprodukcyjnym, 20% osoby w wieku poprodukcyjnym oraz ok. 60% osoby w wieku produkcyjnym. Planując wsparcie tych grup w ramach Lokalnej Strategii Rozwoju dla gmin Doliny Strugu, należy aktywizować grupę młodzieży (osoby w wieku przedprodukcyjnym) w tym uczniów aby dać im możliwie jak największe wsparcie aby stanowiły silny kapitał wchodząc w wiek produkcyjny. W latach 2015-2018 liczba ludności w tej kategorii wiekowej zwiększała się, następnie w 2019 r. spadła (jest to prawdopodobnie spowodowane włączeniem miejscowości Matysówka do Rzeszowa) aby w roku 2020 wzrosnąć o ponad 500. Ostateczny bilans demograficzny osób w wieku przedprodukcyjnym na obszarze LGD, biorąc pod uwagę okres 2015-2020 jest dodatni. Oznacza to zmianę w stosunku do poprzedniej perspektywy finansowej, gdzie w latach 2010-2013 odnotowano spadek odsetku ludności

tej grupy z 22% w 2010 do 20,80% w 2013. Porównując na tej samej zasadzie lata 2015 i 2020 to jest wzrost o 331 osób. Dodatkowo należy wspierać tą grupę aby miała możliwości nauki, pracy i odpoczynku wchodząc w wiek produkcyjny. Działania te powinny zaspokajać większość potrzeb tej grupy aby rezygnowała z emigracji zarobkowej i budowała swoją przyszłość na obszarze LSR. Grupa osób w wieku poprodukcyjnym to osoby starsze, którym powinno się zabezpieczyć swobodny dostęp do wszystkich usług, aby ograniczać korzystanie z opieki instytucjonalnej, aby osoby te mogły dalej rozwijać swoje pasje, wspierać młodszych swoim doświadczeniem, aby poczuć się potrzebnymi lokalnej społeczności. Kompleksowe wsparcie mieszkańców reprezentujących wszystkie wspomniane grupy wiekowe, przyniesie korzyści dla całego regionu Doliny Strugu

1.2. Rynek pracy

Rynek pracy to rodzaj ekonomicznego rynku składającego się zarówno z osób poszukujących pracy i ich ofert a z drugiej strony podmiotów oferujących te miejsca i potrzebujących siły roboczej. Niniejsze analizy skupiają się głównie na tzw. rynku oficjalnym, ponieważ dane te dotyczą rynku tzw. oficjalnego, który w odróżnieniu do szarej strefy jest łatwiejszy do przeanalizowania.

„Rynek pracy jest inkluzywny, gdy nikogo nie wyklucza, integruje społecznie i umożliwia podjęcie dobrego zatrudnienia tym wszystkim, którzy chcą pracować. Z punktu widzenia zrównoważonego rozwoju istotne jest wzmocnienie pozycji na rynku pracy tych osób, które zazwyczaj mają na nim mniejsze szanse, w tym kobiet, osób najmłodszych i najstarszych, z niepełnosprawnością, zamieszkałych na wsi. W Polsce ich sytuacja, choć nadal trudniejsza od przeciętnej, w 2020 r. przeważnie była lepsza niż pięć lat wcześniej. Sprzyjały temu ogólne korzystne zmiany na rynku pracy, na tyle znaczne w latach 2015-2019, że w 2020 r. sytuacja w tym obszarze pozostała relatywnie stabilna, pomimo pandemii Covid-19”¹.

Według raportu GUS z 2021 r. aktywność zawodowa Polaków w latach 2015-2020 nie uległa znacznym zmianom. W tym czasie osób aktywnych zawodowo (pracujących lub poszukujących pracy) było ok. 56% ludności. Pozytywnymi zmianami należy również określić wzrost w tym okresie o 300 tys. osób pracujących, wzrost wskaźnika zatrudnienia z 52% do 54%, spadek liczby bezrobotnych o 60% oraz spadek stopy bezrobocia z 7,5% do 3,2% (spadek o 4,3%). Na terenie podkarpacia zmiany te były mniejsze a sam spadek tego wskaźnika znacznie większy. Stopa bezrobocia w 2015 r. wynosiła 11,7% zaś w roku 2020 – 4,3% (spadek o 7,4%).

Kobiety nadal były mniej aktywne na rynku pracy niż mężczyźni. W latach 2015-2020 stanowiły ok. 45% osób aktywnych zawodowo i ponad 60% biernych zawodowo, a współczynnik aktywności zawodowej wśród nich wynosił ok. 48% (wobec ok. 65% wśród mężczyzn). Znaczny wpływ na to miał niższy wiek emerytalny kobiet niż mężczyzn. Jednak również w populacji w wieku produkcyjnym² aktywność zawodowa była mniej powszechnym zjawiskiem wśród kobiet niż wśród mężczyzn (w 2020 r. dotyczyła 73% kobiet wobec 82% mężczyzn). Mniejsza aktywność zawodowa żeńskiej populacji wynikała również z większego obciążenia obowiązkami opiekuńczymi. Opieka nad dziećmi, ciężko chorymi osobami dorosłymi albo inne zobowiązania osobiste lub rodzinne w 2020 r. były najbardziej powszechną przyczyną bierności zawodowej kobiet w wieku 25-59 lat (dotyczyła ona 65% biernych zawodowo kobiet wobec zaledwie 17% mężczyzn), występującą częściej niż pięć lat wcześniej (kiedy powoływało się na nią niespełna 52% biernych zawodowo kobiet).

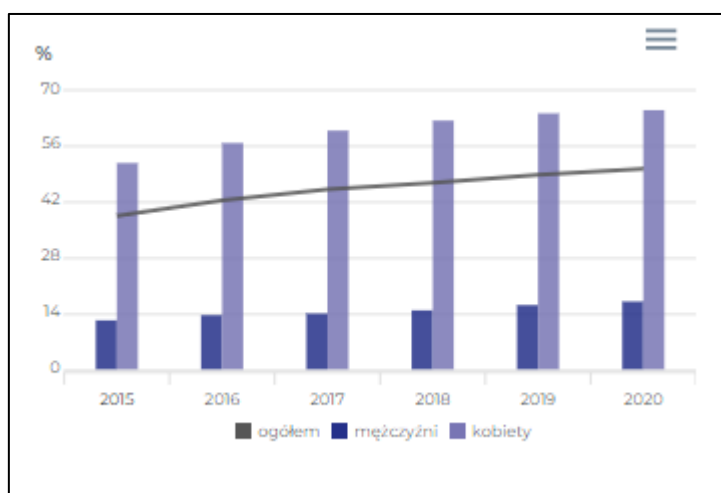
„Sytuacja aktywnych zawodowo kobiet na rynku pracy w 2020 r. była lepsza niż pięć lat wcześniej. Pod niektórymi względami pozostała ona jednak słabsza od sytuacji mężczyzn, choć to kobiety częściej posiadały wyższe wykształcenie (legitymowało się nim 58% kobiet w wieku 30-34 lata wobec 37% mężczyzn w tej samej grupie wieku). Kobiety nadal były nieco bardziej niż mężczyźni zagrożone bezrobociem. Jednak przy ogólnym spadku natężenia tego zjawiska, różnica między stopą bezrobocia wśród kobiet i wśród mężczyzn w 2020 r. była niewielka (3,3% wobec 3,1%). Pomimo poprawy, znacznie słabszy niż wśród mężczyzn pozostał natomiast wskaźnik zatrudnienia wśród kobiet (46% wobec 63%) i dotyczyło to również populacji w wieku produkcyjnym (70% wobec 79%). Niezmiennie zatrudnienie było mniej powszechne wśród matek małych dzieci niż przeciętnie wśród kobiet (przy czym wraz ze wzrostem liczby posiadanych dzieci, wskaźnik zatrudnienia kobiet malał). W przeciwieństwie do ogólnych tendencji, w okresie pięciu lat wskaźnik zatrudnienia wśród matek małych dzieci zmniejszył się.

¹ GUS Raport 2021, Polska na drodze zrównoważonego rozwoju, Inkluzywny wzrost gospodarczy

Utrzymały się różnice pomiędzy płacami mężczyzn a płacami kobiet. Luka płacowa w Polsce, choć jedna z najmniejszych w UE, nieco zwiększyła się: w 2019 r. mężczyźni zarabiali średnio o blisko 9% więcej niż kobiety, podczas gdy w 2015 r. ta przewaga wynosiła ok. 7%. Zmniejszyła się luka płacowa w sektorze prywatnym, gdzie była dużo wyższa niż w sektorze publicznym (niemal 16% wobec niespełna 4%). Podobnie jak w 2015 r. największe dysproporcje obserwowano m.in. pomiędzy pracującymi w działalności finansowej i ubezpieczeniowej oraz w informacji i komunikacji, gdzie w 2019 r. mężczyźni zarabiali o 30% więcej niż kobiety. Duże różnice utrzymały się również wśród pracujących w handlu hurtowym i detalicznym pojazdami samochodowymi; naprawie pojazdów samochodowych, gdzie płace mężczyzn przekraczały płace kobiet o 24%. Odwrotna była natomiast sytuacja w budownictwie, transporcie i gospodarce magazynowej oraz w dostawie wody, gospodarowaniu ściekami i odpadami oraz działalności związanej z rekultywacją, gdzie to kobiety średnio zarabiały nieco więcej niż mężczyźni.”²

W latach 2015-2020 wzrósł dość znacząco odsetek osób biernych zawodowo z powodu obowiązków rodzinnych i związanych z prowadzeniem domu. Tendencję tą można zauważyć na poniższym wykresie:

Wykres 1 Odsetek osób biernych zawodowo z powodu obowiązków rodzinnych związanych z prowadzeniem domu

Źródło: <https://raportsdg.stat.gov.pl/2021/inkluzywnyrynekpracy.html>

Zauważalna jest również duża (nadal rosnąca) dysproporcja między kobietami a mężczyznami biernymi zawodowo z powodu obowiązków domowych. W roku:

- 2015 ogółem 38,6%, kobiety: 51,8% mężczyźni 12,5%,
- 2020 ogółem 50,4%, kobiety: 65%, mężczyźni: 17,2%.

W procesie tworzenia grup docelowych LSR, grup w niekorzystnej sytuacji należy wziąć pod uwagę ciągle dysproporcje w sektorze rynku pracy między kobietami i mężczyznami. Różnice te mają często różne podłoże – ekonomiczne, społeczne, różnią się ze względu na lokalizację, wykształcenie itd. Reasumując sytuację kobiet na rynku pracy należy podejmować działania aby młode kobiety możliwie jak najszybciej podejmowały aktywność zawodową, zarówno te, które wracają do aktywności zawodowej po urodzeniu dziecka jak i te, które wchodzi na rynek pracy po raz pierwszy.

Kolejną istotną kwestią w procesie analizy sytuacji mieszkańców na rynku pracy jest udział w nim osób z niepełnosprawnością. Odsetek ten był niski, nie zmienił się znacząco w latach 2015-2020 i wynosił ok. 17%. Pozytywną tendencją jest wskaźnik zatrudnienia- wzrost z 15% w 2015 do 17% w 2020 r. a także spadek stopy bezrobocia z 12% do ok. 5%. „Mimo pozytywnych zmian w zakresie aktywności zawodowej osób niepełnosprawnych na przestrzeni lat – ich aktywność zawodowa nadal znacząco odbiega od aktywności zawodowej osób sprawnych. W 2019 r. współczynnik aktywności zawodowej osób sprawnych w wieku produkcyjnym wynosił 81,0%, wskaźnik zatrudnienia 78,4% a stopa bezrobocia 3,4%. Różnica między wskaźnikiem zatrudnienia osób

² GUS Raport 2021, Polska na drodze zrównoważonego rozwoju, Inklusywny wzrost gospodarczy

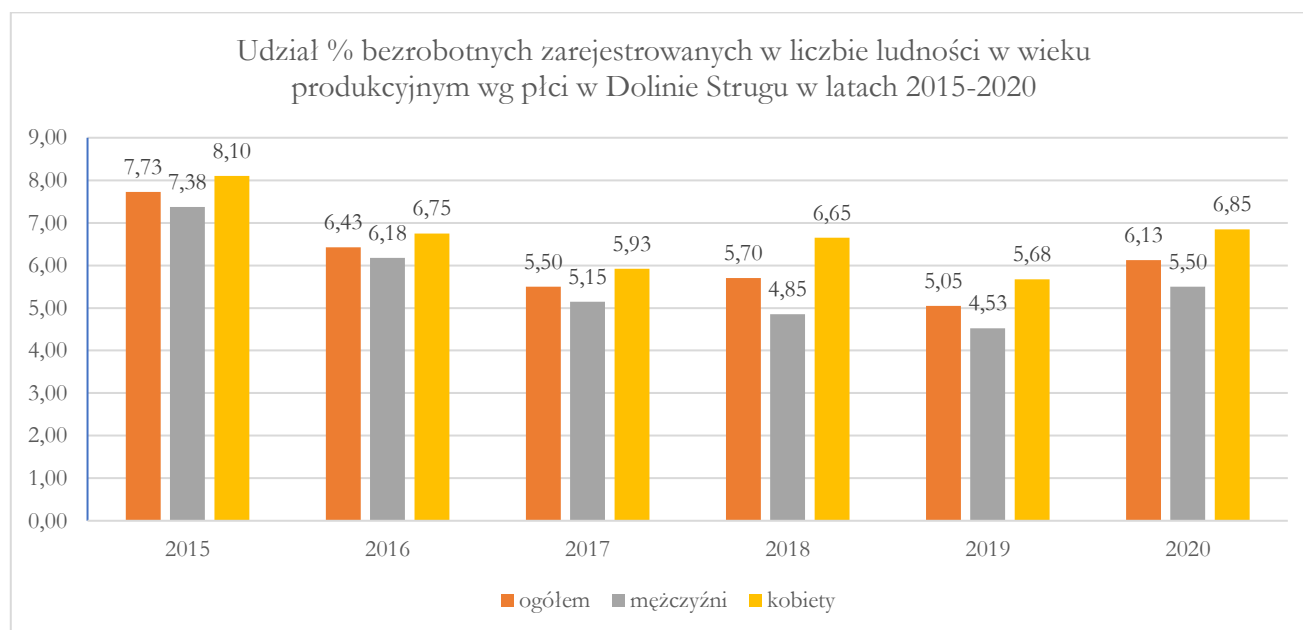
sprawnych a niepełnosprawnych w wieku produkcyjnym wyniosła 51,6 pkt proc. a między stopą bezrobocia tych dwóch grup – 3,8 pkt proc.”³

Czynnikami wpływającymi na aktywność zawodową osób z niepełnosprawnościami zajmowali się A. Barczyński i P. Radecki⁴. Dokonali oni podziału przyczyn tego zjawiska na 4 grupy:

- postawy osób z niepełnosprawnościami (np. dodatkowe potrzeby badań, rehabilitacji, niska zdolność koncentracji, niecierpliwość, niepokój, , profil psychologiczny, niska produktywność, gorsze wykształcenie w stosunku do osób sprawnych itd.)
- postawy pracodawców (negatywne stereotypy, wyższe koszty związane z zatrudnianiem OzNI, biurokracja związana z dofinansowaniem PFRON)
- warunki środowiska pracy (konieczność dokonywania zmian w infrastrukturze, organizacji pracy, niechęć ze strony pracowników sprawnych, którzy mogą źle odbierać przywileje przysługujące OzNI, bariery funkcjonalne np. osób niedosłyszących, techniczne, np. dla osób na wózkach),
- elementy otoczenia zewnętrznego (wysoki poziom bezrobocia, regulacje prawne, niesprawny system rehabilitacji, regulacje prawne, świadczenia socjalne, które czynią pracę na etacie mało opłacalną).

Wsparcie kierowane osobom z niepełnosprawnościami w ramach LSR powinno nawiązywać do co najmniej jednego z powyższych czynników. Realizowane operacje powinny mieć wpływ na ograniczanie wskazanych czynników niskiej aktywności zawodowej osób z niepełnosprawnościami.

Struktura zatrudnienia na obszarze Doliny Strugu w latach 2015-2020 również charakteryzowała się spadkiem liczby osób bezrobotnych. Udział osób bezrobotnych zarejestrowanych w wieku produkcyjnym ogółem spadł o 21% w roku 2020 porównując do roku 2015. W 2019 roku było to nawet -35% jednakże z powodu pandemii rok później zauważalny był wzrost tego wskaźnika. Należy również zauważyć iż na przestrzeni lat, utrzymuje się trend, że proporcjonalnie więcej kobiet pozostaje bez pracy niż mężczyzn.

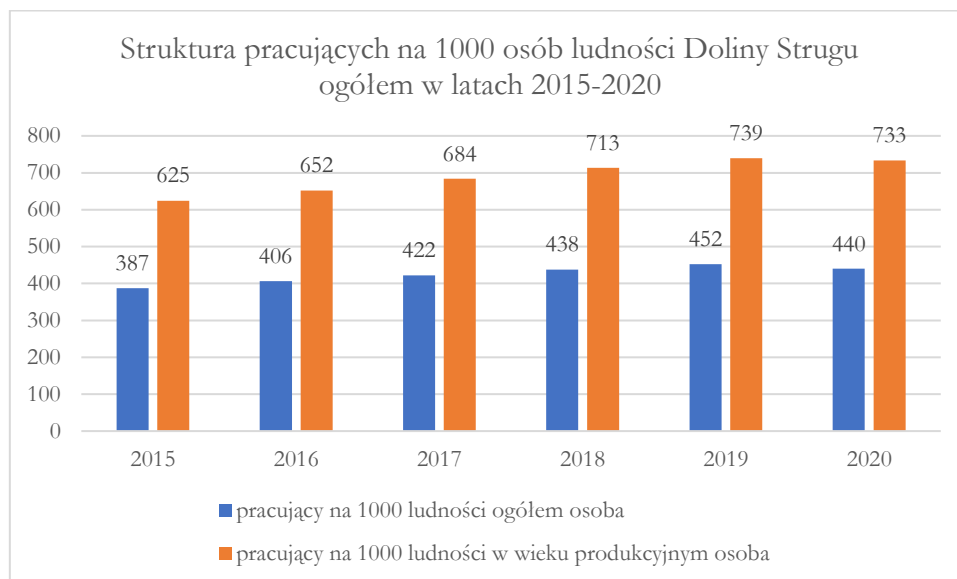

Źródło: Bank Danych Lokalnych GUS

Kolejnym istotnym wskaźnikiem obrazującym sytuację mieszkańców Doliny Strugu na rynku pracy jest liczba osób pracujących na 1000 ludności. Jak wcześniej wspomniano liczba ludności Doliny Strugu w 2020 roku wzrosła o 43 osoby w stosunku do roku 2015. W tym samym czasie liczba osób pracujących na 1000 ludności w gminach Doliny Strugu wzrosła z 387 w 2015 do 440 w roku 2020 (wzrost o 53 osoby, tj. 14%).

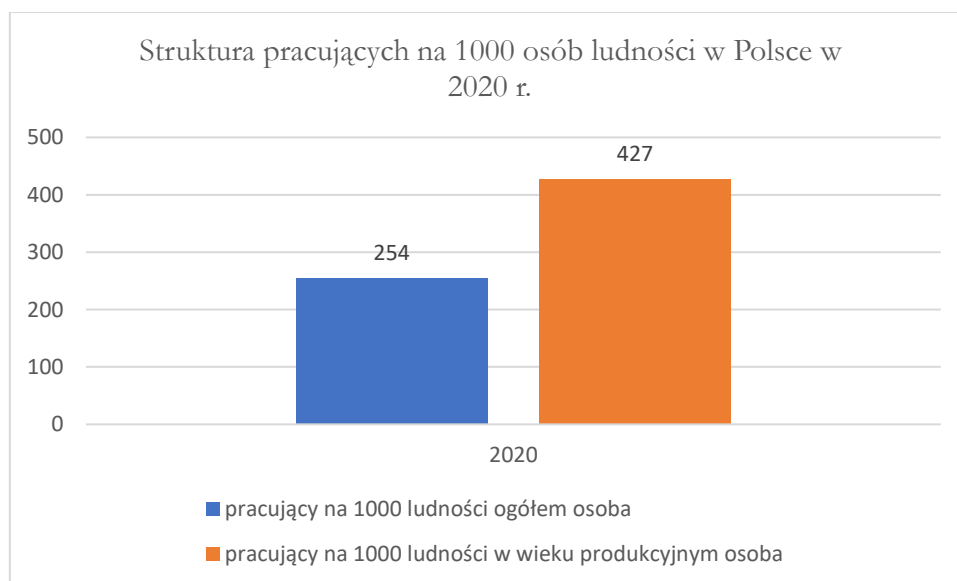
³ <https://niepełnosprawni.gov.pl/p,80,rynek-pracy>

⁴ Barczyński A., Radecki R., Raport z badań. Identyfikacja przyczyn niskiej aktywności zawodowej osób niepełnosprawnych, Warszawa 2008.

Źródło: Bank Danych Lokalnych GUS

Na podstawie powyższych danych, można stwierdzić, że proporcje osób pracujących na 1000 ludności na przestrzeni ostatnich kilku lat nie ulega znacznej zmianie, choć spadła w latach 2019-2020 prawdopodobnie w wyniku pandemii COVID-19. W związku z powyższym należy czynić działania aby możliwie jak największa liczba mieszkańców Doliny Strugu była miała możliwość podjęcia pracy, najlepiej w miejscu zamieszkania. Pozytywną informacją jest fakt iż wskaźnik ten ogółem w Polsce był zdecydowanie niższy. Na koniec 2020 roku średnia dla kraju przedstawiała się następująco:

1.3. Dochód podatkowy

Na przełomie lat 2018 - 2020 wskaźnik „G” (dochód podatkowy) gmin znajdujących się na obszarze „Lokalnej Grupy Działania – Lider Dolina Strugu” sukcesywnie wzrasta jednak ciągle jest on niższy od średniej obliczonej dla województwa. Dochód podatkowy na 1 mieszkańca na obszarze LSR na dzień 31.12.2020 r. jest niższy o 448,24 zł od średniej liczonej dla województwa podkarpackiego.

Tabela 4 Dochód podatkowy (wskaźnik G) w latach 2010 i 2018-2020

Wskaźnik G - podstawowych dochodów podatkowych na 1 mieszkańca gminy przyjęty do obliczania subwencji wyrównawczej	2010	2018	2019	2020	% wzrost w stosunku do roku 2010
BŁĄŻOWA	493,76	716,08	773,59	833,5	69%
CHMIELNIK	607,9	1043,2	1026,31	1 120,38	84%
HYŻNE	378,8	677,77	733,65	796,51	110%
TYCZYN	792,48	1081,51	1201,89	1371,86	73%
ŚREDNIA GMIN DOLINY STRUGU	568,23	879,64	933,86	1030,56	81%
WOJEWÓDZTWO PODKARPACKIE	666,80	1273,60	1360,01	1478,80	122%

Źródło: Opracowanie własne na podstawie: <https://www.gov.pl/web/finanse/kwoty-i-wskazniki>

1.4. Charakterystyka gospodarki

Rolnictwo

W Polsce obszary wiejskie i tereny rolne zajmują odpowiednio 85% i 52% powierzchni kraju. Wieś zamieszkuje około 15 milionów ludzi - 38% ogółu ludności Polski. Łącznie identyfikowanych jest około 1,4 mln gospodarstw rolnych. Głównymi sektorami są sektory mleczarski, zbóż, trzody chlewnej, drobiu i ogrodnictwa. Rolnictwo w Polsce charakteryzuje się zróżnicowaniem produkcji i potencjałem ekonomicznym - duży udział gospodarstw o małej wielkości ekonomicznej. Występują istotne dysproporcje w dochodach. Poziom zorganizowania rolników jest niewystarczający. Obserwowane są niedobory wody, zanieczyszczenia wód powierzchniowych. Pomimo tendencji wzrostowych, wykorzystanie środków ochrony roślin utrzymuje się poniżej średniej UE. Na obszarach wiejskich nadal brak jest dostępu do nowoczesnej infrastruktury społecznej i technicznej. Widoczny jest postępujący proces starzenia ludności.

Obszar gmin Doliny Strugu nie należy do regionów rozwiniętych pod względem rolniczym, choć użytki rolne zajmują znaczną jego część. Znaczącym problemem w rozwoju produkcji rolnej na tym obszarze są zarówno duże rozdrobnienie agrarne upraw ale również ukształtowanie terenu. Pagórkowate tereny często o dużym nachyleniu i trudnym dostępie nie dają perspektywy do rozwoju rolnictwa przemysłowego/wielkotowarowego. Na podstawie powszechnego spisu rolnego z 2020 r. na terenie gmin Doliny Strugu funkcjonowało 5 656 gospodarstw rolnych (gmina Błażowa: 1126, gmina Chmielnik: 615, gmina Hyżne: 554, gmina Tyczyn: 538). Największą część (2495) stanowią gospodarstwa o powierzchni 1-5 ha. Łącznie na całym obszarze występuje jedynie 33 gospodarstwa o powierzchni powyżej 15 ha. Wiele gospodarstw, szczególnie tych najmniejszych, wytwarza produkty rolne wyłącznie na potrzeby gospodarstwa domowego. Jest też grupa gospodarstw rolnych, w których działalność rolnicza sprowadza się przede wszystkim do utrzymywania gruntów w dobrej kulturze rolnej, a uzyskane dopłaty stanowią uzupełnienie dochodów gospodarstwa domowego z pracy najemnej, czy działalności pozarolniczej. Duże rozdrobnienie gospodarstw, utrudnienia związane z ukształtowaniem terenu stawiają gospodarstwa rolne Doliny Strugu w trudnej sytuacji, w porównaniu choćby z niedalekimi, żyznymi glebami, starorzeczami Sanu czy okolicami Przemyśla/Jarosławia.

W związku z powyższym, aby możliwie maksymalnie wykorzystać potencjał obszaru Doliny Strugu, gospodarstwa rolne powinny skupiać się na produkcji żywności wysokiej jakości, ekologicznych lub produkowanych z minimalnym wykorzystaniem środków ochrony roślin, czy nawozów sztucznych. Aby gospodarstwa te rozwijały się a ich działalność przynosiła oczekiwane rezultaty ekonomiczne, rolnicy powinni zrzeszać się w większe zorganizowane grupy, wspólnie podejmować inicjatywy do tworzenia grup producenckich, które będą miały większą siłę przebicia. Dodatkowo żywność taką należy kierować bezpośrednio do odbiorcy ostatecznego, głównie poprzez tworzenie krótkich łańcuchów dostaw, rolniczy handel detaliczny aby minimalizować koszty związane z przechowywaniem żywności, udziałem pośredników. Wsparciem dla tego rodzaju działalności powinny być akcje

promocyjne i marketingowe aby jak najszersze grono potencjalnych odbiorców miało świadomość dostępności w najbliższej okolicy żywności wysokiej jakości.

Działalność rolnicza jest obarczona dużym ryzykiem w kontekście nieprzewidywalności pogody (anomalii), które często niszczą uprawy, dotyczy to również zniszczeń dokonywanych przez dziką zwierzynę. Jednym ze sposobów radzenia sobie z takimi wydarzeniami jest dywersyfikacja źródeł dochodów aby w momencie wystąpienia zagrożenia utraty głównego źródła dochodu posiadać dodatkową możliwość utrzymania działalności. Zaleca się aby zarówno gospodarstwa, które skupiają się na produkcji żywności jak i te, których głównym dochodem nie są przychody z rolnictwa dywersyfikowały swoje źródła dochodów np. tworząc zagrody edukacyjne, gospodarstwa agroturystyczne.

Przemysł

„Produkcję sprzedaną przemysłu w latach 2014-2017 cechowała dobra dynamika wzrostu, jednak województwo zajęło dopiero dziewiąte miejsce w kraju, pod względem wyżej wymienionego wskaźnika. W 2017 r. Podkarpacie osiągnęło jedną z najniższych w Polsce wartości produkcji sprzedanej przemysłu w przeliczeniu na 1 mieszkańca. W województwie najwyższe wartości wskaźnika produkcji sprzedanej brutto w 2017 r. osiągnęły przedsiębiorstwa duże, generując 22,4% udział w produkcji sprzedanej ogółem na Podkarpaciu oraz przedsiębiorstwa średnie, które osiągnęły 22,3% udziału.”⁵

Obszar Doliny Strugu cechuje niewielka ilość dużych zakładów przemysłowych, które skupiają się w okolicach Rzeszowa (szczególnie północnej jego części, w sąsiedztwie lotniska Rzeszów-Jasionka), Specjalnych Strefach Ekonomicznych, Parkach Naukowo-Technologicznych. Udział dużych przedsiębiorstw w porównaniu z MŚP jest niewielki, co pokazują dane GUS:

Tabela 5 Podmioty gospodarki narodowej wpisanej do rejestru REGON wg. klas wielkości (ilość pracowników)

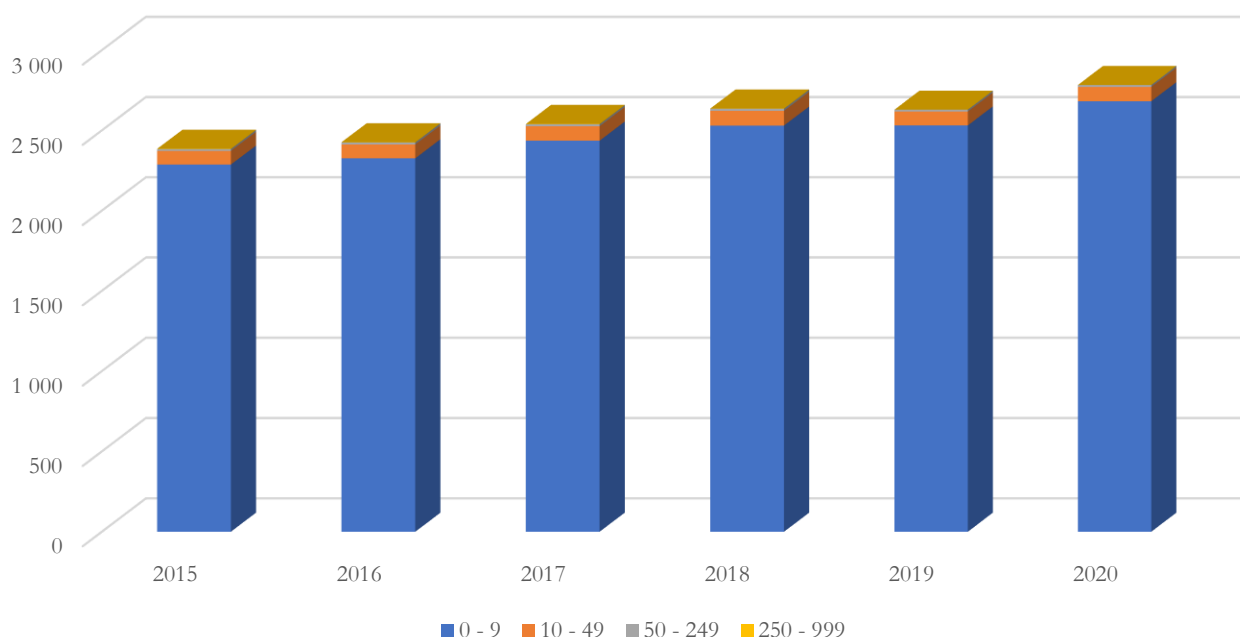
Podmioty gospodarki narodowej wpisanej do rejestru REGON wg. klas wielkości (ilość pracowników)	2015	2016	2017	2018	2019	2020
0-9	2 287	2 326	2 436	2 530	2 531	2 682
10-49	85	86	90	92	86	89
50-249	12	13	13	13	12	12
250-999	1	1	1	1	0	0

Źródło: opracowanie własne na podstawie Banku Danych Lokalnych - GUS

Skalę różnorodności i przewagi mikro i małych firm dobrze obrazuje poniższy wykres. Należy zauważyć, że w okresie 2015-2020 r. na obszarze Doliny Strugu funkcjonowała tylko jedna duża firma zatrudniająca powyżej 250 osób. Przedsiębiorstwa zatrudniające od 0-49 pracowników stanowią często blisko 99% wszystkich podmiotów.

⁵ Strategia Rozwoju Województwa – Podkarpackie 2030

Podmioty gospodarki narodowej wpisanej do rejestru REGON wg. klas wielkości (ilość pracowników)

Zauważalna jest również pozytywna tendencja wzrostowa jeśli chodzi o ilość podmiotów. W roku 2019 liczba ta spadła (2629) w porównaniu do roku 2018 (2 636), jednakże już w 2020 tych podmiotów było najwięcej w historii (2 783). Statystyki te pokazują, że na obszarze Doliny Strugu w zdecydowanej większości sektor przedsiębiorstw reprezentują mikro i małe firmy zatrudniające do 49 pracowników.

USŁUGI

W roku 2020, na ok 2 700 podmiotów gospodarki narodowej w sektorze prywatnym, najwięcej podmiotów prowadziło swoją działalność w budownictwie (Sekcja F klasyfikacji PKD) – 581, co stanowiło 22%. Kolejną najczęściej wykonywaną działalnością był Handel hurtowy i detaliczny; naprawa pojazdów samochodowych włączając motocykle (Sekcja G) 21%. Trzecią z kolei najczęściej wykonywaną działalnością jest Przetwórstwo przemysłowe (Sekcja C) – 294 podmioty, które stanowiły 11% wszystkich podmiotów. Zakładając, że sekcje A-F to działalności produkcyjne, to stanowią one 34% wszystkich działalności, zaś pozostałe sekcje od G do T (usługowe) 66%. Najmniej podmiotów świadczyło usługi w ramach sekcji E- Dostawa wody; gospodarowanie ściekami i odpadami oraz działalność związana z rekultywacją (2) oraz sekcji B- Górnictwo i wydobywanie (3 podmioty).

Sekcja	Nazwa	Ilość prywatnych podmiotów gospodarki narodowej wg sekcji i działów PKD w 2020 r.	Udział % podmiotów danej sekcji w łącznej ilości
Sekcja A	Rolnictwo, leśnictwo, łowiectwo i rybactw	19	1%
Sekcja B	Górnictwo i wydobywanie	3	0%
Sekcja C	Przetwórstwo przemysłowe	294	11%
Sekcja D	Wytwarzanie i zaopatrywanie w energię elektryczną, gaz, parę wodną, gorącą wodę i powietrze do układów klimatyzacyjnych	28	1%

Sekcja E	Dostawa wody; gospodarowanie ściekami i odpadami oraz działalność związana z rekultywacją	2	0%
Sekcja F	Budownictwo	581	22%
Sekcja G	Handel hurtowy i detaliczny; naprawa pojazdów samochodowych, włączając motocykle	578	21%
Sekcja H	Transport i gospodarka magazynowa	214	8%
Sekcja I	Działalność związana z zakwaterowaniem i usługami gastronomicznymi	48	2%
Sekcja J	Informacja i komunikacja	104	4%
Sekcja K	Działalność finansowa i ubezpieczeniowa	64	2%
Sekcja L	Działalność związana z obsługą rynku nieruchomości	49	2%
Sekcja M	Działalność profesjonalna, naukowa i techniczna	215	8%
Sekcja N	Działalność w zakresie usług administrowania i działalność wspierająca	73	3%
Sekcja O	Administracja publiczna i obrona narodowa; obowiązkowe zabezpieczenia społeczne	27	1%
Sekcja P	Edukacja	58	2%
Sekcja Q	Opieka zdrowotna i pomoc społeczna	88	3%
Sekcja R	Działalność związana z kulturą, rozrywką i rekreacją	43	2%
Sekcja S i T	Pozostała działalność usługowa / Gospodarstwa domowe zatrudniające pracowników; gospodarstwa domowe produkujące wyroby i świadczące usługi na własne potrzeby	208	8%
Razem		2 696	

W procesie konsultacji społecznych prowadzono wywiad dotyczący między innymi rozwoju przedsiębiorczości i tworzenia miejsc pracy. Zdecydowana większość wskazanych przez mieszkańców problemów dotyczyła ich słabej sytuacji ekonomicznej. Sygnalizowana była potrzeba tworzenia nowych przedsiębiorstw, które w perspektywie dawać będą nowe miejsca pracy. Choć wskazywane problemy były dość zróżnicowane to w kontekście przedsiębiorczości i tworzenia miejsc pracy dotyczyły one głównie lokalnych zasobów- umożliwienie mieszkańcom wykorzystania potencjału endogenicznego do dywersyfikacji źródeł dochodów, np. produkcja żywności wysokiej jakości, promowanie sprzedaży bezpośredniej, zwiększenie dostępu do usług dla społeczności lokalnej: żłobki, przedszkola, punkty rehabilitacji, opieka nad osobami z niepełnosprawnością. Wskazywano również brak współpracy między przedsiębiorcami na lokalnym rynku, brak środków na rozwój działalności gospodarczej (wyposażenie w nowoczesną technologię).

1.5. Problemy społeczne

Największe problemy społeczne, jakie dotyczą zarówno obszar Doliny Strugu ale również większość obszarów wiejskich w Polsce dotyczą braku możliwości realizacji swoich potrzeb chociażby na minimalnym poziomie. Choć problematyka ubóstwa czy wykluczenia jest złożona, ponieważ nie ma jednego rodzaju biedy to niezaprzeczalnie jedną z grup zagrożonych ubóstwem jest ludność wiejska. Czynnikiem ten ma ogromne znaczenie dla wskaźnika poziomu ubóstwa w Polsce ponieważ ok. 40% ludności zamieszkuje tereny wiejskie. Ubóstwo jest zjawiskiem społecznym polegającym na braku odpowiednich środków materialnych niezbędnych do pokrycia określonego

poziomu wydatków na dobra i usługi.⁶ Choć ubóstwo to nie tylko brak środków, ponieważ ubóstwo może mieć charakter ekonomiczny jak i społeczny. Charakter ekonomiczny to nierównomierny rozkład zasobów pieniężnych i rzeczowych zaś społeczny to niedobór dóbr i usług, szeroko rozumianej kultury, edukacji, zdrowia, brak udziału w życiu politycznym, społecznym. Wymiar dochodowy jest powszechnie stosowany ze względu na jego przejrzystość i łatwość w dokonywaniu analiz i pozyskiwaniu danych. Istotną zależnością jest również nierównomierny rozkład ubóstwa ze względu na miejsce jego występowania. W dużych miastach jest ponad dwukrotnie mniej osób zagrożonych ubóstwem niż na wsi, choć należy podkreślić, że ubóstwo na wsi i w miastach mają znacząco inny charakter. Na wsiach często ubóstwo dotyczy niezaspokajania potrzeb kulturalnych, oświatowych czy wypoczynkowych, w miastach zaś niskie zarobki które nie pozwalają na opłacenie mieszkania ani realizację pozostałych podstawowych potrzeb.

Dokonując analizy problemów społecznych mieszkańców Doliny Strugu, wzięto pod uwagę dane GUS Banku Danych Lokalnych dotyczących ilości osób objętych pomocą społeczną. Wyniki tych analiz są budujące, ponieważ kiedy w roku 2015 ogółem z pomocy społecznej korzystało 3 445 beneficjentów to w 2020 było to już 1 715. Jest to spadek o połowę w okresie 5 lat. W roku 2015 najwięcej osób korzystało z pomocy społecznej na terenie gminy Błazowa – 938, najmniej 745 w gminie Hyżne. Liczby te prawdopodobnie wynikają głównie z liczby ludności zamieszkującej dany obszar, jednakże w roku 2020 takiej zależności już nie widać, ponieważ najmniej osób objętych pomocą społeczną zamieszkiwało teren gminy Błazowa- 328 osób, najwięcej 476 w gminie Hyżne. Biorąc pod uwagę dane historyczne, to tendencja jest podobna i ogólny spadek liczby osób objętych pomocą społeczną jest widoczną tendencją.

Obszar Doliny Strugu pod względem demografii/cech ludności jest spójny, podobne też problemy występują we wszystkich gminach objętych LSR. Reasumując rozważania dotyczące problemów społecznych dotyczących mieszkańców wsi, należy wyciągnąć wniosek, który powinien być wskazówką dla formułowania celów niniejszej strategii. Bezsensowne rozdawnictwo środków nie przyczyni się do zapewnienia godnego życia mieszkańcom obszarów wiejskich. Należy inicjować działania, które będą niwelować lukę między mieszkańcami miast i wsi. Wieloaspektowy rozwój wsi powinien opierać się na wzroście ekonomicznym/dochodowym, tworzeniu miejsc pracy głównie poza rolnictwem tak aby spełniać oczekiwania mieszkańców wsi, rozwiązywać pojawiające się problemy i zmniejszać dystans między miastem a wsią poprzez poprawę warunków życia.

1.6. Sektor społeczny

Na obszarze „Lokalne Grupy Działania – Lider Doliny Strugu” działa 123⁷ organizacje pozarządowe zarejestrowane w KRS (w Gminie Błazowa – 43, w Gminie Chmielnik – 26, w Gminie Hyżne – 25, w Gminie Tyczyn – 29) zajmujące się bezpieczeństwem, sportem, promocją zdrowia, szeroko rozumianą kulturą oraz integracją społeczności wiejskiej. Organizacje te na terenie 4 gmin wchodzących w obszar działania LGD nie realizują wspólnych działań nawet na terenie własnej gminy. Jednostki te indywidualnie realizują działania związane z aktywizacją mieszkańców poprawą jakości życia na wsi, poprawą estetyki obszarów wiejskich, edukacją, promowaniem produktów lokalnych. Organizacje pozarządowe zrzeszają coraz mniej aktywnych mieszkańców w celu wspólnego działania na rzecz swoich miejscowości. W stowarzyszeniach działają lokalni liderzy, którzy w trakcie spotkań konsultacyjnych wyrażali potrzebę pogłębiania swojej wiedzy poprzez uczestnictwo w różnego rodzaju szkoleniach na temat pisania i rozliczania projektów, co wskazuje, że są chętni do sięgania po dofinansowanie i realizację swoich pomysłów. Organizacje są na różnym poziomie rozwoju i przygotowania do procesu profesjonalizacji działań. Borykają się z problemami lokalowym i przeszkodami organizacyjnymi, które często ograniczają możliwość realizacji misji społecznej w takim zakresie i zasięgu jakim by chcieli. Mimo rosnącego zainteresowania życiem społecznym mieszkańców, jako główną przyczynę wskazywano brak współpracy i wsparcia – organizacyjnego dla organizacji społecznych. Wiele inicjatyw lokalnych mogących rozszerzyć ofertę kulturalną obszaru nie jest realizowanych ze względu na brak środków i wsparcia merytorycznego. W trakcie konsultacji zaproponowano utworzenie miejsca/instytucji, która będzie doraźnie pomagać tym organizacjom poprzez organizację szkoleń dla członków, dla społeczeństwa, pomoc w sporządzaniu wniosków o dofinansowanie, osobom

⁶ Polska Wieś 2020, Raport o stanie wsi, rozdział 7- Ubóstwo wiejskie. Ewolucja zjawiska, jego przyczyny, formy i przestrzenne zróżnicowanie – Sławomir Kalinowski

⁷ Portal Rejestrów Sądowych – www.wyszukiwarka-krs.ms.gov.pl

fizycznym planującym rozpoczęcie działalności gospodarczej. Podkreślano również potrzebę powstawania miejsc, gdzie mogliby organizować spotkania, podejmować aktywność fizyczną, poznawać otoczenie, edukować się. W trakcie spotkań wskazywano potrzebę integracji i włączenia społecznego osób niepełnosprawnych i wykluczonych społecznie, angażowanie w życie społeczne młodzieży oraz aktywizację seniorów aby grupy te podejmowały wspólne działania, czerpiąc obopólne korzyści.

1.7. Specyfika obszaru

Elementy wyróżniające obszar Doliny Strugu:

1. Korzystne położenie geograficzne, bliskość aglomeracji Rzeszowa- dobra komunikacja, potencjalny napływ klientów, turystów.
2. Wyposażenie w infrastrukturę teleinformatyczną najwyższej jakości. Mocną stroną dla uwarunkowań rozwoju w zakresie telekomunikacji jest działalność w gminach operatora niezależnego, posiadającego system łączności przewodowej oparty o nowoczesne technologie, wysoka sprawność i duże możliwości rozwojowe.
3. Dobre warunki glebowo-klimatyczne,
4. Duże bogactwo kulturowo-historyczne. „Lokalna Grupa Działania – Lider Dolina Strugu” to nie tylko teraźniejszość ale i historia wieków. Na jej terenie znajdują się stare dwory i pałace, z których najbardziej znanymi są: pałac Wodzickich w Tyczynie, zespół dworski z parkiem w Hyżnem. Na terenie LGD znajdują się licznie odwiedzane Sanktuaria Maryjne w Borku Starym, Chmielniku i Hyżnem co stwarza możliwości rozwoju turystyki sakralnej. Na tym terenie znajduje się wielkie bogactwo form krzyży, kapliczek i figur przydrożnych będących pomnikami przeszłości.
5. Obszar o znaczącym potencjale rozwoju turystyki. Instytut Turystyki w Krakowie w opracowanej w 1996 r. „Strategii rozwoju województwa rzeszowskiego przez turystykę” wydzielił subregion „Dolinę Strugu”, który uznał za obszar o znaczącym potencjale rozwoju turystyki aktywnej. Turyści odwiedzający malowniczo położone tereny Doliny Strugu mają okazję do aktywnego spędzania czasu przeznaczonego na wypoczynek. Na zwolenników turystyki pieszej lub rowerowej czekają bowiem przygotowane i oznakowane szlaki turystyczne obejmujące swoim zasięgiem obszar LGD:
 - żółty, nizinny, o długości 120 km, biegnący wokół Rzeszowa, wychodzący z Wilkowyi poprzez Słocinę, Matysówkę, Tyczyn, Hermanową, Przylasek, Mogielnicę, Zgłobień, Dąbrowę, Bratkowice, Budy Głogowskie, Głogów, Stobierną, Jasionkę, Terliczkę, Załęże;
 - niebieski, górski, o długości 40 km biegnący z Białej przez Matysówkę, Chmielnik, Borówki, Grzegorzówkę, Jawornik Polski, Bachórz aż po Dynów;
 - czarny, górski, o długości 2,5 km z Zalesia do Matysówki – Łanów.

Po trudach pieszych i rowerowych wędrówek można odpocząć korzystając z ciągle rozwijającej się ogólnodostępnej infrastruktury turystyczno-rekreacyjnej, bazy noclegowej lub lokali gastronomicznych. Niewątpliwą atrakcją turystyczną jest podróż kolejką wąskotorową, której trasa częściowo biegnie przez teren gminy Hyżne. Wsiadamy do niej w Przeworsku, by powoli przemierzać piękne tereny Pogórza Dynowskiego, przebyć najdłuższy w Europie tunel kolejki wąskotorowej w Szklarach i zakończyć podróż w Dynowie. W roku 2022 po uszkodzeniach wynikających z powodzi odnowiono na całej długości tory, odremontowano kolejkę, budynki kolei, która ma stać się jedną z znaczących atrakcji turystycznych w regionie. Potencjał ten należy wykorzystywać a projekty realizowane w zakresie związanym z turystyką powinny dotyczyć rozwoju konkretnych atrakcji lub tworzenia nowych, które staną się wizytówką tego obszaru. Wszystkie atrakcje turystyczne zostały przedstawione w przewodniku turystycznym wydanym przez „Lokalną Grupę Działania – Lider Dolina Strugu” Pieszo i rowerem po Dolinie Strugu. Powstały 3 części:

- Pieszo;
- Rowerem po szosie i
- Rowerem w terenie.

Przewodniki przedstawiają różne opcje wędrówek po Dolinie Strugu.

6. Położenie dużej części Doliny Strugu w obszarze przyrodniczym objętym ochroną prawną, pomaga w zachowaniu przyrodniczej atrakcyjności obszaru. W obszarze Hyżneńsko – Gwoźnickiego Obszaru Chronionego Krajobrazu mieści się cała Gmina Hyżne, ok. 3 tys. hektarów gminy Chmielnik oraz około 50 % powierzchni gminy Błazowa, na obszarze której położone są Rezerваты Przyrody „Mójka” i „Wilcze”.
7. Zasoby naturalne – wody, wody mineralne, wody lecznicze, pokłady zeolitów,
8. Istniejący potencjał przetwórstwa rolno-spożywczego, (firma „Chmielnik Zdrój”, „Błazowiak”, Inkubator Przetwórstwa Lokalnego w Błazowej)
9. Tradycyjne rzemiosła i rękodzielnictwo ludowe, bogactwo ukazuje wydany w ramach Schematu II Katalog Produktów Lokalnych” ukazuje on następujące rodzaje produktów tradycyjnych „Plastyka obrzędowa”, Bibułkarstwo, Haft, Koronki, Rzeźba, Garncarstwo, Wikliniarstwo, Kowalstwo, Lutnictwo, Stolarstwo artystyczne.
10. Wysoki poziom aktywności społecznej, uwidoczniony poprzez dużą liczbę organizacji społecznych.

Zagospodarowanie przestrzenne

Przez obszar „Lokalne Grupy Działania – Lider Dolina Strugu” przebiegają drogi wojewódzkie, powiatowe i gminne. Na obszarze znajdują się filie banków spółdzielczych, poczty, ośrodki zdrowia, policja, straż, sieci sklepów. Zauważalny jest brak skupionej oferty produktów rolnych, w tym owoców, warzyw tak aby producenci mieli możliwość sprzedaży swoich produktów a mieszkańcy mogli w możliwie usystematyzowany sposób zapoznać się z ofertą i dokonywać zakupów. Obszar charakteryzuje się dobrą dostępnością do sieci dróg utwardzonych, które obsługują najważniejsze połączenia zewnętrzne i wewnętrzne gmin oraz rejonów o największej koncentracji zabudowy. Jednak w dalszym ciągu stan techniczny tych dróg uznawany jest za niezadawalający. Pomimo dużych nakładów finansowych na przebudowę i modernizację sieci drogowej występuje potrzeba ciągłego ich ulepszania, szczególnie pod kątem budowy nawierzchni asfaltowych, utwardzonych poboczy, poszerzania pasów drogowych. Ciągłe uszkodzenia są wynikiem również co raz większego ruchu samochodowego.

W celu zapewnienia bezpieczeństwa powstaje coraz więcej chodników dla pieszych, jednakże są usytuowane głównie w centrach wsi, brakuje chodników łączących sąsiadujące ze sobą miejscowości, również liczba miejsc parkingowych jest niewystarczająca, brakuje odpowiedniego oświetlenia. Sieć ścieżek pieszo – rowerowych jest słabo rozwinięta, brakuje ścieżek rowerowych poprawiające bezpieczeństwo mieszkańców.

Obszar LGD posiada szeroką ofertę edukacyjną. System oświatowy tworzą szkoły podstawowe, licea ogólnokształcące, szkoły wyższe i zawodowe. Słabo rozwinięta jest sieć punktów przedszkolnych, na co zwracali również uwagę mieszkańcy łącząc ten problem z brakiem możliwości podejmowania aktywności zawodowej przez rodziców a najczęściej kobiet. Kluczowe znaczenie dla umożliwienia kobietom powrotu na rynek pracy po urodzeniu dziecka jest zapewnienie przez gminy odpowiedniej dla potrzeb infrastruktury w zakresie świadczenia opieki dla dzieci do 3 roku życia. Na obszarze LGD ciągle brak jest odpowiedniej ilości żłobków/przedszkoli.

Infrastrukturę społeczną tworzą również świetlice wiejskie, obiekty kulturalne, sportowe i rekreacyjne. W wielu miejscowościach istnieją świetlice wiejskie, jednakże nie są one w pełni wykorzystane, brakuje stałej obsługi lub organizacji działań, które mogłyby zainteresować lokalną społeczność. Większość budynków użyteczności publicznej nie spełnia nowoczesnych standardów, nie wszystkie świetlice są w pełni wyposażone, większość obiektów nie jest przystosowana do potrzeb osób niepełnosprawnych. Koszty utrzymania obiektów infrastruktury społecznej są zbyt wysokie. Centra miejscowości nie są w pełni zagospodarowane. Na obszarze LGD funkcjonują przychodnie i ośrodki zdrowia. Widoczna jest potrzeba rewitalizacji i rekultywacji obiektów. Głównym założeniem działań rewitalizacyjnych będą zintegrowane działania na rzecz aktywizacji społeczno-zawodowej osób zagrożonych wykluczeniem społecznym. Istotnym elementem rewitalizacji jest pobudzanie lokalnej aktywności gospodarczej i wspieranie rozwoju przedsiębiorczości. Społeczną część działań uzupełniać należy szkoleniami oraz wsparciem na rzecz aktywizacji społeczno-zawodowej osób zagrożonych wykluczeniem społecznym. Interwencja w ramach rewitalizacji powinna dotyczyć również modernizacji przestrzeni publicznej i zapewnienia lepszego dostępu do usług społecznych, kulturalnych i rekreacyjnych, uwzględniając potrzeby osób z niepełnosprawnością i kobiet jako grup najbardziej zagrożonych i tych znajdujących się w trudnej sytuacji.

Uwarunkowania geograficzne i przyrodnicze

Tereny czterech gmin Doliny Strugu położone są na granicy dwóch krain geologicznych: Pradoliny Podkarpackiej i Pogórza Dynowskiego. Nad krajobrazem dominuje kilka znaczących wzniesień, wśród nich pasmo Marii Magdaleny, mające w najwyższym punkcie, zwanym Patria - 349 m n.p.m., oraz pasmo Wilcze z widokowym szczytem 506 m n.p.m. Rzeźba terenu niektórych miejscowości z terenu LGD jest czynnikiem atrakcyjności obszaru. Największe walory krajobrazowe spowodowane występowaniem dolin rzecznych ostrych zboczy, różnej wielkości wzniesień posiada gmina Hyżne. Licznie rozrzucona zabudowa wsi i przysiółków, zwłaszcza położona w sąsiedztwie lasów, a dostępna komunikacyjnie może stanowić atrakcyjne miejsca wypoczynkowo-rekreacyjne. Cały obszar leży w strefie systemu ekologicznego o znaczeniu wojewódzkim.

Klimat: jest charakterystyczny dla strefy klimatycznej pogórzy, zbliżony do klimatu górskiego gdzie zróżnicowanie morfologiczne powoduje różnice wartości poszczególnych elementów klimatu. Ogólne cechy klimatu są modyfikowane lokalnymi warunkami, takimi jak: ukształtowanie powierzchni, cechy hydrograficzne, szata roślinna i sposób zagospodarowania terenów. Warunki klimatyczne obszaru są nieco modyfikowane także w obrębie lasów, głównie poprzez ich korzystny wpływ na zmniejszenie dobowych amplitud temperatur i wilgotności. Z rolniczego punktu widzenia warunki klimatyczne są stosunkowo korzystne.

Gleby: Na większości obszaru przeważają gleby bardzo dobre i dobre o małym zróżnicowaniu genetycznym. Gleby dolin rzecznych – mady aluwialne, pyłowo – ilaste o znacznej miąższości, dużej aktywności biologicznej oraz pojemności wodnej są bardzo podatne na erozję. Są to gleby dobre dla produkcji roślinnej i powinny podlegać ochronie i zabiegom przed degradacją. Średnia wartość bonitacyjna gleb to klasa III b.

Bogactwa naturalne: Na części obszaru LGD występują minerały nazywane „minerałami XXI wieku”, które posiadają wysokie zdolności sorpcyjne i jonowo wymienne, wykorzystywane w ochronie środowiska, budownictwie, rolnictwie i przemyśle chemicznym. Daje to możliwość uruchomienia zarówno rozlewni wód, jak i ośrodka leczniczo wypoczynkowego. W południowej części gminy Hyżne głównie zarejestrowanych zostało kilka źródeł wód mineralnych. Ich wykorzystanie stanowi szansę reaktywowania i rozwoju strefy klimatycznej projektowanego uzdrowiska Nieborów.

Lesistość: Podstawowym typem siedliskowym lasów analizowanego obszaru jest las wyżynny (ponad 90%). Znaczącą część obszaru, bo prawie 25 % obszaru gminy Błażowa, Hyżne i ok. 14 % obszaru Chmielnika i Tyczyna zajmują lasy. W lasach głównym gatunkiem jest jodła i buk, następnie sosna, dąb, modrzew, brzoza, jawor, świerk i grab.

Zasoby wodne: Obszar gmin LGD położony jest w dorzeczu Wisłoka. Wody powierzchniowe na tym terenie to przede wszystkim wody dopływów Wisłoka. Największym ciekim wodnym przepływającym przez ten obszar jest Strug, płynący korytem wciętym w dno swojej doliny od 6 do 12 m i wpadający do Wisłoka już poza granicami Doliny Strugu. Strug niesie wody wielu swoich dopływów, w okolicy wsi Kielnarowa wpada rzeczka Chmielniczanka, a później Hermanówka. Źródła potoków znajdują się na obszarze Pogórza Dynowskiego, głównie w gminach: Błażowa, Hyżne i Chmielnik, a także w gminie Tyczyn.

Powietrze atmosferyczne w obszarze cechuje się stosunkowo wysoką czystością. Średnioroczne stężenia najczęstszych zanieczyszczeń takich jak dwutlenek siarki, dwutlenek azotu, chrom, ołów, kadm oraz pył zawieszony, nie przekraczają dopuszczalnych norm środowiska. Zanieczyszczenie powietrza, zwłaszcza dwutlenkiem węgla oraz pyłami jest jednak odczuwalne w okresie grzewczym i wiąże się z emisją powstającą ze spalania węgla w paleniskach domowych i lokalnych kotłowniach. Są to właściwie najbardziej istotne źródła zanieczyszczenia powietrza, ze względu na powszechność ich występowania. Tereny o najcenniejszych walorach przyrodniczych i krajobrazowych zostały objęte ochroną. Pośród nich najważniejszymi są:

- Rezerwat przyrody Mójka o powierzchni 286 ha znajdujący się w okolicy wsi Futoma i jej przysiółka Mójka. W rezerwacie tym chroni się unikatowe siedlisko bobrów. Występują tu także m.in. buczyna karpacka, grąd wysoki i łęg jesionowy.

- Wilcze, czyli rezerwat florystyczny o powierzchni 342 ha w okolicy wsi Kąkolówka. Obejmuje zachowany w formie naturalnej las porastający wzgórze północnej strony pasma Wilcze, o najwyższym, malowniczym wzniesieniu ponad 500 m n.p.m.;
- Hyżneńsko - Gwoźnicki Obszar Chronionego Krajobrazu, zajmujący obszar 24 620 ha, stanowi część przepięknego Pogórza Dynowskiego o wyjątkowym bogactwie flory i fauny. Spotkać tam można bociana czarnego, puchacza, salamandrę złocistą, występują tam również borsuk, gronostaj, łasica, wśród ptaków drapieżnych: myszołów, orlik krzykliwy i krogulec.

Uwarunkowania historyczne

Obszar Doliny Strugu wykazują bardzo dawne ślady pobytu i działalności ludzkiej, co wiąże się niewątpliwie z korzystnymi warunkami glebowymi. Początki życia na obszarze gmin Doliny Strugu sięgają neolitu (około 4 000 – 1800 lat p.n.e.), o czym świadczą liczne znaleziska archeologiczne m.in. krzemienne groty oszczepu, toporki kamienne i inne. Ludność zamieszkująca początkowo ten obszar przybyła w środkowej fazie neolitu z dwóch obszarów, z północnych Niemiec lub Jutlandii oraz z terenów od Renu aż po Kaukaz, który to lud był połączony z przodkami dzisiejszych Słowian. Początków założenia osad można szukać na przełomie XI i XII wieku. O istnieniu osad obronnych świadczy występowanie grodzisk w Błazowej Dolnej, Woli Rafałowskiej, które pochodzą z okresu wczesnego średniowiecza – najmłodszego okresu w pradziejach Polski.

Były to tereny pogranicza polsko-ruskiego, od końca XI w. związane przeważnie z Rusią, by ostatecznie w 1341 r. po wyprawie króla Kazimierza Wielkiego znaleźć się w granicach Polski. W okresie XIII i XIV wieku miejscowości obecnej Doliny Strugu należały terytorialnie częściowo do Ziemi Sanockiej i Przemyskiej. Większość ziem tego terenu wchodziła w skład dóbr tyczyńskich. Majętności owe do czasów zniesienia pańszczyzny w 1848 roku stanowiły dla mieszkającej w nich ludności chłopskiej jednostkę administracyjną.

Ziemie opisywanego obszaru często zmieniali swoich właścicieli. Były to takie rody jak: Pileccy, Braniccy, Kostkowie, Działyńscy – właściciele Tyczyna i Chmielnika; Kmitowie, Thokoły (Węgier), Lubomirscy, Flemingowie – właściciele Błazowej; Kmitowie, Denowscy, Rzeszowscy, hrabia Nieborowski, Jędrzejowice, Dzieduszyccy – właściciele Hyżnego. Były to rody szlacheckie powiązane niekiedy z rodami królewskimi – np. Stanisławem Augustem Poniatowskim) oraz utrzymujące kontakty z zagranicą (np. Saksonią skąd sprowadzono fachowców od tkactwa).

Do 1808 roku nastąpił rozpad dominium tyczyńskiego, początkowo sporych rozmiarów, rozpadło się na mniejsze posiadłości. W okresie I rozbioru w 1772 roku obszar znajdował się w zaborze austriackim i po zmieniających się podziałach administracyjnych w tym okresie znalazła się administracyjnie w powiecie rzeszowskim Królestwa Galicji i Lodomerii. Po odzyskaniu niepodległości przez Polskę w 1918 r. opisywane tereny weszły w skład powiatu rzeszowskiego województwa lwowskiego, a po 1945 r. w skład województwa rzeszowskiego. Administracyjny podział gmin z terenu Doliny Strugu funkcjonuje w obecnym kształcie od 1933 r. Na obszarze LGD zachował się bardzo dużo pomników historycznych i miejsc pamięci których stan pogarsza się z roku na rok. Stan tych obiektów zauważany jest przez mieszkańców, którzy w trakcie spotkań konsultacyjnych LSR wyrażali potrzebę realizacji projektów mających na celu zachowanie dziedzictwa kulturowego i historycznego tego regionu.

Uwarunkowania kulturowe

Jednymi z najważniejszych uwarunkowań, które „scalają” gminy mikroregionu LGD w spójną przestrzeń terytorialną są uwarunkowania kulturowe. Związane są one przede wszystkim z kultem religijnym, ważnym w skali całego województwa oraz z tradycją kultury materialnej i duchowej mieszkańców tego obszaru (produkty tradycyjne).

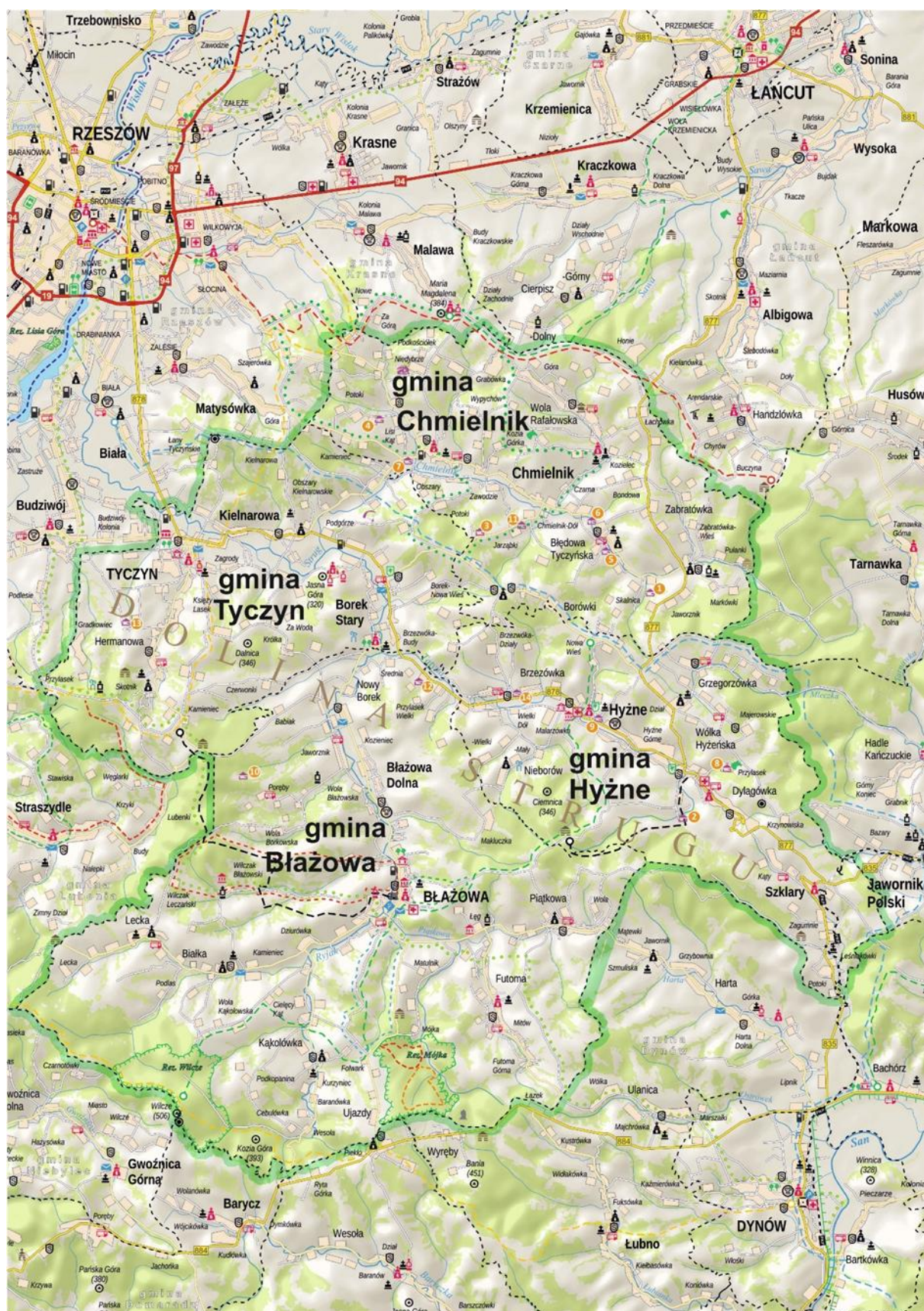
Czynnikami ukazującymi wpływ lokalnej tradycji na działalność ludności są lokalne produkty tradycyjne, które dotyczą zarówno rękodzieła tradycyjnych surowców, jak i tradycyjnych produktów żywnościowych, czyli tzw. dziedzictwa kulinarnego. Innym czynnikiem odwołującym się do tak rozumianej tożsamości kulturowej jest również rozwój współczesnej turystyki wiejskiej. Obszar LGD posiada bardzo bogate tradycje kulinarne. Do dziś gospodynie z Doliny Strugu kontynuują tradycje wypieku chleba, bułek, placów z kruszonką, których przepisy są przekazywane z pokolenia na pokolenie w miejscowej kuchni. Najważniejsze jest wykorzystanie wszystkich produktów

pochodzących z gospodarstwa oraz prostota i neutralność potraw, co niewątpliwie ma wpływ na ich walory ekologiczne.

Na terenie LGD, są istniejące zarejestrowane produkty tradycyjne – gomółki, bulwiak, żur tradycyjny. Bogactwo lokalnej kuchni zostało ukazane w książce „Kuchnia Doliny Strugu”, która opisuje przepisy na następujące rodzaje potraw: zupy, potrawy z mąki potrawy z ziemniaków, potrawy z kasz, potrawy z mięsa, potrawy z kapusty, wypieki, nalewki, przetwory i inne potrawy” oraz w drugiej części „Kuchnia Doliny Strugu Nowe przepisy”, które zawiera przepisy na: potrawy wigilijne i świąteczne, potrawy postne, potrawy wielkanocne, nalewki i inne przepisy. Każdy region posiada cechy interesujące i charakterystyczne dla terenu, co uczyniło go bardziej atrakcyjnym dla mieszkańców oraz turystów. Stowarzyszenie „Lokalna Grupa Działania – Lider Dolina Strugu” wydało różne publikacje dotyczące tradycji regionu. Jedną z nich jest katalog, w którym to zawarte zostały rodzaje rękodzieł i ich twórcy z całego regionu LGD. Celem tego katalogu jest ochrona przed zapomnieniem lokalnych produktów, identyfikacją z danym regionem oraz przekazywaniem młodszemu pokoleniu dziedzictwa kulturowego. Założeniem publikacji było zebranie i udostępnienie informacji na temat rzemiosła, rękodzieła lokalnego dla informacji oraz chęci rozwijania kolejnych dziedzin po to by stały się wizytówką regionu a jednocześnie uświadamiały mieszkańcom o bogactwie regionu. Powrót do tradycji, do dziedzictwa kulturowego regionu poprzez wytwarzanie produktów lokalnych stwarza szansę poprawy sytuacji ekonomicznej mieszkańców, generuje pozytywne efekty środowiskowe, gospodarcze oraz społeczne.

Tradycyjne rzemiosło jest ważną częścią dziedzictwa kulturowego i trzeba dołożyć starań, aby dawne rodzaje działalności nie zostały zapomniane, lecz przyczyniały się do podniesienia turystycznej atrakcyjności regionu. Po kilku latach pracy nad ochroną dobytku kulturowego można zauważyć dbałość o wartości wypracowane przez kolejne pokolenia, cenne stało się dbanie o walory produktu lokalnego. Wśród społeczności można wyraźnie zauważyć dążenie do ochrony produktów lokalnych oraz tradycji. W trakcie spotkań konsultacyjnych ich uczestnicy zauważali walory obszaru wymienione powyżej jednak większość podkreślała, że zarówno mieszkańcy jak i organizacje pozarządowe czy samorząd nie wykorzystują tego potencjału jako dodatkowego źródła dochodów. Większość uczestników podkreślała, że należy poszukiwać rozwiązania w celu wykorzystania walorów tego obszaru do rozwoju szeroko rozumianej turystyki. W tym celu należy również podjąć wspólne działania do utworzenia kompletnej i usystematyzowanej oferty, która będzie zróżnicowana i atrakcyjna dla szerokiego grona potencjalnych odbiorców. Jako kolejny element proponowano ciągłą rozbudowę ogólnodostępnej infrastruktury turystycznej i rekreacyjnej jak również organizowanie wydarzeń, które będą przyczyniać się do szeroko rozumianej promocji regionu.

11. Mapa obszaru.

Uzasadnienie wybrania obszaru do realizacji strategii.

Lokalna Grupa Działania - Lider Dolina Strugu planuje realizację LSR na obszarze 4 gmin powiatu rzeszowskiego: Błażowej, Chmielnika, Hyżnego i Tyczyna, nazywanego Doliną Strugu. Obszar ten spełnia przesłanki wskazane w § 3 ust. 2 pkt. 5b. rozporządzenia Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi z dnia 3 czerwca 2015 r. w sprawie szczegółowych warunków i trybu przyznawania pomocy finansowej w ramach poddziałania „Wsparcie przygotowawcze” objętego Programem Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2014–2020 w zakresie spójności terytorialnej.

Dolina Strugu zajmuje powierzchnię ok. 271 km², ma bardzo dogodne położenie komunikacyjne. Leży w sąsiedztwie Rzeszowa, stolicy regionu, będącego ważnym węzłem komunikacyjnym: drogowym, kolejowym, lotniczym. Łatwo tu więc dojechać z najodleglejszych krańców Polski i Europy. Zaledwie 80 km stąd jest granica Polski ze Słowacją i Ukrainą. Obszar ten zgodnie z danymi GUS na koniec 2020 r. zamieszkiwało ok 36 229 osób. Jest to teren atrakcyjny przyrodniczo z nieskażonym środowiskiem, gdzie brak jest zakładów emitujących zanieczyszczenia szkodliwe dla środowiska.

Określenie "Dolina Strugu" nie jest terminem geograficznym czy administracyjnym, powstał w wyniku mającej swoje początki w latach dziewięćdziesiątych współpracy 4 samorządów, które zainicjowały powstanie Spółdzielni Telefonicznej - pierwszego w Polsce niepaństwowego operatora telekomunikacyjnego. Funkcjonująca do dzisiaj, wdrażająca nowoczesne technologie Spółdzielnia była dowodem na skuteczność i zasadność współpracy na poziomie lokalnym. Dała ona również przykład i zjednoczyła lokalną społeczność do działania dla dobra wspólnego.

Spójność tego obszaru można wyrazić w kilku aspektach:

1. Aspekt geograficzny (przestrzenny).

Mikroregion „Doliny Strugu” wyodrębnia się wieloma wspólnymi dla wszystkich gmin czynnikami geograficznymi, z których najważniejszymi są:

- wyodrębniająca się rzeźba terenu (Pogórze Rzeszowsko- Dynowskie)
- położenie zajmujące całe dorzecze rzeki Strug
- podobne klasy bonifikacyjne gruntów rolnych, warunkujące rozwój rolnictwa niskotowarowego (gospodarstw rodzinnych) oraz agroturystyki.

2. Aspekt administracyjny.

Obszar „Doliny Strugu” pokrywa się dokładnie z obszarem administracyjnym czterech gmin wchodzących w jego skład (Błażowa, Chmielnik, Hyżne i Tyczyn). Jednym z czynników trwale łączących wszystkie te gminy jest ich długoletnia, zinstytucjonalizowana współpraca (m.in. w ramach województwa i powiatu), w związku z rozwiązywaniem licznych problemów wynikających z zarządzania terytorialnego (np. wspólne przedsięwzięcia w zakresie gospodarki wodno-ściekowej, gospodarki odpadami, infrastruktury społeczeństwa informacyjnego itp.)

3. Aspekt gospodarczy

Na terenie gmin wchodzących w skład Doliny Strugu zauważa się przewagę małych, często rodzinnych przedsiębiorstw lub gospodarstw rolnych nad dużymi zakładami pracy, zatrudniającymi powyżej 20 osób. Większość lokalnej gospodarki stanowią firmy działające w branży handlowej, usługowej czy budowlanej. Liczba osób bezrobotnych zarejestrowanych na koniec 2019 r. osiągnęła poziom 1 095 co w porównaniu z danymi na koniec 2013 r. (2 047) oznacza znaczną poprawę w tym zakresie. Średni wskaźnik osób bezrobotnych zarejestrowanych w wieku produkcyjnym waha się między 4,9% a 5,3% i średnio wynosi 5,05% co także pokazuje spójność w strukturze zatrudnienia ludności Doliny Strugu oraz funkcjonowanie firm na tym obszarze.

4. Aspekt społeczny

Obszar czterech gmin „Doliny Strugu” jest od lat dziewięćdziesiątych miejscem realizacji wielu wspólnych inicjatyw społecznych tj.:

- utworzenie i funkcjonowanie Lokalnej Grupy Działania;
- Regionalne Towarzystwo Rolno- Przemysłowe „Dolina Strugu”;
- Zespół Szkół Społecznych „Doliny Strugu”;
- Stowarzyszenie „Trzeźwa Gmina”;
- Stowarzyszenie „Eko- Gal”;
- Centrum Wspierania Przedsiębiorczości;
- Gminne Centrum Informacji;
- Stały Punkt Konsultacyjny dla Rolników;
- Program „Sami Sobie” pomysł utworzenia wspólnoty działań na rzecz lokalnego rozwoju;
- Grand Prix Komisji Europejskiej za najlepszą realizację projektu prospołecznego (1998 rok);
- wspólne działania czterech gmin w zakresie powstania infrastruktury społeczeństwa informacyjnego (dz.1.5 ZPORR).

Jednocześnie analizowany obszar cechuje się występowaniem kilku wspólnych problemów społecznych, tj.: wzrastające bezrobocie wśród ludzi młodych, migracje do dużych ośrodków miejskich i za granicę, bariera edukacyjna itp.

5. Aspekt historyczno-kulturowy

Aspekt historyczno-kulturowy stanowi ważny element w uzasadnieniu spójności przestrzenno-gospodarczej mikroregionu „Doliny Strugu”. Tradycja historyczna (związana z okresem od XVII wieku- powstawanie latyfundiów magnackich Potockich i Lubomirskich, poprzez wspólnotę galicyjską i liczne podziały terytorialne kraju); oraz religijna (kult NMP w sanktuariach w: Borku Starym, Chmielniku, Hyżnem itp.) powoduje, że również i pod tym względem można mówić o osobliwościach tego obszaru.

6. Aspekt innowacyjny

Wskazać można wyraźny związek pomiędzy zakładanymi do realizacji działaniami proinnowacyjnymi (np. w obszarze wykorzystania technologii informatycznych), a oczekiwaniami lokalnych społeczności oraz instytucji samorządowych we wdrażaniu tego typu rozwiązań innowacyjnych.

7. Aspekt przyrodniczy

Obszar „Doliny Strugu” zaliczany jest do obszaru geofizycznego pogórzy. Cechuje się on przy tym dużymi walorami turystycznymi (tereny rekreacyjne i wypoczynkowe, ścieżki rowerowe oraz trasy turystyczne). Stymuluje to rozwój agroturystyki i rolnictwa ekologicznego w regionie, a w przyszłości stać się może ważnym aspektem działalności całego mikroregionu.

W okresie od 12.04.2007 do 14.04.2008 Stowarzyszenie Lider Dolina Strugu realizował projekt „SAMI SOBIE” – kreowanie zintegrowanego rozwoju Doliny Strugu, w ramach Schematu II Pilotażowego Programu Leader+. Projekt zakładał realizację działań ujętych w pierwotnej strategii rozwoju, oraz podjęto działania mające na celu opracowanie Lokalnej Strategii Rozwoju na lata 2007-2013 w oparciu o zapisy Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich 2007 - 2013.

Realizacja projektu uwidoczniła potencjał lokalnej społeczności poprzez aktywny udział w szkoleniach. Opracowanie i wydanie książki kucharskiej „Kuchnia Doliny Strugu” ukazało bogactwo tradycji kulinarnych regionu, natomiast opracowanie i wydanie katalogu produktów lokalnych ukazało różnorodność i bogactwo lokalnych wyrobów wytwarzanych przez mieszkańców. W trakcie realizacji projektu grupa osób mogła poznać również tajniki wdrażania programu Leader w Portugalii podczas wyjazdu studyjnego.

LGD - Lider Dolina Strugu z powodzeniem realizowała LSR w latach 2009-2015 w ramach programy LEADER na lata 2007-2013. Realizacja strategii miała na celu osiągnięcie 3 celów ogólnych:

1. Poprawa jakości życia mieszkańców Doliny Strugu
2. Ochrona i wykorzystanie zasobów naturalnych, kulturowych i lokalnych Doliny Strugu,
3. Budowanie kapitału społecznego poprzez pobudzenie aktywności mieszkańców Doliny Strugu.

Przedsięwzięcia te pokazują wieloletnią współpracę społeczności lokalnej na rzecz poprawy jakości życia, których cechy wspólne ułatwiają określenie wspólnego celu i wytrwałe dążenie do jego osiągnięcia.

Rozdział III

Partycypacyjny charakter LSR

1. Przebiegu przeprowadzenia konsultacji LSR ze społecznością lokalną,

Lokalna Strategia Rozwoju dla Doliny Strugu została przygotowana przy zaangażowaniu i aktywnym udziale społeczności lokalnej. W trakcie prac zastosowano zróżnicowane metody i techniki angażowania mieszkańców do budowy Strategii. Wspólne decydowanie, którym można opisać cały proces tworzenia LSR, jest uznawane za najwyższy poziom w hierarchii określającej stopień partycypacji społecznej. Współdecydowanie pozwoliło na wypracowanie dokumentu opartego na zasadach współpracy wielu stron, które posiadają różne motywacje jak i interesy, z zastrzeżeniem, iż każda ze stron ma realny (nie ograniczony przez pozostałe podmioty) wpływ na podejmowanie decyzji.

Przedstawione poniżej etapy zaangażowania lokalnej społeczności w przygotowanie LSR, pozwoliły na zmobilizowanie szerokiego grona mieszkańców reprezentujących wszystkie sektory partnerstwa w LGD. Dzięki temu, że zostały zastosowane różne metody i techniki, mieszkańcy mogli dopasować formę włączenia się w proces tworzenia LSR. Tworzenie LSR przebiegło zgodnie z standardami planowania strategicznego, przechodząc przez kolejne etapy: przeprowadzenie konsultacji społecznych, diagnozy obszaru pod kątem gospodarczym i społecznym, uzgodnienie celów LSR, określenie przedsięwzięć rozpoznania problemów, określenie oczekiwanych rezultatów. Zarówno w procesie konsultacji, tworzenie LSR jak i na etapie jej wdrażania, LGD uwzględniła, zasady horyzontalne określonych w art. 9 rozporządzenia 2021/1060, w tym:

- poszanowania praw podstawowych oraz przestrzeganie Karty praw podstawowych Unii Europejskiej;
- zasady równości kobiet i mężczyzn;
- zasady równości szans i niedyskryminacji ze względu na płeć, rasę lub pochodzenie etniczne, religię lub światopogląd, niepełnosprawność, wiek lub orientację seksualną, w tym zasadę dostępności dla osób z niepełnosprawnościami;
- zgodności działań z celem wspierania zrównoważonego rozwoju określonego w art. 11 TFUE, oraz z uwzględnieniem celów ONZ dotyczących zrównoważonego rozwoju, a także porozumienia paryskiego i zasady „nie czyn poważnych szkód”.

Zarząd LGD podjął decyzję o przeprowadzeniu możliwie szerokich konsultacji i dotarciu do jak najszerszego grona społeczności z zapytaniem o problemy z jakimi mierzą się mieszkańcy ale również oczekiwania co do sposobów rozwiązywania tych problemów, przykładowych projektów jakie będą wdrażane w nowym okresie finansowania 2023-2027.

Na samym początku procesu konsultacji społecznych, utworzono na stronie internetowej LGD (www.lisderds.ostnet.pl) specjalną zakładkę, widoczną na stronie głównej, gdzie mieszkańcy mogli zapoznać się z planem opracowania Lokalnej Strategii Rozwoju, harmonogramem spotkań konsultacyjnych, informacją odnośnie zawarcia umowy na wsparcie przygotowawcze oraz propozycją ankiety konsultacyjnej w 2 formach: do wypełnienia w postaci elektronicznej na udostępnionym formularzu lub do pobrania i wypełnienia w pliku Word. Dodatkowo na stronie głównej zamieszczono baner z napisem zapraszającym do wypełnienia ankiety konsultacyjnej LSR 2023-2027.

Zaplanowano następujące metody partycypacji społeczności lokalnej w procesie tworzenia LSR:

- I. Spotkania konsultacyjne – w ramach spotkań konsultacyjnych przeprowadzono po jednym spotkaniu w każdej gminie wchodzącej w skład LGD. Spotkania konsultacyjne poprzedziła kampania informacyjna:
 - na stronie internetowej LGD zamieszczono harmonogram spotkań z lokalizacją i programem spotkań;
 - opracowano i dystrybuowano plakaty informacyjne z harmonogramem, lokalizacjami i kontaktem do LGD
 - plakaty zamieszczono w siedzibie LGD oraz gmin partnerskich w miejscach ogólnodostępnych i widocznych dla mieszkańców,
 - rozesłano do 4 gmin partnerskich prośbę o zamieszczenie na ich stronach internetowych utworzonych plakatów i informacji odnośnie planowanych do przeprowadzenia spotkań,
 - na stronach internetowych partnerskich gmin LGD zamieszczono zaproszenia na spotkania konsultacyjne,

- umożliwiono uczestniczenie w spotkaniach konsultacyjnych w formie elektronicznej- po uprzednim zgłoszeniu uczestnicy mogli wziąć udział w spotkaniu w formie zdalnej,
- rozesłano do ok. 80 osób, instytucji i organizacji wiadomości e-mail z zaproszeniem na konsultacje oraz do wzięcia udziału w spotkaniach.

Spotkania odbyły się według następującego harmonogramu:

- 1) Gmina Błazowa, 2 sierpnia 2022 r. godz. 09:00-13:00 siedziba „Lokalne Grupy Działania – Lider Dolina Strugu”, Błazowa ul. Myśliwska 16 – udział wzięło 14 osób
- 2) Gmina Hyżne, 4 sierpnia 2022 r. godz. 09:00-13:00 – sala konferencyjna Urzędu Gminy, Hyżne 103 – udział wzięło 7 osób
- 3) Gmina Tyczyn, 5 sierpnia 2022 r. godz. 15:00-19:00 – Miejsko-Gminny Ośrodek Kultury w Tyczynie, ul. Mickiewicza 1 – udział wzięło 10 osób
- 4) Gmina Chmielnik, 8 sierpnia 2022 r. godz. 15:00-19:00 – budynek Centrum Promocji Dziedzictwa Kulturowego, Chmielnik 49 – udział wzięło 7 osób.

W tych spotkaniach brali udział przedstawiciele wszystkich trzech sektorów tj. społecznego, publicznego, gospodarczego oraz mieszkańcy. Aby każda osoba z terenu mogła wziąć w nich udział, dlatego odbywały się w każdej gminie, w różne dni tygodnia. Dodatkowo dwa z tych spotkań były organizowane w godzinach popołudniowych aby dać możliwość wzięcia udziału osobom pracującym. O przeprowadzeniu konsultacji mieszkańcy byli informowani poprzez ogłoszenia na stronie internetowej: LGD, Urzędów Gmin partnerskich LGD, stowarzyszeń działających na obszarze LGD, poprzez rozmieszczenie plakatów na tablicach ogłoszeń w miejscowościach wchodzących w skład Gmin a także telefonicznie przez pracowników LGD.

Dzięki wypełnionej ankiecie jak również dyskusji, burzy mózgów podczas konsultacji udało się zebrać szereg informacji niezbędnych do opracowania kolejnych części LSR. W trakcie spotkań, zgodnie z zaplanowanym programem przeprowadzono analizę potrzeb rozwojowych mieszkańców i potencjału obszaru LGD. Na początku pracownicy biura przedstawili wstępne założenia o kierunkach wsparcia zawartych w projektowanym wtedy Planie Strategicznym Wspólnej Polityki Rolnej na lata 2023-2027. Następnie w odniesieniu do tego programu dokonano analizy pod kątem problemów i potrzeb jakie wyrażają mieszkańcy LGD. Każdy z uczestników po przedstawieniu swoich propozycji problemów i potrzeb proponował działania/projekty jakie w jego opinii powinny zostać wdrażane w przyszłej perspektywie finansowej i przypisywał do nich cechy charakterystyczne dla podejścia LEADER tj. Innowacyjność, Cyfryzacja, Środowisko i klimat, Zmiany demograficzne, Partnerstwo w realizacji LSR. Następnie po dokonaniu tych analiz przeprowadzono analizę SWOT, każdy z uczestników indywidualnie wskazywał mocne i słabe strony regionu ale także szanse i zagrożenia z jakimi się mierzą.

- ankieta audytoryjna – tożsama z ankietą internetową, udostępniana w biurze LGD oraz podczas spotkań konsultacyjnych, miała na celu zebranie danych od możliwie szerokiego spectrum beneficjentów LSR,
- ankieta internetowa – osoby, które nie miały możliwości wzięcia udziału bezpośrednio w konsultacjach, mogli wyrazić swoje zdanie na temat problemów, potrzeb, oczekiwanych rezultatów w odniesieniu do obszaru LSR. Ankieta zamieszczona była na stronie LGD. Informacje o ankiecie rozpowszechniane były drogą mailową, telefoniczną, poprzez bezpośredni kontakty z mieszkańcami i przedstawicielami różnych grup i organizacji.

Zastosowanie tej metody – narzędzi internetowych pozwoliło większej ilości osób, które z różnych przyczyn nie mogły uczestniczyć w spotkaniach konsultacyjnych do aktywnego uczestnictwa w przeprowadzeniu diagnozy obszaru LSR.

- punkt konsultacyjny w biurze LGD – miejsce w którym interesariusze strategii mogli zapoznać się z materiałami informacyjnymi, złożyć swoje opinie i uwagi, przedyskutować z osobami odpowiedzialnymi za budowę strategii interesujące ich kwestie czy wypełnić ankietę,
- konsultacje telefoniczne – pracownicy biura prowadzili telefoniczne konsultacje z mieszkańcami obszaru objętego LSR, mające na celu zebranie jak największej ilości informacji na temat potrzeb, słabych i mocnych stron LGD,

Mając na uwadze możliwość realizacji w przyszłym okresie finansowania działań przewidzianych w priorytecie 8 programu Fundusze Europejskie dla Podkarpacia 2021-2027 w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego+ skierowano do wszystkich szkół i przedszkoli ankiety mające na celu zweryfikowanie problemów i potrzeb specyficznych jakie wyrażają te instytucje. Dodatkowo, w związku z planowanym do realizacji zakresem dotyczącym włączenia społecznego osób z niepełnosprawnościami, usług społecznych świadczonych w społeczności lokalnej oraz integracji społecznej przesłano do wszystkich miejskich i gminnych Ośrodków Pomocy Społecznej z terenu Doliny Strugu wiadomości e-mail z zaproszeniem do wypełnienia ankiety oraz wyrażenia zapotrzebowania na realizację projektów w zakresie, które instytucje te uważają za istotne.

Dzięki zastosowaniu różnych metod partycypacyjnych przez cały okres prac na tworzeniem strategii, osoby, które chciały włączyć się w proces jej przygotowania, miały taką możliwość. Każda z zainteresowanych stron mogła wybrać odpowiednią dla siebie metodę zaangażowania się w opracowanie LSR na lata 2023-2027.

2. Dokonania analizy przyjęcia bądź odrzucenia wniosków z konsultacji,

Zgodnie z opisem procesu przygotowania LSR, po przeprowadzeniu spotkań, zebraniu ankiet oraz dokonaniu analizy zebranych informacji oraz przyjęcia i odrzucenia wniosków z konsultacji, określone zostały cele, działania i rezultaty jakie realizować będzie LSR na lata 2023-2027. Założenia te zostały zatwierdzone uchwałą Zarządu oraz przekazane do publicznej wiadomości poprzez umieszczenie na stronie internetowej LGD.

W procesie analizy wskazanych problemów, odrzucano problemy marginalne, które były nieczytelnie sformułowane, lub dotyczyły zagadnień wyłączonych ze wsparcia w ramach PS WPR 2023-2027 (kanalizacje, instalacje wodno-kanalizacyjne, scalanie działek czy budowa dróg).

Zebrane informacje a w szczególności ankiety wypracowane w trakcie spotkań konsultacyjnych, zostały przypisane do wskazanych w ankiecie propozycji zakresów wsparcia dotyczących: poprawy dochodów gospodarstw (rolników), włączenie osób z grup w niekorzystnej sytuacji, innowacje, cyfryzacja i wykorzystanie potencjału endogenicznego, zaangażowanie młodych w życie lokalne, rozwój wiedzy/umiejętności (cyfryzacja, oszczędność zasobów, przedsiębiorczość, środowisko, klimat), poprawa dostępu do infrastruktury turystyczno-rekreacyjnej, poprawa dostępu do usług komercyjnych, rozwój form współpracy w wymiarze produkcyjnym, usługowym, społecznym, rozwój przedsiębiorczości.

Następnie wszystkie problemy przypisane do poszczególnych zakresów zostały zebrane z czego powstało łącznie ok. 230 problemów. Po zebraniu wszystkich powyższych problemów i potrzeb uporządkowano je i podzielono na grupy (powtarzające się problemy umieszczano w grupie z innymi, które dotyczyły podobnego zagadnienia).

Spośród wszystkich odpowiedzi od respondentów ankiety, największą grupę (35%) stanowiły problemy i potrzeby dotyczące przedsiębiorczości, potrzeby powstawania nowych firm, wdrażania w istniejących firmach nowoczesnych technologii, brak atrakcyjnych ofert pracy, niskiej dochodowości gospodarstw, potrzebie dywersyfikacji ich dochodów, niskiej płacy, potrzebę powstawania miejsc świadczących usługi noclegowe, lokale gastronomiczne, brak dostępu do rynku pracy osób niepełnosprawnych, utrudniony dostęp dla młodych matek, itd. Po dokonaniu analizy powyższego, sformułowano **cel nr I Poprawa sytuacji ekonomicznej mieszkańców.**

Dokonując analizy ankiet oraz wyników konsultacji społecznych, ponad 54 spośród 230 problemów dotyczyły bezpośrednio lub pośrednio niskiej aktywności społecznej, szczególnie osób w trudniej sytuacji. Respondenci wskazywali takie problemy jak: trudna sytuacja w aspekcie społeczno-zawodowym kobiet, osób młodych i seniorów, niedostrzeganie osób wykluczonych, pomijanie ich potrzeb, Niedostateczne zainteresowanie ludzi młodych środowiskiem lokalnym., brak związku z własnym środowiskiem lokalnym, brak wymiany doświadczeń, współpracy, niedostateczna oferta zajęć dla osób dysfunkcyjnych. Problemy te dotyczyły głównie osób zdiagnozowanych jako znajdujące się w niekorzystnej sytuacji oraz młodzież. Po dokonaniu analizy powyższego, sformułowano **cel nr II Włączenie społeczeństwa do działań na rzecz rozwoju lokalnego.**

Cel nr **III Efektywne wykorzystanie potencjału endogenicznego**, powstał w odpowiedzi na wykazywane w ankietach z konsultacji społecznych i bezpośrednich rozmowach w trakcie spotkań problemy (57 z 230). Były to np. mało promocji lokalnych usług czy produktów, brak sprzętu, wyposażenia i środków finansowych na działania (kulturalne, edukacyjne, sportowe), brak promocji twórców i produktów regionalnych, mała oferta wypoczynku po

pracy, usług spędzania wolnego czasu, brak miejsc spotkań, brak miejsc do wspólnych spotkań w gronie przyjaciół i znajomych. Dodatkowo wykazywane przez społeczność lokalną w analizie SWOT silne strony obszaru LGD tj. bardzo dobry stan środowiska naturalnego, wysokie walory przyrodniczo-krajobrazowe sprzyjające rozwojowi turystyki, zasoby naturalne, bogactwo kulturalno-historyczne i dziedzictwo kulturalne, przyczyniły się do sformułowania powyższego celu.

Mieszkańcy obszaru LGD statystycznie najmniejszą ilość problemów (22) wskazywali w odniesieniu do sformułowanego celu nr **IV Wsparcie rozwoju kompetencji dostosowanych do potrzeb społeczności**. W trakcie konsultacji społecznych pewną część problemów lokalnej społeczności stanowiły problemy w zakresie niewystarczającej ilości szkoleń z zakresu cyfryzacji, szkoleń związanych z załatwianiem spraw urzędowych z wykorzystaniem komputera, usług publicznych, szczególnie przez osoby starsze, brak szkoleń dostosowanych do potrzeb przedsiębiorców (w zakresie podnoszenia kwalifikacji pracowników) ale również dla nowopowstałych firm np. z zasad podatkowych, innych obowiązków związanych z prowadzeniem działalności gospodarczej, szkolenia z zakresu edukacji ekologicznej, oszczędności zasobów. Aby zapewnić kompleksowe wsparcie wszystkich grup docelowych wskazanych w diagnozie jako istotne postanowiono realizować działania skierowane zarówno do uczniów i nauczycieli, ale również osób dorosłych.

W procesie analizy ankiet z konsultacji społecznych lokalna społeczność zwracała również uwagę na potrzebę wspierania osób wykluczonych, bez dostępu do podstawowych usług. Spośród 230 problemów wskazanych w ankietach 10% stanowiły problemy dotyczące trudnej sytuacji szczególnie osób z niepełnosprawnościami, starszych, samotnych, które z powodu wieku stanu zdrowia bądź niepełnosprawności nie są w stanie samodzielnie egzystować. Takich sytuacji w procesie starzejącego się społeczeństwa będziemy zauważać co raz więcej. Istotnym aspektem wskazywanym w ankietach jest dostosowanie opieki do indywidualnych potrzeb, realizacja działań mających na celu deinstytucjonalizację opieki. Problemy jakie wskazywali respondenci w ankietach konsultacyjnych to m.in.: Osoby niepełnosprawne - brak możliwości samorealizacji osób niepełnosprawnych, problemy psychologiczne osób młodych wykluczenie społeczne seniorów, brak dostępu do wysokiej jakości usług opiekuńczych, wsparcia wytechnieniowego. Ta grupa problemów pozwoliła sformułować cel nr **V Zwiększenie dostępności usług społecznych świadczonych w społeczności lokalnej**.

Respondenci/uczestnicy konsultacji w odpowiedzi na wyżej wymienione problemy wnioskowali o zawarcie w LSR działań, projektów, które ich zdaniem będą wpływać na ograniczenie występowania tychże problemów. Poniżej przedstawiono analizę przyjęcia bądź odrzucenia wniosków z spotkań/ankiet konsultacyjnych. Mieszkańcy obszaru LGD w ankiecie zawierającej zarówno analizę problemów i potrzeb a także analizę SWOT, proponowali zakresy projektów, jakie ich zdaniem przyczyniały się będą do niwelowania problemu, zaspokajaniu potrzeb.

Sformułowano 140 wniosków (propozycji) z czego odrzuconych (głównie z powodu braku możliwości realizacji w ramach LSR lub niezrozumiale sformułowanych) zostało jedynie 13 z nich, co stanowi 9% wszystkich wniosków.

L.p.	Zakres	Propozycja projektu	Uwagi z przyjęcia/odrzućcia wniosku.	L.p.
1.	Poprawa dostępu do usług związanych z rolnictwem i leśnictwem, dywersyfikacja dochodów gospodarstw	Tworzenie sieci sprzedaży produktów lokalnych.	Wniosek przyjęty- możliwość realizacji w ramach LSR.	1)
		Budowa infrastruktury turystycznej, budowa wyciągu, budowa ścieżek pieszych.	Wniosek przyjęty- możliwość realizacji w ramach LSR.	2)
		Utworzenie punktów sprzedaży produktów rolniczych.	Wniosek przyjęty- możliwość realizacji w ramach LSR.	3)

	Dotacje dla osób zakładających działalność gospodarczą	Wniosek przyjęty- możliwość realizacji w ramach LSR.	4)
	Dotacje na założenie działalności gospodarczej	Wniosek przyjęty- możliwość realizacji w ramach LSR.	5)
	Dotacje dla zakładających działalność gospodarczą.	Wniosek przyjęty- możliwość realizacji w ramach LSR.	6)
	Dotacja dla działalności gospodarczej.	Wniosek przyjęty- możliwość realizacji w ramach LSR.	7)
	Dotacje dla zakładania działalności gospodarczych.	Wniosek przyjęty- możliwość realizacji w ramach LSR.	8)
	Powstanie nowych działalności gospodarczych, dotacje.	Wniosek przyjęty- możliwość realizacji w ramach LSR.	9)
	Tworzenie działalności.	Wniosek przyjęty- możliwość realizacji w ramach LSR.	10)
	Powstanie punktu usług różnych (krawiectwo, weterynarz, szewc, cukiernia).	Wniosek przyjęty- możliwość realizacji w ramach LSR.	11)
	Tworzenie działalności typu rzemieślniczego.	Wniosek przyjęty- możliwość realizacji w ramach LSR.	12)
	Zakładanie upraw krzewów (borówka, malina).	Wniosek odrzucony- brak możliwości realizacji w ramach LSR.	13)
	Budowa punktu sprzedaży produktów z własnego gospodarstwa.	Wniosek przyjęty- możliwość realizacji w ramach LSR.	14)
	Projekt doposażenia firm z IT.	Wniosek przyjęty- możliwość realizacji w ramach LSR.	15)
	Dofinansowanie tworzenia i wyposażenia żłobków i punktów przedszkolnych w prywatnych placówkach.	Wniosek przyjęty- możliwość realizacji w ramach LSR.	16)
	Adaptacja istniejącego budynku na terenie gminy na potrzeby żłobka dla dzieci.	Wniosek odrzucony- brak możliwości realizacji w ramach LSR.	17)

		Środki na rozwój działalności gospodarczych innowacyjnych na terenie gminy.	Wniosek przyjęty- możliwość realizacji w ramach LSR.	18)
		Projekty nowoczesnych urządzeń, projekty CAD, CAE, nowoczesne materiały.	Wniosek odrzucony- niezrozumiałe sformułowany.	19)
		Organizacja, budowa punktów sprzedaży.	Wniosek przyjęty- możliwość realizacji w ramach LSR.	20)
2.	Poprawa dochodów młodych rolników	Budowa punktów wypoczynku dla osób mieszkających na terenie gminy i przyjezdnych.	Wniosek przyjęty- możliwość realizacji w ramach LSR.	21)
		Dotacje dla osób zakładających działalność gospodarczą	Wniosek przyjęty- możliwość realizacji w ramach LSR.	22)
		Dotacje na założenie działalności gospodarczej	Wniosek przyjęty- możliwość realizacji w ramach LSR.	23)
		Dotacje dla zakładających działalność gospodarczą.	Wniosek przyjęty- możliwość realizacji w ramach LSR.	24)
		Dotacja dla działalności gospodarczej.	Wniosek przyjęty- możliwość realizacji w ramach LSR.	25)
		Zwiększenie wiedzy z zakresie działalności, prowadzenie szkoleń dla rozwoju wiedzy rolniczej	Wniosek przyjęty- możliwość realizacji w ramach LSR.	26)
		Dotacje dla zakładania działalności gospodarczych.	Wniosek przyjęty- możliwość realizacji w ramach LSR.	27)
		Powstanie nowych działalności gospodarczych, dotacje.	Wniosek przyjęty- możliwość realizacji w ramach LSR.	28)
		Powstanie gospodarstw ekologicznych.	Wniosek odrzucony- brak możliwości realizacji w ramach LSR.	29)
		Zakładanie sklepów branżowych.	Wniosek przyjęty- możliwość realizacji w ramach LSR	30)
		Rozwój branży OZE.	Wniosek odrzucony- brak możliwości realizacji w ramach LSR.	31)

		Organizacja szkoleń podnoszących kwalifikacje pracowników i przedsiębiorców.	Wniosek przyjęty- możliwość realizacji w ramach LSR.	32)
3.	Włączenie osób z grup defaworyzowanych lub wykluczonych na obszarach wiejskich	Utworzenie firm usługowych z pracą w domu, praca stacjonarna na materiałach powierzonych.	Wniosek przyjęty- możliwość realizacji w ramach LSR.	33)
		Utworzenie spółdzielni socjalnej zatrudniającej osoby niepełnosprawne.	Wniosek odrzucony- brak możliwości realizacji w ramach LSR.	34)
		Utworzenie na terenie gminy ośrodka dla osób starszych z dostępem do lekarza, rehabilitacji.	Wniosek odrzucony- brak możliwości realizacji w ramach LSR.	35)
		Tworzenie małej gastronomii i rękodzielnictwa dla osób niepełnosprawnych.	Wniosek przyjęty- możliwość realizacji w ramach LSR.	36)
		Wzbogacenie oferty zajęć dla osób z dysfunkcjami.	Wniosek przyjęty- możliwość realizacji w ramach LSR.	37)
		Stworzenie działalności z możliwością dojazdu do klienta, który jest niepełnosprawny i nie ma takiej możliwości. Również jest to wygoda dla matek z dziećmi, które nie mają z kim ich zostawić. Ponadto byłaby to działalność umożliwiająca pracę w nietypowych godzinach pracy. W branży kosmetycznej jest również możliwość szkolenia się, co jest dodatkowym atutem dla młodych osób, które chcą się realizować oraz mają większe szanse by potem znaleźć pracę w danej branży. Ponadto jest to rynek, który rozwija się najprężniej w Polsce.	Wniosek przyjęty- możliwość realizacji w ramach LSR.	38)
		Realizacja warsztatów, szkoleń dla grup defaworyzowanych.	Wniosek przyjęty- możliwość realizacji w ramach LSR.	39)
		Organizacja warsztatów dla grup defaworyzowanych.	Wniosek przyjęty- możliwość realizacji w ramach LSR.	40)
		Organizacja warsztatów dla grup defaworyzowanych.	Wniosek przyjęty- możliwość realizacji w ramach LSR.	41)
		Organizacja warsztatów dla grup defaworyzowanych.	Wniosek przyjęty- możliwość realizacji w ramach LSR.	42)

		Organizacja warsztatów dla grup defaworyzowanych.	Wniosek przyjęty- możliwość realizacji w ramach LSR.	43)
		Utworzenie punktów opieki nad małymi dziećmi.	Wniosek przyjęty- możliwość realizacji w ramach LSR.	44)
		Budowa - tworzenie żłobków.	Wniosek odrzucony- brak możliwości realizacji w ramach LSR.	45)
		Tworzenie miejsc pracy dla osób niepełnosprawnych.	Wniosek przyjęty- możliwość realizacji w ramach LSR.	46)
		Zakładanie żłobków i wspieranie młodych mam.	Wniosek odrzucony- brak możliwości realizacji w ramach LSR.	47)
		Analiza środowiska i stworzenie i stworzenie mmiejsc terapii zajęciowej.	Wniosek przyjęty- możliwość realizacji w ramach LSR.	48)
		Dofinansowanie na utworzenie stanowiska pracy dla osoby niepełnosprawnej.	Wniosek przyjęty- możliwość realizacji w ramach LSR.	49)
		Dofinansowanie do zatrudnienia osoby po urodzeniu dziecka.	Wniosek odrzucony- brak możliwości realizacji w ramach LSR.	50)
		Organizacja płatnych staży zawodowych dla młodych matek i osób niepełnosprawnych.	Wniosek odrzucony- brak możliwości realizacji w ramach LSR.	51)
		Podniesienie dostępu do nowoczesnych urządzeń, maszyn.	Wniosek przyjęty- możliwość realizacji w ramach LSR.	52)
4.	Stymulowanie rozwoju lokalnego przez innowacje, cyfryzacje i wykorzystanie potencjału endogenicznego	Stworzenie kanałów na mediach społecznościowych promujących lokalną tradycję i produkt.	Wniosek przyjęty- możliwość realizacji w ramach LSR.	53)
		Organizacja szkoleń dotyczących cyfryzacji.	Wniosek przyjęty- możliwość realizacji w ramach LSR.	54)
		Stworzenie działalności z możliwością dojazdu do klienta, który jest niepełnosprawny i nie ma takiej możliwości. Również jest to wygoda dla matek z dziećmi, które nie mają z kim ich	Wniosek przyjęty- możliwość realizacji w ramach LSR.	55)

	zostawić. Ponadto byłaby to działalność umożliwiająca pracę w nietypowych godzinach pracy. W branży kosmetycznej jest również możliwość szkolenia się, co jest dodatkowym atutem dla młodych osób, które chcą się realizować oraz mają większe szanse by potem znaleźć pracę w danej branży. Ponadto jest to rynek, który rozwija się najprężniej w Polsce.		
	Zakup wyposażenia do realizacji celów statutowych.	Wniosek przyjęty- możliwość realizacji w ramach LSR.	56)
	Realizacja projektów mających na celu doposażenie organizacji i instytucji.	Wniosek przyjęty- możliwość realizacji w ramach LSR.	57)
	Realizacja projektu: zakup wyposażenia.	Wniosek przyjęty- możliwość realizacji w ramach LSR.	58)
	Zakup doposażenia do celów statutowych.	Wniosek przyjęty- możliwość realizacji w ramach LSR.	59)
	Doposażenie organizacji społecznych w celu realizacji celów statutowych.	Wniosek przyjęty- możliwość realizacji w ramach LSR.	60)
	Doposażenie organizacji do celów statutowych.	Wniosek przyjęty- możliwość realizacji w ramach LSR.	61)
	Święto dyni. Pożegnanie lata - piknik rodzinny.	Wniosek przyjęty- możliwość realizacji w ramach LSR.	62)
	Promocja produktu lokalnego.	Wniosek przyjęty- możliwość realizacji w ramach LSR.	63)
	Wykorzystanie dla turystyki i wypoczynku źródeł wód termalnych.	Wniosek przyjęty- możliwość realizacji w ramach LSR.	64)
	Wykorzystanie wód mineralnych.	Wniosek przyjęty- możliwość realizacji w ramach LSR.	65)
	Święto produktu tradycyjnego lub lokalnego (np. bulwiaka, midu, dyni).	Wniosek przyjęty- możliwość realizacji w ramach LSR.	66)
	Projekt na doposażenie organizacji sportowych na sprzęt lub turnieje, obozy.	Wniosek przyjęty- możliwość realizacji w ramach LSR.	67)

		Dofinansowanie udziału w targach, rozpowszechnianie produktów.	Wniosek przyjęty- możliwość realizacji w ramach LSR.	68)
		Zakup wyposażenia organizacji pozarządowych - doposażenie.	Wniosek przyjęty- możliwość realizacji w ramach LSR.	69)
		Doposażenie remiz strażackich w podstawowy sprzęt do prania i suszenia ubrań bojowych.	Wniosek odrzucony- brak możliwości realizacji w ramach LSR.	70)
		Doposażenie remiz strażackich w sprzęt multimedialny do organizacji szkoleń i prezentacji.	Wniosek przyjęty- możliwość realizacji w ramach LSR.	71)
		Projekty nowoczesnych urządzeń, projekty CAD, CAE, nowoczesne materiały.	Wniosek przyjęty- możliwość realizacji w ramach LSR.	72)
		Rozwój branży OZE.	Wniosek odrzucony- brak możliwości realizacji w ramach LSR.	73)
		Podniesienie dostępu do nowoczesnych urządzeń, maszyn.	Wniosek przyjęty- możliwość realizacji w ramach LSR.	74)
		Zakup licencji, patentów, maszyn.	Wniosek przyjęty- możliwość realizacji w ramach LSR.	75)
5.	Zaangażowanie młodych w życie lokalne, w tym w podejmowaniu decyzji, tworzenie sieci społeczności	Budowa punktów wypoczynku dla osób mieszkających na terenie gminy i przyjezdnych.	Wniosek przyjęty- możliwość realizacji w ramach LSR.	76)
		Zaangażowanie młodych ludzi w działania w społeczeństwie lokalnym.	Wniosek przyjęty- możliwość realizacji w ramach LSR.	77)
		Zorganizowanie dostępu do życia gminnego młodzieży (Rada Gminy Młodych)	Wniosek przyjęty- możliwość realizacji w ramach LSR.	78)
		Aktywizować młodzież.	Wniosek przyjęty- możliwość realizacji w ramach LSR.	79)
		Dofinansowanie imprez lokalnych z udziałem osób młodych.	Wniosek przyjęty- możliwość realizacji w ramach LSR.	80)
		Organizacja warsztatów, zajęć aktywizacyjnych, psychoruchowych przez młodzież.	Wniosek przyjęty- możliwość realizacji w ramach LSR.	81)

6.	Rozwój wiedzy/umiejętności: cyfryzacja, oszczędność zasobów, przedsiębiorczość, środowisko, klimat.	Współfinansowanie w organizacji kursów zawodowych.	Wniosek przyjęty-możliwość realizacji w ramach LSR.	82)
		Stworzenie działalności z możliwością dojazdu do klienta, który jest niepełnosprawny i nie ma takiej możliwości. Również jest to wygoda dla matek z dziećmi, które nie mają z kim ich zostawić. Ponadto byłaby to działalność umożliwiająca pracę w nietypowych godzinach pracy. W branży kosmetycznej jest również możliwość szkolenia się, co jest dodatkowym atutem dla młodych osób, które chcą się realizować oraz mają większe szanse by potem znaleźć pracę w danej branży. Ponadto jest to rynek, który rozwija się najprężniej w Polsce.	Wniosek przyjęty-możliwość realizacji w ramach LSR.	83)
		Prowadzenie szkoleń w dziedzinie cyfryzacji.	Wniosek przyjęty-możliwość realizacji w ramach LSR.	84)
		Szkolenia, zebrania.	Wniosek przyjęty-możliwość realizacji w ramach LSR.	85)
		Pogłębianie wiedzy edukacyjnej.	Wniosek przyjęty-możliwość realizacji w ramach LSR.	86)
		Organizacja kursów, szkoleń, wydarzeń promujących zdrowy tryb życia i praktyk.	Wniosek przyjęty-możliwość realizacji w ramach LSR.	87)
		Organizacja szkoleń podnoszących kwalifikacje pracowników i przedsiębiorców.	Wniosek przyjęty-możliwość realizacji w ramach LSR.	88)
7.	Poprawa dostępu do infrastruktury turystyczno-rekreacyjnej.	Współfinansowanie w organizacji kursów zawodowych.	Wniosek przyjęty-możliwość realizacji w ramach LSR.	89)
		Modernizacja utworzonych na terenie gminy istniejącej małej gastronomii.	Wniosek przyjęty-możliwość realizacji w ramach LSR.	90)
		Utworzenie spółdzielni socjalnej zatrudniającej osoby niepełnosprawne.	Wniosek odrzucony-brak możliwości realizacji w ramach LSR.	91)
		Budowa infrastruktury turystycznej, budowa wyciągu, budowa ścieżek pieszych.	Wniosek przyjęty-możliwość realizacji w ramach LSR.	92)

	Rozbudowa infrastruktury turystyczno-rekreacyjnej i zaangażowanie mieszkańców w dbanie o powstałe miejsce.	Wniosek przyjęty-możliwość realizacji w ramach LSR.	93)
	Realizacja projektów poprawiających infrastrukturę rekreacyjno-sportową.	Wniosek przyjęty-możliwość realizacji w ramach LSR.	94)
	Budowa, rozbudowa infrastruktury rekreacyjno-sportowej.	Wniosek przyjęty-możliwość realizacji w ramach LSR.	95)
	Budowa infrastruktury rekreacyjno-sportowej.	Wniosek przyjęty-możliwość realizacji w ramach LSR.	96)
	Budowa infrastruktury rekreacyjno-sportowej.	Wniosek przyjęty-możliwość realizacji w ramach LSR.	97)
	Budowa infrastruktury rekreacyjno-sportowej.	Wniosek przyjęty-możliwość realizacji w ramach LSR.	98)
	Budowa infrastruktury rekreacyjno-sportowej.	Wniosek przyjęty-możliwość realizacji w ramach LSR.	99)
	Realizacja projektów turystycznych, sportowych.	Wniosek przyjęty-możliwość realizacji w ramach LSR.	100)
	Tworzenie miejsc i terenów dla turystyki i wypoczynku.	Wniosek przyjęty-możliwość realizacji w ramach LSR.	101)
	Poprawa infrastruktury.	Wniosek przyjęty-możliwość realizacji w ramach LSR.	102)
	Modernizacja obiektów sportowych.	Wniosek przyjęty-możliwość realizacji w ramach LSR.	103)
	Budowa infrastruktury turystycznej i rekreacyjnej.	Wniosek przyjęty-możliwość realizacji w ramach LSR.	104)
	Przywrócenie funkcji użytkowych istniejącej infrastrukturze. Odnowa obiektów.	Wniosek przyjęty-możliwość realizacji w ramach LSR.	105)
	Budowa toru rolkowego i bike parku.	Wniosek przyjęty-możliwość realizacji w ramach LSR.	106)
	Budowa "letniej przystani" - miejsca przyjaznego spotkaniom i relaksowi.	Wniosek przyjęty-możliwość realizacji w ramach LSR.	107)

8.	Poprawa dostępu do usług komercyjnych	Utworzenie firm usługowych z pracą w domu, praca stacjonarna na materiałach powierzonych.	Wniosek przyjęty-możliwość realizacji w ramach LSR.	108)
		Utworzenie mobilnego samochodu świadczącego usługi medyczne w dni wolne od pracy.	Wniosek przyjęty-możliwość realizacji w ramach LSR.	109)
		Utworzenie punktów usług rzemieślniczych.	Wniosek przyjęty-możliwość realizacji w ramach LSR.	110)
		Otworzenie restauracji, kawiarni.	Wniosek przyjęty-możliwość realizacji w ramach LSR.	111)
		Szeroki zakres usług.	Wniosek przyjęty-możliwość realizacji w ramach LSR.	112)
		Organizacja imprez.	Wniosek przyjęty-możliwość realizacji w ramach LSR.	113)
		Projekty nowoczesnych urządzeń, projekty CAD, CAE, nowoczesne materiały.	Wniosek przyjęty-możliwość realizacji w ramach LSR.	114)
		Zakup licencji, patentów, maszyn.	Wniosek przyjęty-możliwość realizacji w ramach LSR.	115)
9.	Rozwój form współpracy na obszarach wiejskich w wymiarze produkcyjnym, usługowym, społecznym	Budowa punktów sprzedaży produktów rolnych.	Wniosek przyjęty-możliwość realizacji w ramach LSR.	116)
		Stworzenie działalności z możliwością dojazdu do klienta, który jest niepełnosprawny i nie ma takiej możliwości. Również jest to wygoda dla matek z dziećmi, które nie mają z kim ich zostawić. Ponadto byłaby to działalność umożliwiająca pracę w nietypowych godzinach pracy. W branży kosmetycznej jest również możliwość szkolenia się, co jest dodatkowym atutem dla młodych osób, które chcą się realizować oraz mają większe szanse by potem znaleźć pracę w danej branży. Ponadto jest to rynek, który rozwija się najprężniej w Polsce.	Wniosek przyjęty-możliwość realizacji w ramach LSR.	117)
		Realizacja projektów partnerskich.	Wniosek przyjęty-możliwość realizacji w ramach LSR.	118)

		Rozwój działalności i doposażenie firm.	Wniosek przyjęty- możliwość realizacji w ramach LSR.	119)
		Podniesienie dostępu do nowoczesnych urządzeń, maszyn.	Wniosek przyjęty- możliwość realizacji w ramach LSR.	120)
		Zakup licencji, patentów, maszyn.	Wniosek przyjęty- możliwość realizacji w ramach LSR.	121)
10.	Rozwój przedsiębiorczości poprzez tworzenie i utrzymanie miejsc pracy i dywersyfikację dochodów	Współfinansowanie w organizacji kursów zawodowych.	Wniosek przyjęty- możliwość realizacji w ramach LSR.	122)
		Stworzenie działalności z możliwością dojazdu do klienta, który jest niepełnosprawny i nie ma takiej możliwości. Również jest to wygoda dla matek z dziećmi, które nie mają z kim ich zostawić. Ponadto byłaby to działalność umożliwiająca pracę w nietypowych godzinach pracy. W branży kosmetycznej jest również możliwość szkolenia się, co jest dodatkowym atutem dla młodych osób, które chcą się realizować oraz mają większe szanse by potem znaleźć pracę w danej branży. Ponadto jest to rynek, który rozwija się najprężniej w Polsce.	Wniosek przyjęty- możliwość realizacji w ramach LSR.	123)
		Rozwój osobisty i podnoszenie kwalifikacji przedsiębiorców (-stw).	Wniosek przyjęty- możliwość realizacji w ramach LSR.	124)
11.	Europejski Fundusz Społeczny + Rozwój zdolności uczniów poza edukacją formalną	Zajęcia/warsztaty dotyczące motywacji uczniów do nauki oraz sposobów uczenia się,	Wniosek przyjęty- możliwość realizacji w ramach LSR.	125)
		Wsparcie w zakresie dostosowań do wymagań rynku pracy,	Wniosek przyjęty- możliwość realizacji w ramach LSR.	126)
	Wsparcie szkół na terenach objętych LSR	Programy dotyczące przeciwdziałania zjawiskom patologicznym zwłaszcza dla uczniów, którzy wkrótce skończą szkoły podstawowe i rozpoczną naukę w szkołach ponadpodstawowych.	Wniosek przyjęty- możliwość realizacji w ramach LSR.	127)
		Rodzice uczniów powinni być włączani we wszystkie wymienione działania	Wniosek przyjęty- możliwość realizacji w ramach LSR.	128)
		Ponadto szkolenia podnoszące kwalifikacje i kompetencje pracowników oraz kadry zarządzającej również są mile widziane	Wniosek przyjęty- możliwość realizacji w ramach LSR.	129)

		Projekt dotyczący podnoszenia kwalifikacji osób świadczących pomoc usługową w środowisku;	Wniosek przyjęty- możliwość realizacji w ramach LSR.	130)
		Projekt dotyczący tworzenia i finansowania mieszkań chronionych, socjalnych itp.	Wniosek przyjęty- możliwość realizacji w ramach LSR.	131)
		Projekt na utworzenie placówek wsparcia dziennego tj. ŚDS, Domu Seniora	Wniosek przyjęty- możliwość realizacji w ramach LSR.	132)
		Projekt dotyczący podnoszenia kwalifikacji dla pracowników OPS szczególnie w zakresie usług społecznych, przemocy w rodzinie i innych niezbędnych i przydatnych w pracy	Wniosek przyjęty- możliwość realizacji w ramach LSR.	133)
		Projekt dotyczący organizacji cyklicznych spotkań i szkoleń dla rodziców z problemami opiekuńczo-wychowawczymi;	Wniosek przyjęty- możliwość realizacji w ramach LSR.	134)
		Projekt dotyczący zatrudnienia asystenta rodziny na umowę o pracę	Wniosek przyjęty- możliwość realizacji w ramach LSR.	135)
12.	Usługi społeczne świadczone w społeczności lokalnej Integracja społeczna na obszarze objętym LSR	– Organizowanie czasu wolnego dla Seniorów w formie stałych spotkań, stanowiący element integracji. W ramach spotkań zajęcia integracyjne, edukacyjne dla Seniorów w trakcie których planuje się: – wycieczki integracyjne połączone z elementami krajoznawczymi i kulturalnymi – imprezy integracyjno- okolicznościowe, wieczorki taneczne i karaoke – zajęcia kulturalne tj. wyjazdy do kina, teatru na koncerty, – zorganizowanie cyklu wywiadów poruszających zagadnienia w obszarze edukacji zdrowotnej – spotkania z lekarzem, dietetykiem , fizjoterapeutą – zajęcia ruchowe, usprawniające funkcje motoryczne, w tym zajęcia z fitness, zajęcia na krytej pływalni – warsztaty plastyczne, – wykłady i spotkania z osobami związanymi z historią regionu, – wędrowniki z w terenie z lokalnymi przewodnikami – podczas stałych spotkań - brydż, szachy, gry planszowe, prowadzenie kącika prasowego	Wniosek przyjęty- możliwość realizacji w ramach LSR.	136)

		Organizacja bezpłatnych szkoleń w zakresie usług opiekuńczych, specjalistycznych usług opiekuńczych, pierwsza pomoc	Wniosek przyjęty- możliwość realizacji w ramach LSR.	137)
		Utworzenie Świetlicy Wsparcia Dziennego, Świetlicy Specjalistycznej, Świetlicy opiekuńczej lub pracy podwórkowej gdzie zostanie udzielona pomoc dzieciom i młodzieży z rodzin mających trudności związane ze sprawowaniem opieki i wychowywaniem dzieci.	Wniosek przyjęty- możliwość realizacji w ramach LSR.	138)
		Utworzenie Specjalistycznego Punktu Konsultacyjnego dla osób i rodzin przeżywających trudności opiekuńczo-wychowawcze lub doświadczających kryzysu. W ramach Specjalistycznego Punktu Konsultacyjnego dyżury: terapeuty ds. uzależnień, pracownika socjalnego, psychologa, prawnika, psychiatry, pedagoga.	Wniosek przyjęty- możliwość realizacji w ramach LSR.	139)
		Zorganizowanie bezpłatnych szkoleń mających na celu podnoszenie kompetencji i kwalifikacji kadry w zakresie świadczenia wysokiej jakości usług społecznych na rzecz dzieci, młodzieży i rodziny. Tematyka szkoleń: 1) Przeciwdziałanie przemocy i uzależnieniom w społeczności lokalnej 2) Superwizja- rodzina dotknięta przemocą- studium przypadku 3) Analiza i interwencja wobec zjawiska przemocy względem dzieci 4) Analiza zjawiska przemocy seksualnej oraz zachowań o podłożu samobójczym u dzieci i młodzieży 5) Funkcjonowanie dziecka w rodzinie dysfunkcyjnej 6) Ewolucja rodziny, czy jej rzeczywisty rozpad 7) Psychologia komunikacji interpersonalnej w pracy z trudnym 8) Diagnoza klientem rodziny jako skuteczne narzędzie w procesie pomocy rodzinie 9) Rozwiązywanie problemów wychowawczych Sztuka motywacji: jak pracować z osobą niezmotywowaną 10) Asystent rodziny- budowanie kompetencji i umiejętności praktycznych 11) Kontakt i praca z osobami stosującymi przemoc	Wniosek przyjęty- możliwość realizacji w ramach LSR.	140)

13. Wykorzystania danych z konsultacji społecznych przeprowadzonych na obszarze objętym LSR do jej opracowania.

Przy opracowaniu diagnozy i analizy problemów, potrzeb i potencjału regionu, zebrano informacje przy pomocy różnych podjętych działań i metod. Dzięki temu w analizie zostało ujęte zdanie wszystkich trzech sektorów, mieszkańców oraz osób w niekorzystnej sytuacji.

Włączenie się społeczności lokalnej w przygotowanie Lokalnej Strategii Rozwoju jest bardzo ważnym procesem uspołeczniania LSR 2023-2027 ale nie jedynym. Społeczność lokalna powinna mieć możliwość uczestniczenia w samym procesie realizacji strategii nie tylko jako odbiorca (beneficjent) ale również jako współdecydujący o kierunkach rozwoju, o zmianach w LSR jak również o ocenie wdrażania i funkcjonowania LGD. W związku z powyższym opracowano metodę uspołeczniania Lokalnej Strategii Rozwoju w różnych momentach jej wdrażania. Przedstawione metody są spójne z planem komunikacyjnym, ze sposobem monitoringu i ewaluacji a także z procedurą aktualizacji LSR oraz ze zmianami lokalnych kryteriów wyboru. W ramach opracowanych metod zagwarantowany został udział w nich wszystkich sektorów partnerstwa (społecznego, gospodarczego, publicznego) w tym mieszkańców. Z uwagi że zastosowano zróżnicowane metody i techniki możliwe będzie kilkustopniowe włączenie się społeczności lokalnej we wdrażanie LSR, bez przeszkód oraz przy wykorzystaniu preferowanych przez siebie form.

	Aktualizacja strategii	Opracowanie i zmiany lokalnych kryteriów wyboru	Monitorowanie i ocena realizacji strategii.
METODY	1. Spotkania konsultacyjne. 2. Ankieta internetowa 3. Konsultacje online.		1) Spotkania konsultacyjne 2) Konsultacje telefoniczne 3) Ankieta internetowa 4) Konsultacje online
GRUPA DOCELOWA	1) Mieszkańcy, 2) Liderzy społeczności lokalnej, 3) Przedstawiciele grup interesów sektorów partnerstwa LGD, 4) Osoby w niekorzystnej sytuacji, 5) Pracownicy, Zarząd i członkowie LGD.		

Źródło: opracowanie własne

Skuteczna komunikacja ma na celu przekazanie lub odbieranie informacji. LGD w procesie komunikacji z interesariuszami LSR nie będzie ograniczać się jedynie do jednostronnego przesyłania informacji. Na bieżąco przekazywane będą informacje dotyczące bieżącej działalności LGD, wyniki naborów, działania promocyjne i edukacyjne. Gdy nastąpi potrzeba odpowiedzi na powstały problem/zagadnienie, np. dotyczący zagospodarowania niewykorzystanych środków, LGD będzie aktywnie włączała do tego procesu jak najszersze grono potencjalnych interesariuszy. Na bieżąco będzie również prowadzona analiza skuteczności działań komunikacyjnych i ich korekta w razie potrzeby. Więcej informacji odnośnie komunikacji z lokalną społecznością znajduje się w Planie Komunikacji z Lokalną Społecznością, który stanowi integralny element LSR.

Rozdział IV

Analiza potrzeb i potencjału LSR

Analiza wynikająca z diagnozy obszaru LSR oraz przeprowadzonych działań konsultacyjnych.

Prowadzone konsultacje LSR na lata 2023-2027 miały na celu z jednej strony zebranie informacji od mieszkańców odnośnie problemów jak i potrzeb jakie wyrażają ale również dokonanie analizy SWOT obszaru Doliny Strugu. Społeczność lokalna biorąca udział w konsultacjach pomogła określić grupy w niekorzystnej sytuacji na obszarze LGD, do których szczególnie należą osoby z niepełnosprawnością i kobiety. Zebrane w trakcie konsultacji ankiety, wszystkie cechy jakie zaproponowali mieszkańcy zostały uporządkowane a powtarzające się ułożone w kolejności od najczęściej pojawiającej się.

Silne strony	Słabe strony
– dobre położenie geograficzne (m.in. bliskość Rzeszowa) – bardzo dobry stan środowiska naturalnego – wysokie walory przyrodniczo-krajobrazowe sprzyjające rozwojowi turystyki – zasoby naturalne – bogactwo kulturalno-historyczne i dziedzictwo kulturalne – liczne obiekty zabytkowe i sakralne – czystość i porządek – bezpieczeństwo – dobra dostępność komunikacji – warunki klimatyczne – rozwijająca się sieć szlaków turystycznych, ścieżek rowerowych – dużo lokalnych twórców – dobre połączenie z głównymi miastami – dobry dojazd oraz dogodne miejsce do życia – dużo obiektów (hale, stadiony) – bliskość ośrodków szkoleniowych oraz firm specjalistycznych – region z dużym potencjałem rolniczym	– niska opłacalność produkcji rolnej – słaba integracja mieszkańców – ograniczony dostęp do miejsc pracy – niewystarczająco rozwinięta infrastruktura wodno-kanalizacyjna – brak profesjonalnej sieci informacji turystycznej – niska rozpoznawalność ofert regionu – słaba integracja i współpraca osób starszych z osobami młodszymi – brak uzbrojonych terenów inwestycyjnych – słaba świadomość społeczna mieszkańców na temat innowacyjności, OZE i inne – słaba współpraca pomiędzy gminami, instytucjami, organizacjami pozarządowymi – mała liczba dużych przedsiębiorstw – niekorzystne ukształtowanie terenu pod względem rolniczym – niedostatecznie rozwinięta infrastruktura kulturalna (brak przenośnych scen, miejsc, parkingów) – brak miejsc spotkań towarzyskich – zbyt mało wydarzeń sportowych – zbyt mało budynków turystycznych i usług turystycznych – słaba baza noclegowa – brak bardziej przystępnych usług, np. gastronomia, rehabilitacja zdrowotna – słaba dostępność do specjalistycznej służby zdrowia – brak punktów rehabilitacji i niska dostępność do obecnie istniejących – brak instytucji pomagających w przebranżowieniu i szkoleniu – nie wszystkie obiekty zabytkowe są oznaczone i wyeksponowane – niska świadomość mieszkańców w zakresie zdrowego żywienia – słabe zaangażowanie ludzi młodych w życie społeczne
Szanse	Zagrożenia
– rosnące zainteresowanie odnawialnymi źródłami energii	– wysokie koszty prowadzenia własnej działalności gospodarczej

– rosnąca świadomość mieszkańców w zakresie zdrowej i ekologicznej żywności – promocja zdrowej żywności i promocja wyrobów tradycyjnych i produktów lokalnych – możliwość pozyskania środków z UE – produkcja ekologiczna, metoda na zdrowy styl życia – wykorzystanie walorów naturalnych w promocji i sprzedaży eko-produktów – poprawa stanu zabytków – rozwój infrastruktury turystycznej i bazy noclegowej krótkotrwałego wypoczynku (weekendowe) – ścisła współpracy pomiędzy Urzędami Gmin – wzrost liczby mieszkańców – rozwój firm oraz większa ilość miejsc pracy – wykorzystanie ukształtowania terenu do rozwoju turystyki aktywnej (pieszej, rowerowej, konnej) – wykorzystanie walorów krajobrazowych – rosnąca aktywność mieszkańców – możliwość nawiązania współpracy między instytucjami sąsiednich gmin lub grup społecznych – duża powierzchnia nieużytków, które można zagospodarować – rozwój szkolnictwa i usług turystycznych – programy szkoleniowe i dofinansowania ze środków UE – możliwość pozyskania środków zewnętrznych – powiązanie edukacji z biznesem	– słaba dochodowość z rolnictwa, np. przez niskie ceny zbytu na produkty rolne – biurokracja hamująca rozwój gospodarczy oraz inicjatywy społeczne – migracja młodych ludzi do miast i wyjazdy młodych za granicę – duża ilość nieużytków rolnych – ukryte bezrobocie (wśród różnych grup m.in. kobiet) – konkurencyjność importowanych (tanich) produktów – deficyt wody – mała aktywność ludzi młodych w tworzeniu własnych działalności gospodarczych – ucieczka ludzi młodych do miast, powrót na wieś mieszkańców na weekend – migracje ludzi poza granice Gminy – brakować wykwalifikowanych osób – roszczeniowa postawa napływowej ludności – słabe połączenia drogowe do atrakcji – brak możliwości zatrudnienia dla rolników – brak motywacji wśród osób młodych (w wieku produkcyjnym) do podjęcia zatrudnienia – zniechęcenie społeczne, brak wykazywanej aktywności społeczności lokalnej – rosnące zagrożenie patologiami
---	--

Analiza potencjału oraz potrzeb rozwojowych obszaru Doliny Strugu:

Główną zaletą gmin wchodzących w skład Doliny Strugu są ich walory krajobrazowo-przyrodnicze. Dodatkowo, spójny terytorialnie oraz kulturowo i historycznie region posiada wiele wspólnych obrzędów, świąt i zwyczajów, wynikających także z religijności mieszkańców, którzy kultywują swoją wiarę w zabytkowych obiektach sakralnych i wyjątkowych na skalę kraju sanktuariach. Aby w pełni wykorzystać potencjał tego obszaru, należy dbając o środowisko naturalne, przyrodę i lokalną kulturę dawać jednocześnie mieszkańcom możliwości zwiększania dochodów, rozwijania swoich pasji i odpoczynku aby nie decydowali się na opuszczenie regionu celem poszukiwania pracy, dostępu do usług kulturalnych i rozrywki. LSR będzie ukierunkowania na rozwój obszaru w oparciu o przedsiębiorczość z jednoczesnym poszanowaniem warunków przyrodniczych i dziedzictwa i kulturowego oraz szczególnej wrażliwości na wymiar społeczny rozwoju lokalnego.

Ekonomia, gospodarka

Najczęściej pojawiającym się problemem/barierą z jaką spotykają się mieszkańcy biorący udział w konsultacjach społecznych jest niska dochodowość, zarówno gospodarstw rolnych zajmujących się produkcją rolniczą jak i osób nie zajmujących się rolnictwem ale poszukującym dobrze płatnych, stałych miejsc pracy najlepiej blisko miejsca zamieszkania. W tej trudnej sytuacji szczególnie znajdują się kobiety, które zmuszone przerwaniem aktywności zawodowej, ze względu na potrzebę opieki nad dziećmi, mają trudności w powrocie do pracy, szczególnie kiedy w regionie nadal występuje problem dostępności żłobków i przedszkoli. Szansą na poprawę sytuacji ekonomicznej zarówno jednych jak i drugich są nowopowstające firmy, które dają szansę na tworzenie kolejnych miejsc pracy i docelowo większe zarobki niż praca na etacie. Warto również wspierać już funkcjonujące firmy aby różnicowały swoje działalności, jednocześnie stając się bardziej odpornymi na doskwierające w ostatnim czasie kryzysy ekonomiczne i geopolityczne.

Dodatkowo, oprócz działań mających na celu rozwój przedsiębiorczości na terenie LGD poprzez powstawanie nowych firm oraz wsparcie już funkcjonujących, należy położyć również nacisk na podnoszenie

kwalfikacji przez osoby planujące rozpoczęcie działalności gospodarczej, przez właścicieli firm i pracowników. Działania związane z podnoszeniem kwalifikacji przez osoby dorosłe powinny dotyczyć przedsiębiorczości i podnoszenia kwalifikacji przez pracowników firm.

Niska opłacalność produkcji rolnej o jakiej wspominali również mieszkańcy w ramach konsultacji społecznych, wynika głównie z dużego rozdrobnienia gospodarstw (na całym obszarze Doliny strugu występuje jedynie 33 gospodarstwa rolne o powierzchni powyżej 15 ha). Jak pokazują analizy, często gospodarstwa te wykorzystują produkty rolne do własnego użytku lub działają jedynie celem utrzymania gruntów w dobrej kulturze rolnej. Aby poprawić sytuację ekonomiczną rolników oraz domowników, należy promować wśród nich produkcję (i sprzedaż) żywności wysokiej jakości oraz dywersyfikację dochodów poprzez np. tworzenie zagród edukacyjnych, których powstawanie i funkcjonowanie jest zbieżne z koncepcją rozwoju turystyki aktywnej, weekendowej, edukacyjnej na obszarze LGD. Zagrody edukacyjne to działalność rolnicza prowadzona z profesjonalnymi usługami edukacyjnymi, takimi jak np. edukacja regionalna, ekologia, ginące zawody, kuchnia domowa, przetwórstwo spożywcze, przyroda, rękodzieło artystyczne, rolnictwo i zajęcia gospodarskie, tradycyjna żywność, zajęcia rekreacyjne, zajęcia sportowe czy zwyczaje i obrzędy.

Jedną z istotnych cech podejścia LEADER jest innowacyjność. Choć może ona być różnorodnie rozumiana, w LSR cecha ta będzie wdrażana głównie w ramach przedsięwzięć związanych z przedsiębiorczością i rozumiana będzie jako wdrażanie poprzez implementowanie zupełnie nowych na obszarze objętym LSR produktów, usług, procesów, technologii, metod organizacji lub nowych sposobów wykorzystania dostępnych zasobów.

Aktywizacja i edukacja społeczeństwa

Jak pokazuje diagnoza, sytuacja lokalnej społeczności na przestrzeni ostatnich 10 lat uległa istotnej zmianie. Region Doliny Strugu, pomimo utraty części terytorium (włączenie do Rzeszowa miejscowości Matysówka) notuje stały choć niezbyt dynamiczny wzrost liczby mieszkańców. Zauważalny jest również trend zasiedlania terenów wiejskich przez osoby z miast. Okres pandemii COVID 19 pokazał również jak wiele znaczy dla każdego z nas możliwość skorzystania z własnego ogródka, wyjścia na spacer do lasu, jak bardzo potrzebujemy aktywności fizycznej i życia we wspólnotach. Pandemia nieco oddaliła ludzi od siebie, jednakże pokazała również, że jesteśmy zdolni do poświęceń dla drugiego człowieka, że potrzebujemy kontaktu z innymi. Postawy takie należy budować przede wszystkim wśród młodzieży u której zauważalny jest niski poziom zaangażowania społecznego.

W związku z małą aktywnością osób młodych przekładającą się na brak silnego związku z obszarami wiejskimi, niezbędne jest zwiększanie aktywności społecznej młodych poprzez kształcenie liderów młodzieżowych, działania na rzecz lokalnego środowiska, włączanie młodzieży w życie publiczne. Sytuacja demograficzna Doliny Strugu pokazuje, że nie ulega większej zmianie proporcjonalny podział osób w wieku przedprodukcyjnym (ok. 20% ludności), produkcyjnym (ok. 60%) i poprodukcyjnym (ok. 20%). Działania na rzecz osób młodych należy kierować do młodzieży z dwóch grup: szkolnej i pozaszkolnej. Dzieci/młodzież w szkołach często skoncentrowana na programie nauczania nie uczą się zasad radzenia sobie ze stresem, obowiązkami, mają różne wewnętrzne i rodzinne problemy. Rozwiązaniem tego problemu mogą być pozaszkolne formy edukacji, których nie ma w programach. Takie dodatkowe zajęcia pozwolą im nabyć kompetencje uzdolnienia, umiejętności społeczne. Aby zachować zbieżność działań z pozostałymi założeniami LSR, wsparcie dla szkół powinno koncentrować się na budowaniu świadomości i edukowaniu zarówno uczniów, rodziców jak i nauczycieli w zakresie szeroko rozumianej ekologii, zasad poszanowania środowiska naturalnego i dbałości o niego.

Plan Strategiczny Wspólnej Polityki Rolnej kładzie szczególny nacisk również na wsparcie seniorów. W trakcie konsultacji społecznych osoby reprezentujące tę grupę społeczną oczekiwały powstawania ogólnodostępnych miejsc, w których mogliby aktywnie i kreatywnie spędzać czas wolny, po prostu spotykać się czy celebrować różne okazje. Często zdarza się, że członkowie tych wspólnot na co dzień mieszkają same, ich rodziny wyjechały a najbliższych już nie ma. Seniorzy mają również wiele do zaoferowania. Jako osoby z dużym doświadczeniem życiowym mogą być wsparciem dla młodzieży a realizacja wspólnych przedsięwzięć międzypokoleniowych przyniesie dla obydwu tych grup same pozytywne efekty.

Kolejną z grup społecznych, która została zidentyfikowana w procesie diagnozy obszaru oraz konsultacji społecznej jako wymagająca wsparcia, to osoby z niepełnosprawnością (OzN). Jak wskazano w rozdziale I LSR,

pomimo powolnego wzrostu aktywności zawodowej osób niepełnosprawnych, nadal odsetek ten w porównaniu do osób sprawnych jest znikomy. Jak wskazują najnowsze przepisy w zakresie dostępności, problemem nie są ograniczenia z jakimi zmagają się osoby z niepełnosprawnością ale otoczenie, które nie potrafi tym osobom zapewnić tego, czego oczekują i potrzebują. W związku z powyższym realizowane projekty w ramach LSR powinny zarówno być dedykowane OzN jak i pracodawcom, instytucjom (urzędowi). Jedynie takie podejście pozwoli wsłuchać się w potrzeby OzN a z drugiej strony zapewnić im w miejscach pracy warunków, które sprawią, że staną się przydatni na równi z pozostałymi pracownikami.

Spółeczeństwo lokalne to również działalność organizacji zrzeszających społeczników, chcących poświęcić swój czas i zaangażowanie na rzecz dobra wspólnego. Jak pokazują analizy a szczególnie wypowiedzi uczestników przeprowadzonych konsultacji społecznych słabnie zaangażowanie społeczne do wspólnego działania, brak jest również współpracy z organizacjami pozarządowymi na obszarze objętym LSR. Jak w każdej społeczności, występują większe i bardziej zorganizowane i doświadczone organizacje ale również mniejsze, mniej doświadczone ale może ambitne i z ciekawymi pomysłami. Warto w zakresie kształtowania świadomości obywatelskiej o znaczeniu zrównoważonego rolnictwa, gospodarki rolno-spożywczej, zielonej gospodarki, biogospodarki, wsparcie rozwoju wiedzy i umiejętności w zakresie innowacyjności, cyfryzacji lub przedsiębiorczości, a także wzmacnianie programów edukacji liderów życia publicznego i społecznego, realizować projekty współpracy między organizacjami z terenu LGD, spoza LGD lub projekty międzynarodowe.

Potencjał endogeniczny

Bardzo często pojawiającą się zaletą jaką wskazywali mieszkańcy podczas konsultacji społecznych, co również znalazło odzwierciedlenie w analizie SWOT, były wysokie walory przyrodniczo-krajobrazowe sprzyjające rozwojowi turystyki oraz bogactwo kulturalno-historyczne i dziedzictwo kulturalne. Walory te naturalnie stanowią ogromną wartość dla mieszkańców, ponieważ to oni na co dzień z nimi obcuja, korzystają z nich i je pielęgnują. Jednocześnie walory te naturalnie stanowią ogromny potencjał do rozwoju obszaru w sferze turystyki. Obszar Doliny Strugu na chwilę obecną nie będzie stanowił konkurencji dla Bieszczadów, Beskidów, miejscowości uzdrowiskowych, zlokalizowanych wokół kąpielisk, które to skupiają turystów nastawionych często na długotrwały pobyt. W takich regionach istotna jest również baza noclegowa. Obszar Doliny Strugu nie posiada na tą chwilę tak rozbudowanej infrastruktury aby móc zapewnić turyście atrakcje na pobyt np. tygodniowy. Baza noclegowa na obszarze LGD jest znikoma a wynika to po prostu z braku popytu na tego rodzaju usługi (świadczą o tym również statystyki dotyczące liczby turystycznych obiektów noclegowych na obszarze LGD, których w roku 2020 było 3⁸). Wszystkie inwestycje, czy działania promocyjne i aktywizujące w sferze turystyki powinny na tą chwilę skupiać się na turystyce krótkotrwałego wypoczynku (np. atrakcjach na niedzielny wypad za miasto) lub maksymalnie weekendowym (np. dla osób, które lubią przejażdżki rowerem, spacerzy nordic-walking albo po prostu chcą spędzić na świeżym powietrzu więcej czasu z dala od miejskiego zgiełku). Dodatkowo, ważną kwestią rozwoju turystyki powinno być wyeksponowanie lokalnej kultury i historii, która kreowała lokalną społeczność. Będą to zabytki sakralne, historyczne związane z konfliktami, I i II wojną światową i trudnych czasach po wojnie, obiekty pamięci narodowej, ale również bogate tradycje kulinarne czy artystyczne.

W związku z powyższym należy ciągle stawiać na powstawanie infrastruktury turystycznej, identyfikację i ochronę dziedzictwa lokalnego (kulturalnego, historycznego, przyrodniczego) ale również rozpocząć działania celem przedstawienia potencjalnemu turyście podany w czytelnej i atrakcyjnej formie zestaw zróżnicowanych produktów turystycznych. Dlatego oprócz działań związanych powstawaniem nowych atrakcji, eksponowaniu dziedzictwa należy wszystkie te elementy zebrać w jednej formie i promować jako pakiet ofert np. z wykorzystaniem technologii cyfrowych.

W wyniku powyższej analizy określono następujące grupy docelowe, szczególnie istotne z punktu widzenia realizacji LSR.:

I. Osoby w niekorzystnej sytuacji, w tym:

- a. Osoby z niepełnosprawnością,

⁸ GUS Bank Danych Lokalnych

Realizowane przez LGD konsultacje społeczne wykazały, że osoby z niepełnosprawnościami nadal mają ograniczone możliwości w dostępie do rynku pracy oraz trudności aby w pełni korzystać ze wszystkich usług z jakich korzystają swobodnie osoby bez niepełnosprawności. Trudna sytuacja tych osób przejawia się szczególnie nadal słabym udziałem w rynku pracy, którego przyczyną jest kilka czynników opisanych w diagnozie a które wynikają nie tylko z przyczyn wewnętrznych tych osób ale również ze względu na brak przystosowania otoczenia do potrzeb tych osób. Wsparcie dla tej grupy powinno opierać się właśnie na tych dwóch aspektach: pomoc w dostępie do rynku pracy tym osobom oraz dostosowywania otoczenia (społeczno-gospodarczego) do potrzeb tych osób.

b. Kobiety

Diagnoza pod kątem charakterystyki społeczeństwa Doliny Strugu wskazuje na mniejszą aktywność zawodową kobiet, w szczególności tych, które decydują się na urodzenie dziecka. Dane te pokazują, że w zdecydowanej większości to kobiety rezygnują z pracy na rzecz powierzenia im obowiązków związanych z prowadzeniem gospodarstwa domowego. Aby redukować ten niekorzystny trend należy przede wszystkim promować powstawanie żłobków i przedszkoli, których deficyt wskazywali mieszkańcy w ramach konsultacji społecznych. Działania skierowane do kobiet, powinny mieć na celu umożliwienie podejmowania lub jak najwcześniejszego powrotu do aktywności zawodowej. Skutkiem pośrednim może być również ograniczenie w korzystaniu ze świadczeń socjalnych w nieuzasadnionych przypadkach

Lokalna Grupa Działania w ramach planu komunikacji podejmować będzie działania mające na celu animację, skuteczną komunikację i informowanie lokalnej społeczności o działaniach podejmowanych na rzecz osób w niekorzystnej sytuacji. Działania te podejmowane będą aby dotrzeć do możliwie jak najszerszego grona potencjalnych odbiorców i ograniczać ich niekorzystne sytuacje, w których się znajdują.

II. Osoby młode (w wieku do 25 r.ż.)

Młodzież szkolna spotyka się z wieloma problemami, które wynikają z wielu aspektów: stres, duża presja społeczna, trudności w sprostaniu obowiązkowi szkolnym. Są to czynniki, które ograniczają ich rozwój przy jednoczesnej koncentracji szkół na realizacji programów nauczania, gdzie każda z tych młodych osób posiada inne zdolności, inne talenty, problemy, potrzeby itd. Podstawą dobrych wyników w nauce powinny być odpowiednie kompetencje społeczne oraz dopasowanie zajęć pozaszkolnych, dopasowanych do potrzeb uczniów, w trakcie których mogliby szlifować swoje talenty. Działania kierowane do tej grupy społecznej powinny również kłaść nacisk na wzmacnianie wiedzy w zakresie ekologii, zmian klimatycznych oraz zielonych umiejętności i kompetencji.

Zauważalny jest również brak aktywności społecznej oraz zaangażowania w życie społeczne osób młodych co przekłada się zarówno na słabe wykorzystanie ich potencjału w postaci pomysłów i nowoczesnego podejścia do rozwoju obszaru ale również rezygnacji z chęci podejmowania aktywności na obszarach wiejskich i poszukiwania lepszego życia na emigracji. Osoby młode, często poszukują możliwości rozwijania się, pracy i nauki jednocześnie aby godnie żyć i realizować swoje pasje. Aby zapobiec tym negatywnym trendom należy czynić działania aby osoby młode rezygnowały z opuszczania swojego miejsca zamieszkania i wiązały swoją przyszłość z tym regionem. Aby tak się stało należy udostępniać możliwość podejmowania dobrze płatnych miejsc pracy, podejmowania działalności gospodarczej, zapewniać dostęp do usług społecznych, do kultury, rozrywki ale również dawać możliwość realizowania się poprzez działalność społecznie użyteczną co przekładać się będzie na potrzebę wpływania na otoczenie i uczestniczenie w życiu społeczności lokalnej.

III. Seniorzy (osoby w wieku 60+)

Znaczącą grupę osób biorących udział w konsultacjach stanowiły osoby starsze. Choć w ostatnich latach zauważalne jest zwiększenie aktywności osób w wieku poprodukcyjnym, to ciągle borykają się one z problemami, które wyrażali w trakcie konsultacji społecznych. Najczęściej pojawiającym się problemem była niewystarczająco rozwinięta infrastruktura ogólnodostępna, gdzie osoby te mogłyby się spotykać, aktywizować, wspólnie spędzać czas. Dodatkowo wskazywali jako potrzebę organizacji spotkań, celebrowania świąt, jubileuszów i wydarzeń a także organizację wycieczek i wyjazdów, które pozwoliłyby poznawać innych ludzi, kultury czy pielgrzymować do miejsc kultu religijnego. W rozmowach z przedstawicielami klubów seniora sygnalizowano również trudności w radzeniu sobie z korzystaniem z różnych środków pomocowych ze względu na skomplikowane procedury, rozbudowaną

biurokrację czy trudności w posługiwaniu się komputerem. Z bardzo pozytywnym odzewem spotkał się pomysł utworzenia wypożyczalni sprzętu rehabilitacyjnego. Oprócz wsparcia w zakresie administracyjnym wyrażali potrzebę działań edukacyjnych pod kątem zagrożeń z jakimi się mierzą, szczególnie związane z wyłudzeniami i oszustwami. Dodatkowo, wiele usług czy spraw urzędowych można już załatwiać z wykorzystaniem usług elektronicznych w związku z czym należy tę grupę społeczną oswajać i edukować w tym zakresie.

IV. Osoby zagrożone ubóstwem lub wykluczeniem społecznym

Osoby zagrożone ubóstwem lub wykluczeniem społecznym to dość duża i zróżnicowana grupa, której wsparcie w kontekście LSR może nie przynieść oczekiwanego skutku. W związku z tym, że w tej grupie znajdują się osoby z grup wcześniej zdiagnozowanych, wsparcie będzie kierowane do:

- rodziny wychowujące dzieci, w tym rodziny przeżywające trudności opiekuńczo-wychowawcze lub doświadczające kryzysu oraz otoczenia ww. osób / rodzin
- osoby z niepełnosprawnością,
- członkowie gospodarstw domowych sprawujący opiekę nad osobą z niepełnosprawnością, o ile co najmniej jeden z nich nie pracuje ze względu na konieczność sprawowania opieki nad osobą z niepełnosprawnością;
- osoby potrzebujące wsparcia w codziennym funkcjonowaniu.

Wszystkie wymienione wyżej grupy są zbieżne z wcześniej zdiagnozowanymi grupami docelowymi, w związku z powyższym wsparcie powinno zostać kierowane również do osób z tych grup.

V. Właściciele małych gospodarstw, przedsiębiorcy

Największą część spośród wszystkich gospodarstw rolnych na obszarze Doliny Strugu stanowią gospodarstwa od 1 do 5 ha. Wiele gospodarstw, szczególnie tych najmniejszych, wytwarza produkty rolne wyłącznie na potrzeby gospodarstwa domowego. Jest też grupa gospodarstw rolnych, w których działalność rolnicza sprowadza się przede wszystkim do utrzymywania gruntów w dobrej kulturze rolnej, a uzyskane dopłaty stanowią uzupełnienie dochodów gospodarstwa domowego z pracy najemnej, czy działalności pozarolniczej. Duże rozdrobnienie gospodarstw, utrudnienia związane z ukształtowaniem terenu stawiają gospodarstwa rolne Doliny Strugu w trudnej sytuacji. Dywersyfikacja źródeł dochodów, podobnie w przypadku już istniejących firm powinna być odpowiedzią budowanie stabilnego źródła przychodów, które sprzyjało będzie również tworzeniu nowych miejsc pracy.

VI. Przedstawiciele III sektora

Przedstawiciele III sektora, którzy społecznie udzielają się na rzecz rozwoju społeczeństwa obywatelskiego, działają na podstawie swoich założeń statutowych. W wyniku konsultacji społecznych sygnalizowali szczególnie niewystarczające środki na realizację zadań. Organizacje te (stowarzyszenia, OSP, KGW, zespoły ludowe, kapele) prowadzą działania w różnym zakresie ale przeważnie w jednym celu- aby pobudzać aktywność społeczną i aktywizować mieszkańców do podejmowania działań na rzecz innych osób, rozwoju regionu, przedsiębiorczości, kultury, historii, przyrody, sportu itd. Zauważalny jest znaczący spadek aktywności organizacji społecznych, jednakże na obszarze LGD wciąż funkcjonuje kilka prężnie działających organizacji, które wyrażają rosnące potrzeby wsparcia w szerokim zakresie. Organizacje te wiedzą najlepiej na jakie działania aktualnie potrzebują środków. Zróżnicowane wsparcie dla tej grupy docelowej będzie przyczyniać się do kompleksowego rozwoju organizacji społecznych i ich działalności.

VII. Władze publiczne (samorządy gminne)

Jednymi z podstawowych filarów funkcjonowania społeczności lokalnych są samorządy gminne. To one dbają o rozwój infrastruktury, o mieszkańców i dokładają wszelkich starań aby podnosić ich poziom życia. Dzieje się tak między innymi dlatego aby mieszkańcom żyło się co raz lepiej. Założenia te są zbieżne z celami LGD stąd też samorządy aktywnie uczestniczą w jego funkcjonowaniu. Partnerstwo publiczno-prywatne jest podstawą powstania i funkcjonowania Doliny Strugu. Pierwsze wspólne inicjatywy łączące Dolinę Strugu odbywały się między lokalnymi samorządami. Należy to partnerstwo pogłębiać i wykorzystywać aby w skuteczny sposób korzystać z owoców tej współpracy. W kontekście realizacji LSR udział jednostek samorządów terytorialnych

powinien skupiać się na wdrażaniu inwestycji w kontekście infrastruktury użyteczności publicznej, zarówno dedykowanej lokalnej społeczności jak i osobom odwiedzającym Dolinę Strugu.

Możliwość wspierania lokalnych i ponadlokalnych inicjatyw

Lokalna Grupa Działania jako organizacja posiada doświadczenie w wykorzystaniu środków PROW 2014-2020 ale również wcześniej wdrażanych funduszy pomocowych. Od początku funkcjonowania spaja różne grupy społeczne w jednym celu- rozwoju lokalnym kierowanym przez społeczność. Oddolne podejście w ramach działania LEADER daje nadzieję na trafne kierowanie środków tam, gdzie to potrzebne wręcz konieczne. Opracowana na tych zasadach Lokalna Strategia Rozwoju może być znakiem kierunkowym dla lokalnych i ponadlokalnych inicjatyw, które będą miały na celu rozwój tego obszaru. LGD może być partnerem w wielu regionalnych i ponadregionalnych instrumentach terytorialnych, stanowiąc najlepsze źródło informacji o tym regionie, jego problemach, potrzebach i marzeniach.

Funkcjonowanie LGD to współpraca z samorządami lokalnymi ale również regionalnymi. Owocem współpracy LGD z terenu podkarpacia i Urzędu Marszałkowskiego jest poszerzenie wsparcia w okresie programowania o środki Europejskiego Funduszu Społecznego+ co jest wyrazem zaufania i perspektywy dalszej owocnej współpracy tych instytucji. LGD może być również partnerem dla ponadlokalnych inicjatyw czy projektów dotyczących wymiany doświadczeń z regionami o zbliżonej charakterystyce. Na szczególną uwagę zasługuje tutaj przede wszystkim program INTERREG Polska-Słowacja 2021-2027. W ramach tego programu realizowane mają być projekty na zasadzie partnerstwa, które dotyczyć będą czterech najważniejszych tematów:

- natura i przystosowanie do zmian klimatu,
- dziedzictwo kulturowe i przyrodnicze oraz zrównoważona turystyka,
- mobilność transgraniczna,
- współpraca instytucji i mieszkańców Pogranicza.

Projekty realizowane w ramach tego programu mogą stanowić zarówno szansę dla LGD i mieszkańców tego obszaru na poznanie dobrych praktyk z innych regionów Europy ale także promowanie i przekazywanie swoich doświadczeń innym instytucjom działającym w podobnym celu.

Rozdział V

Spójność, komplementarność i synergia

1. Opis zgodności i komplementarności LSR z innymi dokumentami planistycznymi/ strategiami w szczególności strategiami rozwoju województwa/województw, regionalnymi strategiami/programami regionalnymi lub tematycznymi czy strategiami ponadlokalnymi i terytorialnymi (ZIT/IIT) dotyczącymi obszaru działania LGD, poprzez porównanie celów i założeń tych dokumentów z celami LSR i wykazanie ich spójności, czyli w jaki sposób LSR łączy się z szerszymi planami/strategiami rozwoju na wyższym poziomie?
2. Opis sposobu integrowania różnych sektorów, partnerów, zasobów czy branż działalności gospodarczej w celu kompleksowej realizacji przedsięwzięć.

Lokalna Strategia Rozwoju – Dolina Strugu 2029 została opracowana głównie w oparciu o 2 programy, w ramach których przewiduje się finansowanie przedsięwzięć:

- I. Plan Strategiczny Wspólnej Polityki Rolnej na lata 2023-2027
- II. Program Regionalny Fundusze Europejskie dla Podkarpacia 2021-2027

Plan Strategiczny Wspólnej Polityki Rolnej na lata 2023-2027

Deklaracja strategiczna tego programu stanowi: „*Plan Strategiczny dla Wspólnej Polityki Rolnej 2023-2027 będzie wspierać zrównoważony rozwój polskich gospodarstw, sektora przetwórstwa i poprawę warunków życia i pracy w małych miejscowościach wiejskich. WPR będzie wspierać zrównoważone metody gospodarowania, przyjazne klimatowi i środowisku; chroniące wodę, glebę i powietrze oraz bioróżnorodność. Sprzyjać będzie produkcji i wykorzystaniu zrównoważonej energii. Wzmacniana będzie różnorodność gospodarcza, w tym biogospodarka. Poprawa dynamiki rozwojowej zwiększy aktywności zawodową i społeczną mieszkańców terenów wiejskich i osób wykluczonych. W trakcie realizacji planu uwzględniana jest horyzontalna zasada równości szans i niedyskryminacji, w tym dostępności dla osób z niepełnosprawnościami oraz równości szans kobiet i mężczyzn. Upowszechniane i wdrażane będą rozwiązania naukowe i innowacyjne, w tym cyfrowe, usuwające bariery rozwojowe wsi i rolnictwa.*”⁹

Działanie LEADER (Rozwój Lokalny Kierowany Przez Społeczność) realizowany będzie w ramach dwóch celów szczegółowych:

1. SO7 Przyciąganie i wspieranie młodych rolników i innych nowych rolników oraz ułatwienie zrównoważonego rozwoju przedsiębiorczości na obszarach wiejskich;
2. SO8 Promowanie zatrudnienia, wzrostu, równości płci, w tym udziału kobiet w rolnictwie, włączenia społecznego i rozwoju lokalnego na obszarach wiejskich, w tym biogospodarki o obiegu zamkniętym i zrównoważonego leśnictwa.

Interwencja ta powinna koncentrować działania na budowaniu tożsamości lokalnej, bazując na aktywizacji społecznej z wykorzystaniem i poszanowaniem lokalnego potencjału endogenicznego, zapewniając zaspokojenie potrzeb społeczności lokalnej, która w sposób oddolny kreuje Lokalne Strategie Rozwoju. Jak stanowią zapisy PS WPR 2023-2023:

1. (...) oczekuje się od LGD ukierunkowania na rozwój obszaru w oparciu o przedsiębiorczość,
2. z jednoczesnym poszanowaniem warunków przyrodniczych (biogospodarka, GOZ) i dziedzictwa i kulturowego,
3. oraz szczególnej wrażliwości na wymiar społeczny rozwoju lokalnego.

⁹ Plan Strategiczny Wspólnej Polityki Rolnej na lata 2023-2027, str. 32

Lokalna Strategia Rozwoju – Dolina Strugu 2029 realizuje wszystkie 3 wskazania poprzez:

Ad.1

Cel nr 1 – Poprawa sytuacji ekonomicznej mieszkańców i 3 przedsięwzięcia:

- Podejmowanie pozarolniczej działalności gospodarczej,
- Rozwijanie pozarolniczej działalności gospodarczej,
- Wsparcie na tworzenie zagród edukacyjnych.

Ad.2

Cel nr 3 Efektywne wykorzystanie potencjału endogenicznego i 2 przedsięwzięcia:

- Rozwój ogólnodostępnej infrastruktury turystyczno-rekreacyjnej
- Identyfikacja, ochrona dziedzictwa kulturowego i przyrodniczego obszaru LGD

Ad.3

Cel nr 2 Włączenie społeczeństwa do działań na rzecz rozwoju lokalnego i 3 przedsięwzięcia:

- Włączenie w życie społeczne obszaru osób z grupy w niekorzystnej sytuacji,
- Wsparcie działalności organizacji społecznych,
- Działalność biura LGD.

Program Regionalny Fundusze Europejskie dla Podkarpacia 2021-2027

Program Regionalny FEP 2021-2027 został zatwierdzony przez Zarząd Województwa w grudniu 2022 r. Zawiera 5 celów polityki:

1. Bardziej konkurencyjna i inteligentna Europa dzięki wspieraniu innowacyjnej i inteligentnej transformacji gospodarczej oraz regionalnej łączności cyfrowej
2. Bardziej przyjazna dla środowiska, niskoemisyjna i przechodząca w kierunku gospodarki zeroemisyjnej oraz odporna Europa dzięki promowaniu czystej i sprawiedliwej transformacji energetycznej, zielonych i niebieskich inwestycji, gospodarki o obiegu zamkniętym, łagodzenia zmian klimatu i przystosowania się do nich, zapobiegania ryzyku i zarządzania ryzykiem, oraz zrównoważonej mobilności miejskiej.
3. Lepiej połączona Europa dzięki zwiększeniu mobilności
4. Europa o silniejszym wymiarze społecznym, bardziej sprzyjająca włączeniu społecznemu i wdrażająca Europejski filar praw socjalnych
5. Europa bliższa obywatelom dzięki wspieraniu zrównoważonego i zintegrowanego rozwoju wszystkich rodzajów terytoriów oraz inicjatyw lokalnych

W ramach priorytetu 8 – Rozwój Lokalny Kierowany przez Społeczność Lokalna Grupa Działania – Lider Dolina Strugu Realizować wdrażać będzie 5 przedsięwzięć, realizując 2 cele szczegółowe LSR odnoszące się do 4 celów szczegółowych w ramach Celu polityki nr 4 FEP 2021-2027. Zgodność celów LSR z celami programu FEP 2021-2027 została przedstawiona w tabeli poniżej:

Cel polityki FEP 2021-2027	Cel Szczegółowy FEP 2021-2027	Cel LSR	Przedsięwzięcie LSR
4. Europa o silniejszym wymiarze społecznym, bardziej sprzyjająca włączeniu społecznemu i wdrażająca Europejski filar praw socjalnych	4(f) (EFS+) wspieranie równego dostępu do dobrej jakości, włączającego kształcenia i szkolenia oraz możliwości ich ukończenia, w szczególności w odniesieniu do grup w niekorzystnej sytuacji, od wczesnej edukacji i opieki nad dzieckiem przez ogólne i zawodowe kształcenie i szkolenie, po szkolnictwo wyższe, a także kształcenie i uczenie się dorosłych, w tym ułatwianie mobilności edukacyjnej dla wszystkich i dostępności dla osób z niepełnosprawnościami	C.4 Wsparcie rozwoju kompetencji dostosowanych do potrzeb społeczności LGD	4.1 Rozwój zdolności uczniów poza edukacją formalną 4.2 Wsparcie szkół na terenach wiejskich
	Cel szczegółowy 4(g) (EFS+) wspieranie uczenia się przez całe życie, w szczególności elastycznych możliwości podnoszenia i zmiany kwalifikacji dla wszystkich, z uwzględnieniem umiejętności w zakresie przedsiębiorczości i kompetencji cyfrowych, lepsze przewidywanie zmian i zapotrzebowania na nowe umiejętności na podstawie potrzeb rynku pracy, ułatwianie zmian ścieżki kariery zawodowej i wspieranie mobilności zawodowej	C.4 Wsparcie rozwoju kompetencji dostosowanych do potrzeb społeczności LGD	4.3 Wsparcie osób dorosłych w zdobywaniu kompetencji
	Cel szczegółowy 4(k) (EFS+) zwiększanie równego i szybkiego dostępu do dobrej jakości, trwałych i przystępnych cenowo usług, w tym usług, które wspierają dostęp do mieszkań oraz opieki skoncentrowanej na osobie, w tym opieki zdrowotnej; modernizacja systemów ochrony socjalnej, w tym wspieranie dostępu do ochrony socjalnej, ze szczególnym uwzględnieniem dzieci i grup w niekorzystnej sytuacji; poprawa dostępności, w tym dla osób z niepełnosprawnościami, skuteczności i odporności systemów ochrony zdrowia i usług opieki długoterminowej;	C.5 Zwiększenie dostępności usług społecznych świadczonych w społeczności lokalnej	5.1 Usługi społeczne świadczone w społeczności lokalnej
	Cel szczegółowy 4(l) (EFS+) wspieranie integracji społecznej osób zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym, w tym osób najbardziej potrzebujących i dzieci	C.5 Zwiększenie dostępności usług społecznych świadczonych w społeczności lokalnej	5.2 Integracja społeczna na obszarze LGD

Strategia Rozwoju Województwa Podkarpackiego 2030

Wizja województwa podkarpackiego stanowi podstawę do sformułowania głównych celów polityki rozwoju województwa w określonym horyzoncie czasowym. Zawarta w Strategii Rozwoju Województwa Podkarpackiego wizja brzmi: „*W 2030 roku województwo podkarpackie to obszar innowacyjnego i zrównoważonego rozwoju gospodarczego, odpowiedzialnie wykorzystujący wewnętrzne potencjały i zapewniający wysoką jakość życia mieszkańców we wszystkich subregionach oraz lider rozwoju wśród województw makroregionu Polski Wschodniej i aktywny uczestnik relacji transgranicznych*”. Z kolei celem głównym strategii jest „*Odpowiedzialne i efektywne wykorzystanie zasobów endo- i egzogenicznych regionu, zapewniające trwałe, zrównoważone i terytorialnie równomierny rozwój gospodarczy oraz wysoką jakość życia mieszkańców województwa*”.

Strategia Rozwoju Województwa Podkarpackiego 2030 podzielona została następnie na 4 obszary tematyczne jednocześnie stanowiące 4 cele główne strategii:

1. Gospodarka i nauka.

Celem obszaru tematycznego jest: Wzmacnianie potencjału regionalnej gospodarki oraz zwiększanie udziału nauki i badań dla innowacyjnego i zrównoważonego rozwoju społeczno-gospodarczego województwa.

Obszar tematyczny 1 zawiera następujące priorytety:

- 1.1. Nauka, badania i szkolnictwo wyższe wspierające gospodarkę
- 1.2. Inteligentne specjalizacje województwa
- 1.3. Konkurencyjność gospodarki poprzez innowacje i nowoczesne technologie
- 1.4. Gospodarka cyrkularna (Gospodarka obiegu zamkniętego)

2. Kapitał ludzki i społeczny.

Celem obszaru tematycznego jest: Wzmacnianie kapitału ludzkiego i społecznego jako podstawy umożliwiającej rozwój regionu oraz podnoszenie poziomu życia mieszkańców.

Obszar tematyczny 2 zawiera następujące priorytety:

- 2.1. Edukacja
- 2.2. Regionalna polityka zdrowotna
- 2.3. Kultura i dziedzictwo kulturowe
- 2.4. Rynek pracy
- 2.5. Społeczeństwo obywatelskie i kapitał społeczny
- 2.6. Włączenie społeczne
- 2.7. Aktywny styl życia i sport

3. Infrastruktura dla zrównoważonego rozwoju i środowiska.

Celem obszaru tematycznego jest: Rozbudowa infrastruktury służącej rozwojowi oraz optymalizacja wykorzystania zasobów naturalnych i energii przy zachowaniu dbałości o stan środowiska przyrodniczego.

Obszar tematyczny 3 zawiera następujące priorytety:

- 3.1. Bezpieczeństwo energetyczne i OZE
- 3.2. Rozwój infrastruktury transportowej oraz integracji międzygałęziowej transportu
- 3.3. Poprawa dostępności komunikacyjnej wewnątrz regionu oraz rozwój transportu publicznego
- 3.4. Rozwój infrastruktury informacyjno-komunikacyjnej w regionie
- 3.5. Rozwój infrastruktury służącej prowadzeniu działalności gospodarczej i turystyki
- 3.6. Przeciwdziałanie i minimalizowanie skutków zagrożeń wywołanych czynnikami naturalnymi
- 3.7. Zapobieganie i minimalizowanie skutków zagrożeń antropogenicznych
- 3.8. Zarządzanie zasobami dziedzictwa przyrodniczego, w tym ochrona i poprawianie stanu różnorodności biologicznej i krajobrazu

4. Dostępność usług.

Celem obszaru tematycznego jest: Zwiększenie dostępu obywateli do usług publicznych i podniesienie standardu ich świadczenia dla poprawy jakości życia i wzmacniania procesów rozwojowych.

Obszar tematyczny 4 zawiera następujące priorytety:

- 4.1. Rozwój digitalizacji i zwiększenie dostępności zasobów publicznych on-line

- 4.2. Planowanie przestrzenne wspierające aktywizację społeczności i aktywizacja obszarów zdegradowanych
- 4.3. Wsparcie instytucjonalne i poprawa bezpieczeństwa mieszkańców
- 4.4. Budowanie i rozwój partnerstwa dla rozwoju województwa
- 4.5. Współpraca ponadregionalna i międzynarodowa

Zauważalna jest tutaj komplementarność i synergia celów (obszarów tematycznych) z celami (przedsięwzięciami) LSR. Obydwa dokumenty strategiczne kładą szczególny nacisk na wsparcie gospodarki (przedsiębiorczości) i na nim opierają pozostałe założenia. Jednocześnie zwraca się szczególną uwagę na poszanowanie środowiska naturalnego, kultury i historii i inwestuje w kapitał ludzki, który determinuje jakość i tempo rozwoju gospodarczego. Cele LSR można porównać do celów Strategii Rozwoju Województwa Podkarpackiego w następujący sposób:

Cel LSR	Cel SRW 2030	Kierunki działania odpowiadające celom LSR
C.1 Poprawa sytuacji ekonomicznej mieszkańców	Wzmacnianie potencjału regionalnej gospodarki oraz zwiększanie udziału nauki i badań dla innowacyjnego i zrównoważonego rozwoju społeczno-gospodarczego województwa	1.3.1. Budowa „kultury innowacyjności” w gospodarce regionalnej 1.3.2. Wspieranie innowacyjności w gospodarce 1.3.5. Podnoszenie konkurencyjności rolnictwa w regionie
C.2 Włączenie społeczeństwa do działań na rzecz rozwoju lokalnego	Wzmacnianie kapitału ludzkiego i społecznego jako podstawy umożliwiającej rozwój regionu oraz podnoszenie poziomu życia mieszkańców	2.5.2. Wzmacnianie kapitału społecznego poprzez rozwijanie zaufania pomiędzy instytucjami publicznymi a organizacjami społeczeństwa obywatelskiego 2.6.3. Rozwój sektora ekonomii społecznej i solidarnej jako element polityki społecznej województwa
C.3 Efektywne wykorzystanie potencjału endogenicznego	Wzmacnianie kapitału ludzkiego i społecznego jako podstawy umożliwiającej rozwój regionu oraz podnoszenie poziomu życia mieszkańców	2.3.1. Tworzenie warunków dla upowszechniania kultury, rozwijania form działalności kulturalnej i interpretacji dziedzictwa wraz ze zwiększeniem kompetencji kulturowych mieszkańców
C.4 Wsparcie rozwoju kompetencji dostosowanych do potrzeb społeczności LGD	Wzmacnianie kapitału ludzkiego i społecznego jako podstawy umożliwiającej rozwój regionu oraz podnoszenie poziomu życia mieszkańców	2.1.2. Rozwój oferty edukacyjnej, jakości kształcenia i wspierania potrzeb rozwojowych i edukacyjnych dzieci i młodzieży z uwzględnieniem potrzeb regionalnego rynku pracy 2.1.5. Rozwój edukacji nieformalnej
C.5 Zwiększenie dostępności usług społecznych świadczonych w społeczności lokalnej	Wzmacnianie kapitału ludzkiego i społecznego jako podstawy umożliwiającej rozwój regionu oraz podnoszenie poziomu życia mieszkańców	2.6.1. Działania zmierzające do zmniejszenia poziomu ubóstwa i wykluczenia społecznego w województwie

Wszystkie cele Lokalnej Strategii Rozwoju – Dolina Strugu 2029 nawiązują do co najmniej jednego celu Strategii Rozwoju Województwa Podkarpackiego 2030.

Regionalna Strategia Innowacji Województwa Podkarpackiego 2021-2030

Regionalna Strategia Innowacji Województwa Podkarpackiego na lata 2021-2030 zakłada opracowaną przy współpracy różnych grup interesariuszy w tym przedsiębiorców i naukowców. Opis specjalizacji, ich zakres i obszary wsparcia, a także kierunki działań, zostały przygotowane w ramach prac roboczych nad RSI WP we współpracy

z ekspertem pełniącym nadzór merytoryczny nad ich przebiegiem. Istotny wkład w kształt części kierunkowej strategii wnieśli również eksperci reprezentujący poszczególne branże tworzące IS, jak też uczestnicy Paneli IS, którzy pomogli wskazać technologie, które mają lub będą miały kluczowe znaczenie dla rozwoju poszczególnych specjalizacji.¹⁰ Strategia zakłada, że województwo podkarpackie posiada potencjał rozwojowy następujących 4 inteligentnych specjalizacji:

1. Inteligentna Specjalizacja Lotnictwo i Kosmonautyka,
2. Inteligentna Specjalizacja Motoryzacja,
3. Inteligentna Specjalizacja Informacja i telekomunikacja,
4. Inteligentna Specjalizacja Jakość życia.

Lokalna Strategia Rozwoju i jej założenia wpisują się bezpośrednio w 4 inteligentną specjalizację dotyczącą Jakości życia, której rozwój oparty będzie na czterech powiązanych ze sobą filarach (podspecjalizacjach), tj.:

- Turystyce zrównoważonej;
- Żywności wysokiej jakości;
- Usługach i produktach medycznych oraz wzmacniających kondycję;
- Energii przyjaznej środowisku.

Pierwsze 2 filary obejmować będą wsparcie w następujących obszarach:

1. W zakresie podspecjalizacji turystyka zrównoważona:
 - działalność w obszarze turystyki zdrowotnej (w tym medycznej, uzdrowiskowej, spa & wellness);
 - działalność w obszarze turystyki aktywnej (w tym kwalifikowanej);
 - działalność w zakresie turystyki krajoznawczej (w tym przyrodniczej i biznesowej);
 - działalność w zakresie turystyki kulturowej (w tym w obszarze przemysłów kreatywnych, turystyki religijnej, historycznej i militarnej);
 - działalność w obszarze turystyki edukacyjno-wychowawczej.
2. Podspecjalizacja żywność wysokiej jakości:
 - produkcja i przetwórstwo żywności wysokiej jakości;
 - ekologiczne i zrównoważone rolnictwo i przetwórstwo;
 - działalność w zakresie pakowania żywności, w szczególności w zakresie opracowania i zastosowania ekologicznych opakowań;
 - produkcja i przetwórstwo produktów regionalnych i tradycyjnych, pozyskiwanie surowców zielarskich oraz ich przetwarzanie do gotowego produktu;
 - działalność w zakresie przechowywania żywności, w tym gotowych produktów spożywczych służących zachowaniu ich wysokiej jakości;
 - działalność w zakresie produkcji żywności funkcjonalnej;
 - innowacyjne przetwarzanie produktów rolnych promujące jakość i wzrost świadomości konsumentów dla prozdrowotnych walorów odżywczych.

Obszary te są spójne w szczególności z przedsięwzięciami LSR, które realizować będą cele związane z wykorzystaniem potencjału endogenicznego na rzecz rozwoju turystyki, dywersyfikacji produkcji rolnej pod kątem żywności wysokiej jakości, zrównoważonego rolnictwa.

Krajowa Strategia Rozwoju Regionalnego 2030

Kolejnym dokumentem strategicznym, który warto wykazać w procesie analizy komplementarności i synergii z Lokalną Strategią Rozwoju jest Krajowa Strategia Rozwoju Regionalnego 2030. Jest ona kontynuacją postanowień Strategii na rzecz Odpowiedzialnego Rozwoju do roku 2020. Jest podstawowym dokumentem strategicznym polityki regionalnej państwa w perspektywie roku 2030. Politykę regionalną należy rozumieć jako skoordynowane działania wszystkich podmiotów (w tym rządu, samorządów terytorialnych wszystkich szczebli i partnerów społeczno-gospodarczych) na rzecz rozwoju poszczególnych regionów. KSSR wskazuje, że zarówno bariery jak i potencjały rozwojowe poszczególnych obszarów polski są zróżnicowane i nierównomiernie rozłożone, dlatego wskazuje się

¹⁰ https://rsi.podkarpackie.pl/wp-content/uploads/2022/01/Strategia-RSI-WP-2021-2030_PL_WCAG.pdf

w tej kwestii istotną rolę samorządów w tworzeniu do zapewnienia spójności społecznej, gospodarczej, środowiskowej i przestrzennej oraz efektywnego wykorzystania zasobów rozwojowych danego regionu.

W ramach KSRR 2030 określono 3 cele główne:

Cel 1. Zwiększenie spójności rozwoju kraju w wymiarze społecznym, gospodarczym, środowiskowym i przestrzennym

Wybrane działania wspierane w ramach celu nr 1, odpowiadające przedsięwzięciom LSR:

- działania na rzecz obszarów o wysokich walorach przyrodniczych i krajobrazowych, jak też opartych o potencjał uzdrowiskowy i walory kulturowe stanowiące o ich wysokiej atrakcyjności turystycznej, m.in. na potrzeby srebrnej turystyki oraz tworzenie oferty turystycznej, kulturalnej bazującej na walorach regionu,
- rozwój przedsiębiorczości, w tym start-upowej,
- wzrost aktywności zawodowej mieszkańców.

Cel 2. Wzmacnianie regionalnych przewag konkurencyjnych

Wybrane działania wspierane w ramach celu nr 2, odpowiadające przedsięwzięciom LSR:

- wzmacnianie potencjału szkół prowadzących kształcenie ogólne oraz przedszkoli i innych form wychowania przedszkolnego,
- deinstytucjonalizacja usług opiekuńczych i zdrowotnych, w tym rozwój usług medycznych świadczonych w modelu telemedycznym,
- tworzenie warunków do rozwoju srebrnej gospodarki oraz ekonomii społecznej zakorzenionej lokalnie, a w szczególności przedsiębiorczości społecznej,
- zwiększanie partycypacji społecznej i wpływu obywateli (oraz organizacji pozarządowych) na życie i przestrzeń publiczną,
- promocja i kultywowanie niematerialnego dziedzictwa kulturowego na obszarach wiejskich oraz zwiększanie dostępu mieszkańców tych obszarów do dóbr i usług kultury, rozwijanie przemysłu kreatywnego oraz zwiększanie wykorzystania technik teleinformatycznych w dostępie do dóbr kultury,
- promocja turystyczna mająca na celu wzrost atrakcyjności turystycznej obszarów o wysokich walorach kulturowych, przyrodniczych i krajobrazowych,

Cel 3. Podniesienie jakości zarządzania i wdrażania polityk ukierunkowanych terytorialnie.

Wybrane działania wspierane w ramach celu nr 1, odpowiadające przedsięwzięciom LSR:

- inicjowanie i animowanie współpracy i partnerstwa w obszarach powiązań funkcjonalnych; rozwijanie powiązań i integracja funkcjonalna zarządzania obszarami wiejskimi i miejskimi na poziomie lokalnym i ponadlokalnym,
- organizacja procesu uczenia się samorządów od siebie poprzez wymianę dobrych praktyk,
- wspieranie powstawania i rozwoju lokalnych organizacji społecznych, budujących kapitał społeczny, sieciowanie ich, wspieranie profesjonalizacji ich działania, szczególnie na obszarach wiejskich, gdzie potrzeby w tym zakresie są największe,
- rozwijanie mechanizmów współpracy i partnerstwa ponadregionalnego i międzysektorowego (sektor publiczny, prywatny i pozarządowy),

Wyżej wskazane cele i przedsięwzięcia są tożsame z przedsięwzięciami zaplanowanymi do wdrażania w LSR. Komplementarność oznacza dopełnianie się celów/przedsięwzięć prowadzących do realizacji określonego celu, z kolei synergia to potęgowanie efektów poprzez działania uzupełniające się wzajemnie.

Misją LSR jest rozwój lokalny obszaru Doliny Strugu w sensie ekonomicznym i społecznym w poszanowaniu potencjału endogenicznego (przyrody, kultury, historii). Zaplanowane przedsięwzięcia są komplementarne, mają uzupełniający się charakter i nie powielają się. Zaplanowane w LSR cele można podzielić na 3 obszary, które wzajemnie na siebie wpływają i uzupełniają się:

1. **Przedsiębiorczość (korzyści ekonomiczne).** Poprawa sytuacji ekonomicznej mieszkańców poprzez wspieranie przedsiębiorczości, pozytywnie wpływa na kapitał ludzki a realizacja projektów w obszarze zagród edukacyjnych poprawia infrastrukturę turystyczną budując i wzmacniając zasoby endogeniczne.
2. **Kapitał ludzki.** Dbałość o społeczeństwo lokalne, jego aktywność, wzmacnianie kapitału ludzkiego poprzez poprawę wiedzy, świadomości i aktywizację społeczną daje podstawy do poprawy sytuacji ekonomicznej mieszkańców i wpływa na wzmacnianie zasobów endogenicznych, w tym przypadku ludzi, kultury, ich dziedzictwa lokalnego.
3. **Zasoby endogeniczne (przyroda, kultura, dziedzictwo).** Wykorzystanie potencjału endogenicznego poprzez np. powstawanie nowych atrakcji turystycznych czy budowę małej infrastruktury może stać się powodem do czerpania korzyści ekonomicznych (powstawanie nowych firm i usług) ale również wpływa na zwiększenie aktywności świadomego społeczeństwa lokalnego, które będzie dbało o swoją kulturę, przyrodę (aktywność organizacji społecznych).

Lokalna Grupa Działania – Lider Dolina Strugu zamierza ubiegać się o wsparcie w ramach programu INTERREG Polska-Słowacja 2021-2027, jednakże nie będą to działania związane z realizacją LSR i w niej zawarte. LGD planuje realizację projektów partnerskich, na zasadzie wymiany doświadczeń, poznanie dobrych praktyk i dzielenie się z nimi aby mieć możliwość zaczerpnięcia wiedzy i doświadczenia w sprawie rozwoju lokalnych społeczności.

Korzyści płynące z podejścia LEADER

Lokalna Strategia Rozwoju gmin Doliny Strugu została opracowana i będzie wdrażana zgodnie z podejściem LEADER, który oznacza:

Liaison – powiązania, **Entre** – pomiędzy, **Actions** – działaniami, **de Development** – na rzecz rozwoju, **de l'Economie** – gospodarczego, **Rurale** – obszarów wiejskich

Podejście to ma na celu włączenie mieszkańców obszarów wiejskich w proces oddolnego podejmowania decyzji na temat rozwoju obszaru na którym mieszkają. Ważną kwestią są również podstawowe cechy LEADER-a, którymi LGD kieruje się w procesie opracowywania strategii i będzie się nimi kierować na etapie wdrażania:

- 1) oddolność (szeroki udział społeczności lokalnej w tworzeniu i realizacji strategii). Aktywne prowadzenie konsultacji społecznych, mających na celu zdiagnozowanie problemów i potrzeb lokalnej społeczności a następnie realizacja LSR przy jej aktywnym udziale sprawi, że kierunek rozwoju zostanie obrany w zgodzie i porozumieniu z mieszkańcami.
- 2) terytorialność (lokalna strategia rozwoju przygotowana dla danego, spójnego obszaru). Obszar Doliny Strugu to współpraca publiczno-społeczno-gospodarcza od wielu lat. Dodatkowo obszar spójny terytorialnie posiada podobne zasoby przyrodnicze, kulturowe.
- 3) zintegrowanie (łączenie różnych dziedzin gospodarki, współpraca różnych grup interesu). Zróżnicowanie potrzeb społeczności lokalnej pokazuje w jak wielu dziedzinach należy podejmować inicjatywy. Wspieranie przedsiębiorczości przy zachowaniu od zdegradowania środowiska naturalnego i dbałość o kapitał ludzki, lokalną kulturę, historię i dziedzictwo pozwolą na zrównoważony dynamiczny rozwój Doliny Strugu.
- 4) partnerstwo (lokalna grupa działania jako lokalne partnerstwo, w którym uczestniczą różne podmioty z sektora publicznego, społecznego i gospodarczego). Członkami stowarzyszenia LGD są partnerzy reprezentujący różne grupy interesów sektorów: społecznego, gospodarczego i publicznego, działających w różnych sektorach ale w jednym celu – dla rozwoju tych partnerów i całego obszaru Doliny Strugu.
- 5) innowacyjność (w skali lokalnej). Działania innowacyjne, szczególnie w sferze gospodarczej (przedsiębiorczości) dawać będą szansę na rozwój z wykorzystaniem nowoczesnych technologii, cyfryzacji, dopasowując ofertę do zmieniających się potrzeb klientów.
- 6) decentralizacja zarządzania i finansowania. Lokowanie środków jakie będą przeznaczone na realizację LSR było szeroko konsultowane z lokalną społecznością. LSR jest dokumentem, który w trakcie realizacji ulega zmianie, jest możliwość bieżącego aktualizowania obranych ścieżek aby możliwie jak najlepiej wykorzystać przeznaczone środki.
- 7) sieciowanie i współpraca (wymiana doświadczeń i rozpowszechnianie dobrych praktyk). Ważnym elementem podejścia LEADER jest współpraca, począwszy od współpracy mieszkańców i różnych grup interesu

w funkcjonowaniu stowarzyszenia, poprzez współpracę na poziomie beneficjentów obszaru LGD jak i spoza Doliny Strugu.

Zakresy wsparcia LSR zostały dobrane w odpowiedzi na problemy i potrzeby jakie wskazywała społeczność lokalna w trakcie prowadzonych konsultacji społecznych. Skupiają się na rozwoju Doliny Strugu w 3 aspektach: społecznym, gospodarczym i związanym z wykorzystaniem potencjału endogenicznego, są ze sobą komplementarne i synergiczne. Wynikają również z propozycji projektów/działań czy przedsięwzięć jakie proponowali mieszkańcy. W wyniku analizy, mając na uwadze wnioski płynące z diagnozy lokalnej społeczności, postanowiono sformułować 5 celów i realizujących je 12 przedsięwzięć.

Mając na uwadze decyzję Zarządu województwa podkarpackiego, w perspektywie finansowej 2021-2027, Lokalne Grupy Działania będą wdrażały Rozwój Lokalny Kierowany przez Społeczność w formule wielofunduszowej. Oznacza to, że źródłem finansowania Lokalnych Strategii rozwoju będzie zarówno Plan Strategiczny Wspólnej Polityki Rolnej na lata 2023-2027 jak i przedsięwzięcia finansowane ze środków Europejskiego Funduszu Społecznego +. Lokalna Grupa Działania – Lider Dolina Strugu będzie wdrażać wszystkie przedsięwzięcia możliwe do realizacji ze środków EFS+ oraz wybrane działania PS WPR. Zróżnicowane źródła finansowania, wyselekcjonowane w dążeniu do osiągnięcia poszczególnych celów z pewnością przynosić będą wymierne korzyści. Dodatkową zaletą jest w przypadku województwa podkarpackiego lokowanie 30 mln. EURO na obszary wiejskie, których mieszkańcy sami wyrażali potrzebę wsparcia w tym zakresie. To wszystko daje nadzieję na przyspieszenie rozwoju obszaru Doliny Strugu.

Istotnym aspektem opisu jest również wpływ zastosowania podejścia LEADER/RLKS na rozwój społeczny, w tym wzrost potencjału członków lokalnych społeczności.

Doświadczenia Lokalnej Grupy Działania – Lider Dolina Strugu związane z doбором metod wdrażania operacji w ramach LSR wskazują jako nieuzasadnioną realizację wielu przedsięwzięć o niskim oddziaływaniu, jak to miało miejsce w przypadku projektów grantowych w perspektywie finansowej 2014-2020. Nie przynosiły oczekiwanego skutku, pomimo tego, że były zgodne z LSR, PROW itd. Wiele nieskoordynowanych małych projektów, często beneficjentom kojarzyły się z nadwyżką działań związanych z kompletowaniem dokumentacji, uzasadnianiem nad realizacją operacji i jej celu. Powodowało to zniechęcenie do podejmowania inicjatyw wśród mieszkańców. Instytucje i dobrze zorganizowane administracyjnie i finansowo organizacje z kolei nie widziały sensu bilansując ilość potrzebnego do zaangażowania zasobów czasowych i osobowych do wartości oddziaływania tak małych projektów. W związku z powyższym, zdecydowano, że operacje grantowe będą realizowane jedynie ze środków EFS+ zaś przedsięwzięcia PS WPR poprzez konkursowe nabory wniosków.

Lokalna Grupa Działania – Lider Dolina Strugu w wyniku konsultacji społecznych zdiagnozowała VII grup docelowych, do których będzie kierować działania w ramach LSR. Tak zróżnicowane grupy wymagają wsparcia w sposób zaplanowany, skoordynowany i dopasowany do ich realnych potrzeb i oczekiwań. W związku z powyższym zaplanowano jedno przedsięwzięcie (2.1 Włączenie w życie społeczne obszaru młodzieży, osób starszych oraz osób z grupy w niekorzystnej sytuacji).

Rozdział VI

Cele i wskaźniki

Proces formułowania celów, przedsięwzięć i wskaźników dla potrzeb LSR opierał się o diagnozę obszaru LGD, przeprowadzone konsultacje społeczne i analizę SWOT. Analizę diagnozy obszaru LSR przeprowadzono w oparciu o informacje z dokumentów źródłowych tj. dane statystyczne GUS, dane statystyczne, którymi dysponowały jednostki samorządu terytorialnego, informacje i wnioski przekazane na spotkaniach oraz ankiety złożone podczas procesu tworzenia i konsultowania LSR. W oparciu o powyższe dane wskazane zostały preferowane kierunki interwencji w ramach lokalnej strategii rozwoju. Kierunki działania wpisują się w oczywisty sposób w dokumenty strategiczne, w szczególności w Plan Strategiczny Wspólnej Polityki Rolnej na lata 2023-2027 oraz Program Regionalny Fundusze Europejskie dla Podkarpacia na lata 2021-2027. Cele LSR zostały sformułowane z wykorzystaniem „metody problemowej”. Formułowanie celów opiera się o analizę SWOT, gdzie pierwszym etapem jest identyfikacja problemów. Sformułowane cele, będą realizowane poprzez przedsięwzięcia, które stanowić będą propozycje rozwiązywania problemów. Efekty realizacji poszczególnych celów i przedsięwzięć zostały ujęte w postaci odpowiednio przypisanych liczbowych wskaźników, pokazując stopień ich wartość docelową. W wyniku tworzenia Lokalnej Strategii Rozwoju dla Doliny Strugu sformułowano 5 celów, realizowanych przez 12 przedsięwzięć mierzonych za pomocą wskaźników produktu i rezultatu:

Nazwa celu	Nazwa przedsięwzięcia	Wskaźniki produktu	Wskaźniki rezultatu
C.1 Poprawa sytuacji ekonomicznej mieszkańców	1.1 Podejmowanie pozarolniczej działalności gospodarczej	Liczba nowopowstałych firm	R.37 Wzrost gospodarczy i zatrudnienie na obszarach wiejskich: nowe miejsca pracy objęte wsparciem w ramach projektów WPR.
	1.2 Rozwijanie pozarolniczej działalności gospodarczej	Liczba firm, które otrzymały wsparcie	
	1.3 Wsparcie na tworzenie zagród edukacyjnych	Liczba nowopowstałych zagród edukacyjnych	R.39 Rozwój gospodarki wiejskiej: liczba przedsiębiorstw rolnych, w tym przedsiębiorstw zajmujących się biogospodarką, rozwiniętych dzięki wsparciu w ramach WPR
C.2 Włączenie społeczeństwa do działań na rzecz rozwoju lokalnego	2.1 Włączenie w życie społeczne obszaru osób z grup docelowych	Liczba osób z grup docelowych, które uzyskały wsparcie	R.42 Promowanie włączenia społecznego: liczba osób objętych wspieranymi projektami włączenia społecznego R.1 Poprawa realizacji celów dzięki wiedzy i innowacjom: liczba osób korzystających z doradztwa, szkoleń, wymiany wiedzy lub biorących udział w grupach operacyjnych europejskiego partnerstwa innowacyjnego (EPI) wspieranych w ramach WPR, by zwiększyć
	2.2 Wsparcie działalności organizacji społecznych	Liczba organizacji społecznych, które otrzymały wsparcie	

			zrównoważoną efektywność gospodarczą, społeczną, środowiskową, klimatyczną i w zakresie gospodarowania zasobami
C.3 Efektywne wykorzystanie potencjału endogenicznego	3.1 Rozwój ogólnodostępnej infrastruktury turystyczno-rekreacyjnej	Liczba nowopowstałych atrakcji turystycznych	R.41 Łączenie obszarów wiejskich w Europie: odsetek ludności wiejskiej korzystającej z lepszego dostępu do usług i infrastruktury dzięki wsparciu z WPR
	3.2 Identyfikacja, ochrona dziedzictwa kulturowego i przyrodniczego obszaru LGD	Liczba zrealizowanych operacji dotyczących ochrony dziedzictwa kulturowego i przyrodniczego	
C.4 Wsparcie rozwoju kompetencji dostosowanych do potrzeb społeczności LGD	4.1 Rozwój zdolności uczniów poza edukacją formalną	1. Wspierane strategie rozwoju lokalnego kierowanego przez społeczność 2. Ludność objęta projektami w ramach strategii zintegrowanego rozwoju terytorialnego 3. Liczba uczniów szkół i placówek systemu oświaty prowadzących kształcenie ogólne objętych wsparciem.	Liczba uczniów, którzy nabyli kwalifikacje po opuszczeniu programu.
	4.2 Wsparcie szkół na terenach wiejskich	1. Wspierane strategie rozwoju lokalnego kierowanego przez społeczność 2. Ludność objęta projektami w ramach strategii zintegrowanego rozwoju terytorialnego 3. Liczba uczniów szkół i placówek systemu oświaty prowadzących kształcenie ogólne objętych wsparciem.	
	4.3 Wsparcie osób dorosłych w zdobywaniu kompetencji	1. Wspierane strategie rozwoju lokalnego kierowanego przez społeczność 2. Ludność objęta projektami w ramach strategii zintegrowanego rozwoju terytorialnego 3. Liczba osób dorosłych objętych wsparciem w zakresie umiejętności lub kompetencji podstawowych, realizowanych poza Bazą Usług Rozwojowych.	Liczba osób, które uzyskały kwalifikacje po opuszczeniu programu
C.5 Zwiększenie dostępności usług społecznych	5.1 Usługi społeczne świadczone w społeczności lokalnej	1. Wspierane strategie rozwoju lokalnego kierowanego przez społeczność	Liczba utworzonych miejsc świadczenia usług w społeczności lokalnej

świadczonych w społeczności lokalnej		2. Ludność objęta projektami w ramach strategii zintegrowanego rozwoju terytorialnego 3. Liczba osób objętych usługami świadczonymi w społeczności lokalnej w programie.	
	5.2 Integracja społeczna na obszarze LGD	1. Wspierane strategię rozwoju lokalnego kierowanego przez społeczność 2. Ludność objęta projektami w ramach strategii zintegrowanego rozwoju terytorialnego 3. Liczba osób objętych usługami w zakresie wspierania rodziny i pieczy zastępczej.	Liczba utworzonych w programie miejsc świadczenia usług wspierania rodziny i pieczy zastępczej istniejących po zakończeniu projektu

Dobór wskaźników, w szczególności w ramach przedsięwzięć finansowanych ze środków programu Fundusze Europejskie dla Podkarpacia 2021-2027, dokonywany będzie przed ogłoszeniem naborów w ramach poszczególnych działań na podstawie Szczegółowego Opisu Osi Priorytetowych.

Powiązanie przedsięwzięć z diagnozą

L.p.	Nazwa przedsięwzięcia	Powiązanie przedsięwzięcia z diagnozą
1.	1.1 Podejmowanie pozarolniczej działalności gospodarczej	Założenia Planu Strategicznego Wspólnej Polityki Rolnej na lata 2023-2027 są spójne z diagnozą i przeprowadzonymi konsultacjami społecznymi z lokalną społecznością, które pokazują, że rozwój obszarów wiejskich należy budować w oparciu o przedsiębiorczość, która daje możliwości poprawy dochodów mieszkańców ale również stwarza atrakcyjne miejsca pracy na obszarze LGD. W roku 2020 spośród wszystkich podmiotów gospodarki narodowej wpisanych do rejestru REGON, 96% stanowiły podmioty zatrudniające od 0 do 9 pracowników. Statystyki krajowe również pokazują, że sektor MŚP stanowi o sile gospodarki. Największą grupę (ponad 35%) problemów jakie wskazywali mieszkańcy dotyczyły niskiej dochodowości gospodarstw domowych i rolnych. Potrzebę powstawania nowych firm LGD zauważa również na podstawie bieżącej działalności czy ilości wniosków składanych na to przedsięwzięcie w perspektywie 2014-2020.
2.	1.2 Rozwijanie pozarolniczej działalności gospodarczej	Założenia Planu Strategicznego Wspólnej Polityki Rolnej na lata 2023-2027 są spójne z diagnozą i przeprowadzonymi konsultacjami społecznymi z lokalną społecznością, które pokazują, że rozwój obszarów wiejskich należy budować w oparciu o przedsiębiorczość, która daje możliwości poprawy dochodów mieszkańców ale również stwarza atrakcyjne miejsca pracy na obszarze LGD. Rozwój przedsiębiorczości to także wspierania już istniejących firm, które muszą ciągle się rozwijać aby dopasować swoją ofertę do zmieniających się oczekiwań klientów. Reprezentujący sektor gospodarczy uczestnicy konsultacji społecznych zwracali uwagę na

		brak łatwo dostępnych środków dla mniejszych firm, którym często trudno jest rywalizować o środki z wielkimi korporacjami. Sygnalizowali również potrzebę finansowania innowacyjnych pomysłów, z wykorzystaniem nowoczesnych technologii IT, robotyki i automatyzacji procesów produkcji i sprzedaży.
3.	1.3 Wsparcie na tworzenie zagród edukacyjnych	Założenia Planu Strategicznego Wspólnej Polityki Rolnej na lata 2023-2027 są spójne z diagnozą i przeprowadzonymi konsultacjami społecznymi z lokalną społecznością, które pokazują, że rozwój obszarów wiejskich należy budować w oparciu o przedsiębiorczość, która daje możliwości poprawy dochodów mieszkańców ale również stwarza atrakcyjne miejsca pracy na obszarze LGD. Na obszarze LGD występuje zjawisko dużego rozdrobnienia gospodarstw rolnych. Na podstawie powszechnego spisu rolnego z 2020 r. na terenie gmin Doliny Strugu funkcjonowało 5 656 gospodarstw rolnych. Największą część (2495) stanowią gospodarstwa o powierzchni 1-5 ha. Niska opłacalność produkcji rolnej wymusza konieczność dywersyfikacji źródeł dochodów gospodarstw rolnych. Zagrody edukacyjne mogą być zarówno jednym z takich źródeł ale również nowopowstałe obiekty budować będą atrakcyjność turystyczną Doliny Strugu.
4.	2.1 Włączenie w życie społeczne obszaru osób z grup docelowych	Realizowane w ramach celu 2 przedsięwzięcia mają na celu wzmocnienie i rozwój kapitału społecznego. Jak pokazuje diagnoza, ciągle zauważalne są dysproporcje odnośnie udziału w rynku pracy osób z niepełnosprawnościami. Pomimo wzrostu wskaźnika zatrudnienia z 15% w roku 2015 do 17% w roku 2020 aktywność zawodowa tej grupy społecznej odbiega od osób sprawnych. Słabą aktywność społeczną zauważa się także wśród osób młodych, które często uważają, że ich głos i tak będzie niesłyszalny, nie czują odpowiedzialności za swoje otoczenie. Widać to także po przeprowadzonych konsultacjach społecznych- zaangażowanie osób młodych w tym procesie była znikoma a tendencję tą należy zmieniać poprzez realizację operacji włączających młodzież w życie społeczne. Osoby w wieku poprodukcyjnym stanowią proporcjonalnie podobną część społeczeństwa co osoby w wieku przedprodukcyjnym, ok. 20% jedni i drudzy. Zależność ta jest niezmienna od co najmniej kilku lat. Obydwie te grupy mają sporo do zaoferowania, lecz nadal słabo uczestniczą w życiu społecznym, co należy zmienić poprzez realizację przedsięwzięć włączających i aktywizujących.
5.	2.2 Wsparcie działalności organizacji społecznych	Sektor społeczny zgodnie z opisem punktu 1.6 rozdziału dotyczącym charakterystyki obszaru LGD boryka się ze specyficznymi dla każdej organizacji problemami. Zauważalna jest tendencja zmniejszania się ilości członków takich organizacji. Na podstawie ankiet z konsultacji społecznych zauważyć można, że często osoby aktywne społecznie nie radzą sobie z administracyjnymi przeszkodami w procesie sięgania po środki na działalność statutową. Dodatkowo, na podstawie doświadczenia LGD z okresu programowania 2014-2020 trzeba zwrócić uwagę na słabe możliwości finansowe najmniejszych organizacji. Z pewnością mogły one działać aktywnie ale jedną z barier są również finanse. Należy zadbać aby finansowanie takich przedsięwzięć nie wiązało się z zaciąganiem pożyczek i realizacją

		projektów bez zaliczkowania, ponieważ taki system skutecznie odstrasza mniejsze organizacje od sięgania po środki LGD co skutkuje zmniejszeniem aktywności społecznej tych osób.
6.	3.1 Rozwój ogólnodostępnej infrastruktury turystyczno-rekreacyjnej	Bardzo często pojawiającą się zaletą jaką wskazywali mieszkańcy podczas konsultacji społecznych, co również znalazło odzwierciedlenie w analizie SWOT, były wysokie walory przyrodniczo-krajobrazowe sprzyjające rozwojowi turystyki oraz bogactwo kulturalno-historyczne i dziedzictwo kulturalne. Walory te naturalnie stanowią ogromną wartość dla mieszkańców, ponieważ to oni na co dzień z nimi obcują, korzystają z nich i je pielęgnują. Jednocześnie walory te naturalnie stanowią ogromny potencjał do rozwoju obszaru w sferze turystyki. Wszystkie inwestycje, czy działania promocyjne i aktywizujące w sferze turystyki powinny na tą chwilę skupiać się na turystyce krótkotrwałego wypoczynku (np. atrakcjach na niedzielny wypad za miasto) lub maksymalnie weekendowym (np. dla osób, które lubią przejażdżki rowerem, spacerzy nordic-walking albo po prostu chcą spędzić na świeżym powietrzu więcej czasu z dala od miejskiego zgiełku). Na uwagę zasługuje fakt, iż w perspektywie 2014-2020 powstało niewiele firm prowadzących działalność związaną stricte z usługami noclegowymi/świadczeniem usług dla turystów.
7.	3.2 Identyfikacja, ochrona dziedzictwa kulturowego i przyrodniczego obszaru LGD	Bardzo często pojawiającą się zaletą jaką wskazywali mieszkańcy podczas konsultacji społecznych, co również znalazło odzwierciedlenie w analizie SWOT, były wysokie walory przyrodniczo-krajobrazowe sprzyjające rozwojowi turystyki oraz bogactwo kulturalno-historyczne i dziedzictwo kulturalne. Walory te naturalnie stanowią ogromną wartość dla mieszkańców, ponieważ to oni na co dzień z nimi obcują, korzystają z nich i je pielęgnują. Dodatkowo, ważną kwestią rozwoju turystyki powinno być wyeksponowanie lokalnej kultury i historii, która kreowała lokalną społeczność. Będą to zabytki sakralne, historyczne związane z konfliktami, I i II wojną światową i trudnych czasach po wojnie, obiekty pamięci narodowej, ale również bogate tradycje kulinarne czy artystyczne. Operacje realizowane w ramach tego przedsięwzięcia powinny obejmować szeroki zakres pojęcia dziedzictwa kulturowego i przyrodniczego, najlepiej w powiązaniu z budowaniem atrakcyjności turystycznej obszaru LGD.
8.	4.1 Rozwój zdolności uczniów poza edukacją formalną	Jak wskazano w diagnozie, osoby młode stanowią jedną z grup docelowych wymagających specjalnego wsparcia. Uczestnicy konsultacji społecznych (co znalazło swoje odzwierciedlenie w analizie SWOT) wskazywali na znikomą aktywność społeczną młodzieży oraz ich odosobnienie od otoczenia. Wsparcie uczniów poza edukacją formalną niesie za sobą szereg pozytywnych cech w tym większe zaangażowanie ucznia, rozwój wartości, szybką reakcję na zmiany, indywidualizację potrzeb, naukę poprzez praktykę, rozwój kompetencji i umiejętności także społecznych, które są niezbędne przy wyborze ścieżki zawodowej. Kluczowe jest zatem wspieranie umiejętności osób zdolnych w kierunku pełnego wykorzystania ich talentów, które nie jest możliwe w standardowych formach pracy szkolnej. Osiągnąć to można między innymi poprzez: wsparcie

		różnych form rozwijających kompetencje, uzdolnienia, umiejętności, wiedzę oraz zainteresowania uczniów np. poprzez zajęcia realizowane w obszarze bezpośrednio związanym z tematem rozwijanych kompetencji umiejętności, uzdolnień i wiedzy; korepetycje, szkolenia, warsztaty, wyjazdy studyjne i szkoleniowe, półkolonie tematyczne.
9.	4.2 Wsparcie szkół na terenach wiejskich	Jak wskazano w diagnozie, osoby młode stanowią jedną z grup docelowych wymagających specjalnego wsparcia. Uczestnicy konsultacji społecznych (co znalazło swoje odzwierciedlenie w analizie SWOT) wskazywali na znikomą aktywność społeczną młodzieży oraz ich odosobnienie od otoczenia. ramach działania realizowane będą przedsięwzięcia mające na celu nabywanie i podnoszenie kluczowych kompetencji uczniów, niezbędnych do poruszania się na rynku pracy. Wsparcie uwzględnić będzie zróżnicowane potrzeby uczniów, zgodne z ich indywidualnymi czy specjalnymi potrzebami edukacyjnymi. Istotnym zadaniem będzie wsparcie edukacji włączającej oraz jej upowszechnianie, a także poprawa warunków kształcenia osób z niepełnosprawnościami. Należy tutaj również kłaść nacisk na edukację ekologiczną, która w połączeniu z przedsięwzięciami celu 2 i 3 będzie wносить wartość dodaną.
10.	4.3 Wsparcie osób dorosłych w zdobywaniu kompetencji	Przedsięwzięcie dotyczące rozwoju kompetencji osób dorosłych jest spójne z diagnozą obszaru i wynikami konsultacji społecznych. Jest odpowiedzią na problemy i potrzeby wyrażane przez społeczność lokalną, która wskazywała jako konieczną realizację przedsięwzięć np. dotyczących tworzenia lokalnych punktów wsparcia kształcenia osób dorosłych, w tym służących aktywizacji osób starszych, osób o niskich kwalifikacjach, osób z niepełnosprawnościami. Podejmowanie takich działań będzie przyczyniać się do niwelowania dysproporcji między grupami społecznymi znajdującymi się w niekorzystnej sytuacji (os. z niepełnosprawnościami, kobiety) a resztą społeczeństwa. Ważnym aspektem, który również pojawiał się w ankietach konsultacyjnych był problem z dostępem do ginących zawodów głęboko osadzonych w kulturze podkarpackich wsi, ponieważ są wyjątkowo ważnym wyznacznikiem tożsamości kulturowej regionu, stanowią też istotne, dziedzictwo kultury narodowej. Realizowane w ramach tego przedsięwzięcia działania będą przyczyniały się do podnoszenia kompetencji osób w tym zakresie. Premiowane będą szkolenia/zadania związane z podnoszeniem kwalifikacji pracowników firm z terenu LGD, co przyczyniać się będzie do budowania jakości świadczonych usług i ich profesjonalizacji.
11.	5.1 Usługi społeczne świadczone w społeczności lokalnej	Wskazane w pkt. 1.5 diagnozy obszaru LGD problemy społeczne jakie dotyczą zarówno obszar Doliny Strugu ale również większość obszarów wiejskich w Polsce, dotyczą braku możliwości realizacji podstawowych potrzeb (również bytowych) chociażby na minimalnym poziomie. Choć ubóstwo to nie tylko brak środków, ponieważ ubóstwo może mieć charakter ekonomiczny jak i społeczny. Charakter ekonomiczny to nierównomierny rozkład zasobów pieniężnych i rzeczowych zaś społeczny to niedobór dóbr i

		usług, szeroko rozumianej kultury, edukacji, zdrowia, brak udziału w życiu politycznym, społecznym. Przedsięwzięcie to będzie wpływać na zdiagnozowane w procesie tworzenia LSR grupy społeczne (np. os. niepełnosprawne, wykluczone, seniorów). Starzenie się społeczeństwa generuje ciągłą potrzebę intensyfikowania działań w obszarze pomocy dla osób starszych, a zgodnie z koncepcją DI usługi opiekuńcze powinny być świadczone w środowisku osoby potrzebującej, a nie w instytucji, stąd potrzeba zwiększenia liczby funkcjonujących np. dziennych domów pobytu.
12.	5.2 Integracja społeczna na obszarze LGD	Niska dochodowość pracy w rolnictwie oraz brak dostępu do wysokiej jakości usług wskazane zostały w diagnozie obszaru LGD jako jedne z ograniczających rozwój społeczności lokalnej. Niskie dochody na członka rodziny powoduje różne problemy społeczne, szczególnie w rodzinach będących m.in. w niekorzystnej sytuacji w rozwoju i samodzielnym wypełnianiu funkcji społecznych, tj. dotkniętych przemocą. Przedsięwzięcie dotyczące integracji społecznej pozwoli na udostępnieniu możliwości wsparcia grupom docelowym (szczególnie osobom młodym) dopasowanego do indywidualnych potrzeb.

Cele, przedsięwzięcia nastawione na innowacyjność

Cel 1 - Poprawa sytuacji ekonomicznej mieszkańców

Przedsięwzięcie 1.1 - Podejmowanie pozarolniczej działalności gospodarczej

Przedsięwzięcie 1.2 - Rozwijanie pozarolniczej działalności gospodarczej

Przedsięwzięcie 1.3 - Wsparcie na tworzenie zagród edukacyjnych

Lokalna Strategia Rozwoju – Dolina Strugu 2030 zakłada wsparcie zarówno osób młodych, seniorów jak i zdefiniowanych grup w niekorzystnej sytuacji w ramach przedsięwzięcia nr 2.1 Włączenie w życie społeczne obszaru osób z grupy w niekorzystnej sytuacji. Dodatkowo, w ramach kryteriów wyboru, premiowane będą operacje dedykowane tym grupom lub mające pośredni wpływ na poprawę ich sytuacji na obszarze LGD.

Rozdział VII

Sposób wyboru i oceny operacji oraz sposób ustanawiania kryteriów wyboru

Statut Lokalnej Grupy Działania – Lider Dolina Strugu oraz realizowane przez stowarzyszenie działania mają inkluzywny charakter, tzn. dążą do jak najszerzego komunikowania się z lokalną społecznością, w sferze działalności ale również w procesie planowania, wdrażania i ewaluacji efektów osiąganych w wyniku prowadzonych działań. Takie podejście daje pewność, że środki dedykowane lokalnej społeczności są kierowane tam, gdzie są potrzeby.

Dokumenty związane z procedurą ogłaszania naborów wniosków i wdrażaniem Lokalnej Strategii Rozwoju opracowywane są wstępnie przez pracowników biura, zatwierdzane przez Zarząd a następnie podawane do wiadomości Walnemu Zebraniu Członków i przez ten najważniejszy w strukturach organizacyjnych organ akceptowane, bądź aktualizowane. Celem usprawnienia procesu administracyjnego, Zarząd w ramach statutu otrzymał kompetencje dostosowywania założeń tych dokumentów do obowiązujących przepisów prawa, jedynie w wyniku wezwania do takiej poprawy przez instytucje nadrzędne LGD (np. Urząd Marszałkowski, Ministerstwo Rolnictwa i Rozwoju Wsi), podobnie w odniesieniu do poprawy, uzupełnienia czy składania dodatkowych wyjaśnień – o ile nie prowadzą do istotnych zmian LSR, mogą być opracowywane i akceptowane przez Zarząd posiłkujący się pracownikami biura.

1. Sposób ustanawiania i zmiany kryteriów wyboru zgodnie z wymogami określonymi dla programów, w ramach których planowane jest finansowanie LSR z uwzględnieniem powiązania kryteriów wyboru z diagnozą obszaru, celami i wskaźnikami.

Kryteria wyboru do poszczególnych operacji zostaną opracowane przez Zarząd LGD na podstawie diagnozy i analizy SWOT i skonsultowane z lokalną społecznością za pomocą strony internetowej LGD. Opracowane kryteria zawierają szczegółowy opis wyjaśniający sposób oceny wskazujący wymagania konieczne do spełnienia danego kryterium.

Dla każdego przedsięwzięcia zostanie ustalony minimalny próg punktowy, jaki będzie musiała uzyskać operacja aby zostać wybrana do dofinansowania. Minimalny próg punktowy będą określać kryteria najważniejsze z punktu widzenia wdrażania danego celu i przedsięwzięcia. Następnie zawarte zostaną kryteria specyficzne dla danego przedsięwzięcia, związane z wsparciem grup docelowych, horyzontalne i wpisujące się w Inicjatywę Nowy Europejski Bauhaus. Lokalne Kryteria Wyboru operacji będą:

- a) Obiektywne
- b) Niedyskryminujące
- c) Przejrzyste
- d) Mierzalne
- e) Posiadające dodatkowe opisy i definicje
- f) Określają zasady punktowania, w tym maksymalne i minimalne wartości

Projekty wskazane w LSR będą wybierane zgodnie z zasadami i warunkami obowiązującymi dla EFS+ oraz PS WPR na lata 2023-2027, a także promowane będą projekty wpisujące się w inicjatywę Nowy Europejski Bauhaus.

Zmiana kryteriów

Zmiana kryteriów w żadnym wypadku nie jest możliwa w trwającym ogłoszeniu o naborze wniosków oraz w procedurze oceny wniosków. Kryteria uchwalane są przez Walne Zebranie Członków Stowarzyszenia LGD i do jego wyłącznych kompetencji należy również zmiana kryteriów.

O zmianę kryteriów mogą wnioskować:

- a) Zarząd LGD,
- b) Członkowie Rady (Wniosek z posiedzenia),
- c) Mieszkańcy min. 100 podpisów pod wnioskiem o zmianę kryteriów.

Wniosek o zmianę kryteriów musi zawierać uzasadnienie. Mając na uwadze potrzebę osiągnięcia zamierzonych celów i wskaźników Wnioskodawca ma obowiązek uzyskać pozytywną opinię Zarządu LGD. Zarząd

za pośrednictwem Biura i strony internetowej LGD poddaje do konsultacji społecznych zmienione kryteria wyboru operacji. Uwzględniając konsultacje Zarząd wydaje opinię i przedstawia ją na najbliższym Walnym Zebraniu Członków. Biuro Stowarzyszenia przygotowuje Karty oceny z uwzględnieniem nowych kryteriów oraz z uzasadnieniem. Przekazuje do akceptacji Samorządu Województwa, po akceptacji obowiązują nowe kryteria. Zwolnienie z obowiązku konsultacji społecznych przy procesie zmiany kryteriów następuje wyłącznie w przypadku zmian, które wynikają ze zmian przepisów prawa, z uregulowań prawnych instytucji nadrzędnych lub są podyktowane opinią/zaleceniem Samorządu Województwa.

Ocena merytoryczna operacji składa się z dwóch etapów:

1. Ocenie zgodności operacji z warunkami formalnymi, LSR, PS WPR.
2. Ocenie operacji według lokalnych kryteriów wyboru operacji, dla każdego typu operacji.

Innowacyjność w LSR

Lokalna Grupa Działania – Lider Dolina Strugu na podstawie przeprowadzonych konsultacji społecznych ale również na podstawie doświadczeń z okresu programowania 2014-2020 wskazała, że przedsięwzięcia realizowane w ramach Celu nr 1 będą przyczyniały się do realizacji operacji nastawionych na innowacyjność, która będzie analizowana w następujący sposób:

Przedsięwzięcie 1.1 – Podejmowanie pozarolniczej działalności gospodarczej

Jak pokazuje diagnoza, 43% firm zarejestrowanych na obszarze LGD prowadzi działalność z sekcji F i G Polskiej Klasyfikacji Działalności (F- Budownictwo, H- Handel hurtowy i detaliczny; naprawa pojazdów samochodowych, włączając motocykle). Zdecydowano, że innowacyjność w tym przedsięwzięciu będzie spełniona, jeśli operacja zakładać będzie prowadzenie działalności w ramach sekcji innej niż F i H. Innowacyjność będzie analizowana poprzez sprawdzenie głównej działalności gospodarczej tworzonych przedsiębiorstw. Jeśli będzie to działalność z sekcji innej niż F i H operacja otrzyma punkty za innowacyjność.

Przedsięwzięcie 1.2 – Rozwijanie pozarolniczej działalności gospodarczej

W przedsięwzięciu mającym na celu wspieranie działalności gospodarczej, ze względu na trudności beneficjentów w odpowiednim uzasadnieniu i udokumentowaniu innowacyjności swojej działalności oraz trudność rady w ocenie i przyznawaniu punktów w tym kryterium, za innowacyjne uznawać się będzie operacje zakładające wdrożenie do oferty przedsiębiorcy nowego produktu/usługi. Innowacyjność będzie analizowana na poziomie przedsiębiorstwa tak aby Rada LGD miała możliwość na podstawie dokumentacji aplikacyjnej ocenić, czy wprowadzany nowy produkt/usługa są innowacyjne, czy np. mają na celu jedynie zwiększenie mocy operacyjnych. Dodatkowo punktowane w kryterium innowacyjności będzie wykorzystanie nowoczesnych technologii np. IT, robotyki. Operacje mające na celu rozwijanie działalności gospodarczej powinny w odpowiedzi na zdiagnozowane problemy społeczności lokalnej, dążyć do maksymalizacji dochodów, co w konsekwencji będzie skutkowało dalszemu rozwojowi przedsiębiorstw, tworzeniu miejsc pracy.

Przedsięwzięcie 1.3 – Wsparcie na tworzenie zagród edukacyjnych

Na obszarze LGD istnieje tylko jedna Zagroda Edukacyjna wpisana do rejestru Ogólnopolskiej Sieci Zagród Edukacyjnych. W związku z powyższym wszystkie operacje, które będą miały na celu utworzenie takiej zagrody oraz wpisanie jej do rejestru, będą traktowane jako operacje innowacyjne. Operacje te są odpowiedzią na problemy dotyczące niskich dochodów gospodarstw i ich poprawę w wyniku dywersyfikacji źródeł dochodu oraz problem dotyczący niewystarczającej ilości atrakcji turystycznych i w odpowiedzi, budowanie potencjału endogenicznego w zakresie związanym z turystyką.

W LSR realizowane będą operacje grantowe w części finansowanej ze środków funduszu EFS+. LGD realizować będzie 5 przedsięwzięć w ramach programu Fundusze Europejskie dla Podkarpacia na lata 2021-2027.

Rozdział VIII

Plan działania

Formularz nr 2 Plan działania

Plan działania w formie tabelarycznej na formularzu nr 2 stanowi załącznik do Lokalnej Strategii Rozwoju. Stanowi on efekt prowadzonych konsultacji społecznych, diagnozy obszaru LGD i na jego podstawie będą planowane działania związane z ogłaszaniem naborów wniosków. Plan działania, Zgodnie ze wzorem został podzielony ze względu na 5 celów:

- I. Poprawa sytuacji ekonomicznej mieszkańców,
- II. Włączenie społeczeństwa do działań na rzecz rozwoju lokalnego,
- III. Efektywne wykorzystanie potencjału endogenicznego,
- IV. Wsparcie rozwoju kompetencji dostosowanych do potrzeb społeczności LGD,
- V. Zwiększenie dostępności usług społecznych świadczonych w społeczności lokalnej.

Każdy z pięciu celów jest realizowany poprzez przedsięwzięcia a ich efekty są mierzone za pomocą przypisanym do przedsięwzięć wskaźnikom produktu i rezultatu. Łącznie w ramach LSR zaplanowano realizację 12 przedsięwzięć, mierzonych za pomocą odpowiednio 12 wskaźników produktu i 9 wskaźników rezultatu. Powyższe założenia podzielone zostały w okresach jednorocznych od 2024 do 2029 r.

Założenia osiągnięcia kamieni milowych LSR

Analizę osiągnięcia celów określonych w LSR, dokonano na podstawie poniższej tabeli:

	2024	2025	2026	2027	2028	2029
C.1 Poprawa sytuacji ekonomicznej mieszkańców	0%	33%	67%	100%	100%	100%
C.2 Włączenie społeczeństwa do działań na rzecz rozwoju lokalnego	0%	50%	50%	84%	92%	100%
C.3 Efektywne wykorzystanie potencjału endogenicznego	0%	25%	100%	100%	100%	100%
C.4 Wsparcie rozwoju kompetencji dostosowanych do potrzeb społeczności LGD	0%	67%	100%	100%	100%	100%
C.5 Zwiększenie dostępności usług społecznych świadczonych w społeczności lokalnej	0%	0%	0%	100%	100%	100%

Z powyższej analizy wynika, że realizacja rozpocznie się w 2025 roku. W roku 2026 zrealizowane zostaną wskaźniki celów 3 i 4, w roku 2027 wskaźniki celów 1, 2 i 5.

Monitoring osiąganych wskaźników pozwoli na analizę postępów w osiągnięciu kluczowych efektów wdrażania LSR. Każdy nabór wniosków zostanie poprzedzony szeroką kampanią informacyjną w zakresie możliwości pozyskania wsparcia finansowego w ramach LSR. Ważnym elementem wpływającym na prawidłową realizację Planu działania i wdrażania LSR, jest komunikacja - informowanie o programach, formach wsparcia i grupach docelowych, oczekiwanych rezultatach i wpływie LSR na rozwój regionu. Kanały i narzędzia komunikacji będą dobierane do grupy docelowej i wynikają z analizy bieżących trendów, zostaną szczegółowo określone w Planie komunikacji.

LGD przewiduje realizację operacji dedykowanych dla JST, których wartość nie przekracza 40% sumy wszystkich środków współfinansujących LSR.

Rozdział IX
Plan finansowy LSR

1. Opis źródeł, z których przewiduje się finansowanie działalności LGD, w tym:

- a. wskazanie funduszy EFSI12 stanowiących bezpośrednie źródło finansowania LSR, jako budżetu LSR;

Przedsięwzięcia zaplanowane w Lokalnej Strategii Rozwoju – Dolina Strugu 2030 będą częściowo finansowane z Planu Strategicznego Wspólnej Polityki Rolnej na lata 2023-2027 oraz z Europejskiego Funduszu Społecznego + poprzez program Fundusze Europejskie dla Podkarpacia, priorytet 8 Rozwój Lokalny Kierowany przez Społeczność. Podział budżetu na obydwa te źródła przedstawia formularz nr 3 – Budżet LSR.

PLANOWANA WYSOKOŚĆ ŚRODKÓW NA WDRAŻANIE LSR I ZARZĄDZANIE LSR				
Zakres wsparcia	Program/Fundusz			Środki ogółem (EUR)
	PS WPR	EFRR*	EFS+*	
Wdrażanie LSR (art. 34 ust. 1 lit. b rozporządzenia nr 2021/1060)	1 250 000,00	0,00	729 074,00	1 979 074,00
Zarządzanie LSR (art. 34 ust. 1 lit. c rozporządzenia nr 2021/1060)	312 500,00	0,00	165 495,33	477 995,33
Razem	1 562 500,00	0,00	894 569,33	2 457 069,33
* Wysokość środków danego funduszu na RLKS dostępnych dla LGD w danym województwie będzie wyższa o wartość wkładu krajowego, którego procentowy udział w tej kwocie jest określony dla danego FEW. ** W wierszu odpowiadającemu danemu EFSI, z którego LSR nie będzie finansowana, należy wstawić wartość „0”.				

Powiązanie budżetu z Celami:

Nazwa Celu		Budżet na realizację celów (EUR)	Źródło finansowania Celu
C1 Poprawa sytuacji ekonomicznej mieszkańców		400 000,00	PS WPR
C2 Włączenie społeczeństwa do działań na rzecz rozwoju lokalnego		450 000,00	PS WPR
C3 Efektywne wykorzystanie potencjału endogenicznego		400 000,00	PS WPR
C4 Wsparcie rozwoju kompetencji dostosowanych do potrzeb społeczności LGD		473 898,00	EFS+
C5 Zwiększenie dostępności usług społecznych świadczonych w społeczności lokalnej		255 176,00	EFS+
		PS WPR	1 250 000,00
		EFS+	729 074,00
		Razem	1 979 074,00

Rozdział X

Monitoring i ewaluacja

Monitoring i ewaluacja Lokalnej Strategii Rozwoju są niezbędnymi elementami skutecznego procesu jej wdrażania, zapewniających pozyskanie informacji na temat postępów poszczególnych działań w kontekście oczekiwanych rezultatów. Jednocześnie spełnia rolę narzędzia kontrolnego, które umożliwia wprowadzenie niezbędnych korekt, modyfikacji i uaktualnień w zakresie zdefiniowanych celów, priorytetów rozwoju i realizowanych przedsięwzięć.

Monitoring i ewaluacja – definicja pojęć.

Monitoring oznacza systematyczne i ciągłe zbieranie, analizę i wykorzystywanie informacji o przebiegu wdrażania LSR na potrzeby zarządzania oraz bieżącego podejmowania decyzji. Jest on działaniem towarzyszącym procesowi wdrażania dokumentu – pozwala na sprawdzanie poziomu realizacji kierunków interwencji oraz wskazuje na ewentualną potrzebę podjęcia działań korygujących. Proces monitoringu ma charakter ciągły.

Ewaluacja jest natomiast działaniem analitycznym, mające na celu dostarczenie informacji na temat skuteczności podjętych celów i przedsięwzięć. Pozwala ona na zestawienie wyników realizowanej strategii z zaplanowanymi wskaźnikami. Celem ewaluacji jest wykorzystanie doświadczeń płynących z dotychczasowych działań wdrożeniowych do poprawy przyszłych przedsięwzięć realizacyjnych. Lokalna Strategia Rozwoju Lokalnej Grupy Działania – Lider Dolina Strugu proponuje cele i przedsięwzięcia, które stanowią wyzwania dla całej społeczności obszaru LGD – władz samorządowych, jednostek gminnych, przedsiębiorców, organizacji pozarządowych i grup nieformalnych, mieszkańców, a także partnerów zewnętrznych.

Wdrażanie LSR wymaga ścisłej koordynacji i współpracy pomiędzy zainteresowanymi stronami. Stąd też efektywność realizacji celów wyodrębnionych w dokumencie w dużej mierze będzie zależała od komórki odpowiedzialnej za nadzór nad monitoringiem i ewaluacją Strategii. Badanie postępu rzeczowego i finansowego realizacji LSR (monitoring) odbywało się będzie na podstawie danych przekazanych przez instytucje wdrażające, informacje uzyskane bezpośrednio od beneficjentów podmiotów realizujących projekty i beneficjentów w nich uczestniczących, danych będących w posiadaniu LGD. W „Lokalnej Grupie Działania – Lider Dolina Strugu” za monitoring i ewaluację odpowiedzialny będzie Komisja Rewizyjna.

Organem pomocniczym, wykonującym czynności techniczne związane z procesem monitoringu będzie natomiast Biuro LGD. Do zadań Biura LGD należeć będzie w szczególności:

- analiza stopnia realizacji celów, przedsięwzięć oraz wskaźników LSR,
- badanie zgodności realizowanych projektów z harmonogramem określonym w LSR,
- badanie zgodności i wysokości wydatkowania środków finansowych z przyznanego budżetu na poszczególne przedsięwzięcia,
- zbieranie danych na temat jakości świadczonego doradztwa oraz organizowanych przedsięwzięć z zakresu animacji lokalnej,
- pomiar efektywności i zasięgu oddziaływania podejmowanych działań komunikacyjnych,
- zbieranie danych dotyczących działalności organów stowarzyszenia
- przygotowywanie okresowych (kwartalnych) sprawozdań z realizacji LSR.

Przynajmniej raz w roku, na podstawie analizy raportów i materiałów przedstawianych przez Biuro LGD, Komisja Rewizyjna sporządza raport ewaluacyjny, w oparciu o kryteria efektywności, trwałości, trafności oraz skuteczności analizowanych poziomów wdrażania LSR.

Za gromadzenie danych do ewaluacji odpowiada Biuro LGD. Wyniki elementów ewaluacji zawarte będą w raportach sporządzanych przez Komisję Rewizyjną. Raporty dotyczące poszczególnych elementów będą przekładane Walnemu Zebraniu Członków. Raporty powinny być podawane do publicznej wiadomości zgodnie z zasadą jawności. Informacje zawarte w trakcie monitoringu i ewaluacji będą stanowić bodziec do dyskusji o działalności LGD i Zarządu a wynikające z niej wnioski będą przedkładane Walnemu Zebraniu Członków w celu np. aktualizacji LSR.

MONITORING

1. Monitoring to proces polegający na systematycznym kontrolowaniu postępów w realizacji LSR oraz funkcjonowania LGD, w kontekście zaplanowanych wskaźników, realizacji działań i budżetu, w założonym czasie.
2. Monitoring prowadzony jest przez Biuro LGD na podstawie:
 - a) rejestru danych prowadzonego przez Biuro LGD (tworzony w oparciu o zbierane dane i analizy własne);
 - b) sprawozdań składanych przez beneficjentów;
 - c) statystyki odwiedzin oficjalnej strony internetowej LGD;
 - d) listy obecności ze spotkań informacyjno-konsultacyjnych;
 - e) rejestru doradztwa świadczonego w Biurze LGD;
 - f) ankiet monitorujących doradztwo w Biurze LGD;
 - g) ankiet monitorujących przedsięwzięcia związane z animacją lokalną;
 - h) ewidencji współpracy ze społecznością lokalną;
 - i) danych z ewaluacji realizacji LSR.
3. W procesie monitoringu Biuro LGD zbiera przede wszystkim informacje dotyczące:
 - a) stopnia realizacji wskaźników LSR dla poszczególnych celów oraz przedsięwzięć;
 - b) stopnia realizacji budżetu przewidzianego w LSR;
 - c) zasięgu działań komunikacyjnych prowadzonych przez LGD;
 - d) jakości i poziomu doradztwa świadczonego przez pracowników Biura LGD;
 - e) jakości przedsięwzięć dotyczących animacji lokalnej;
 - f) działalność organów stowarzyszenia;
4. Szczegółowe zasady prowadzenia monitoringu zostały przedstawione w Tabeli nr 1 stanowiącej załącznik nr 1 do niniejszej procedury.
5. Wzory dokumentów stosowanych w procesie monitoringu o których mowa w ust. 2 pkt. e-h ustala Zarząd.
6. Wyniki monitoringu przedstawiane są w formie kwartalnych raportów, sporządzanych przez Biuro LGD.
7. Raporty monitorujące są przekazywane do wiadomości Zarządu oraz Komisji Rewizyjnej.
8. Zarząd po zapoznaniu się z raportem może rozpocząć działania, mające na celu uruchomienie przez Komisję Rewizyjną dodatkowych działań ewaluacyjnych w terminie krótszym niż zakładany.
9. Zakres procedury monitoringu oraz raportu monitorującego może zostać zawężony lub rozszerzony decyzją Zarządu LGD, po konsultacjach z Komisją Rewizyjną
10. Jeżeli wnioski i rekomendacje z monitoringu tego wymagają, Komisja rewizyjna wnioskuję do Zarządu o uruchomienie procedury aktualizacji LSR we wskazanym zakresie.
11. W przypadku stwierdzenia niezgodności realizowanych działań z zapisami LSR lub ich negatywnej oceny, Komisja Rewizyjna zgłasza Walnemu Zebraniu Członków konieczność podjęcia działań naprawczych. Za przygotowanie programu naprawczego odpowiedzialny jest Zarząd w porozumieniu z komisją Rewizyjną.

EWALUACJA

1. Ewaluacja to ocena skuteczności, efektywności, użyteczności, trafności i trwałości podejmowanych działań.

2. Przynajmniej raz w roku Komisja Rewizyjna – na podstawie kwartalnych raportów monitorujących oraz prowadzonych przez Biuro LGD ewidencji, a także ankiet monitorujących beneficjentów – sporządza raport ewaluacyjny.
3. Ewaluacja jest badaniem obejmującym przede wszystkim ocenę:
 - a) stopnia realizacji celów, przedsięwzięć i wskaźników przewidzianych w LSR;
 - b) zgodności ogłaszanych i realizowanych konkursów z harmonogramem określonym w LSR;
 - c) zgodności i wysokości wydatkowania środków finansowych z przyznanego budżetu na poszczególne przedsięwzięcia;
 - d) skuteczności promocji i aktywizacji społeczności lokalnej;
 - e) działalności LGD, w tym przede wszystkim funkcjonowania organów stowarzyszenia, Biura LGD i jego pracowników,
4. Raport z ewaluacji zawiera ocenę podejmowanych działań w oparciu o następujące kryteria oceny:
 - a) skuteczność - pozwala ono ocenić w jakim stopniu osiągnięto zaplanowane cele i przedsięwzięcia. Z uwagi na fakt, że cele projektu formułowane są na kilku poziomach, od celów ogólnych do operacyjnych należy doprecyzować ko którego poziomu celów będziemy się odwoływać. Należy tu wziąć pod uwagę pozytywne jak również negatywne efekty programu;
 - b) efektywność – kryterium to pozwala ocenić stosunek uzyskanych efektów do poniesionych nakładów finansowych. Stosowane jest przy analizach możliwości osiągnięcia zbliżonych efektów przy wykorzystaniu mniejszych zasobów oraz zwiększenia efektów przy zastosowaniu porównywalnych zasobów. Ma ono zastosowanie również w sytuacji porównania ewaluowanego projektu z podobnymi projektami w danym sektorze,
 - c) użyteczność – dzięki temu kryterium możemy ocenić do jakiego stopnia oddziaływanie projektu odpowiada potrzebom grupy docelowej. Kryterium to pozwala ocenić czy zmiany wywołane realizacją projektu są korzystne z punktu widzenia jego beneficjentów. Należy wziąć pod uwagę różnice interesów osób zaangażowanych w przedsięwzięcie. To co ocenimy jako użyteczne dla jednej grupy niekoniecznie będzie użytecznym z punktu widzenia innej grupy.
 - d) trafność – kryterium to pozwala określić związek pomiędzy przyjętymi rozwiązaniami a realnymi potrzebami społeczności lokalnej. Ustalone w wyniku zastosowania kryterium trafności wnioski wpłyną na podjęcie decyzji o kontynuowaniu, modyfikacji lub wstrzymaniu projektu.
 - e) trwałość – kryterium to pozwala ocenić czy uprzednio zaplanowane pozytywne efekty projektu nadal będą widoczne po zakończeniu jego realizacji. Ma ono zastosowanie przy ocenie wartości projektu w kategorii jego użyteczności w dłuższej perspektywie czasowej. Stosowane jest ono w ewaluacjach ex post, gdyż pozwala ocenić na ile zmiany wywołane oddziaływaniem projektu są faktycznie trwałe i widoczne po zakończeniu wsparcia finansowego.
5. Szczegółowe zasady prowadzenia ewaluacji, w tym elementy poddane badaniu oraz źródła danych i metody ich zbierania zawiera Tabela nr 2 stanowiąca załącznik nr 2 do niniejszej procedury.
6. Komisja Rewizyjna może zalecić stosowanie dodatkowych narzędzi i metod badających postępy w realizacji LSR.
7. Biuro LGD odpowiada za przekazanie Komisji rewizyjnej danych bazowych do dokonania ewaluacji, zgodnie z założeniami pkt. 3 i 4.
8. Komisja Rewizyjna odpowiada za przetwarzanie danych przekazanych przez Biuro LGD i sporządzenie rocznego raportu oraz gdy jest to konieczne, innych raportów.

9. Raport ewaluacyjny oraz wyniki prac Komisji Rewizyjnej są przedstawiane Walnemu Zebraniu Członków Stowarzyszenia.
10. W przypadku stwierdzenia niezgodności realizowanych działań z zapisami LSR lub ich negatywnej oceny, Komisja Rewizyjna zgłasza Walnemu Zebraniu Członków konieczność podjęcia działań naprawczych. Za przygotowanie programu naprawczego odpowiedzialny jest Zarząd w porozumieniu z komisją rewizyjną.
11. Jeżeli wnioski i rekomendacje z ewaluacji tego wymagają, Komisja Rewizyjna wnioskuję do Zarządu o uruchomienie procedury aktualizacji LSR we wskazanym zakresie, zgodnie z przyjętą procedurą.

Tabela nr 1. Szczegółowy zakres monitoringu LSR:

Elementy poddane badaniu	Wykonawca badania	Źródła danych i metody ich zbierania	Czas i okres dokonywania pomiaru	Analiza i ocena danych
stopień realizacji celów, przedsięwzięć oraz wskaźników LSR	Biuro LGD (ocena własna)	- ankiety beneficjentów, - sprawozdania beneficjentów, - rejestr danych LGD	Na bieżąco	stopień realizacji wskaźników oraz zgodność osiąganych wskaźników z planem działania
budżet LGD	Biuro LGD (ocena własna)	rejestr danych LGD	Na bieżąco	Stopień wykorzystania środków finansowych w odniesieniu do środków zakontraktowanych
zasięg działań komunikacyjnych	Biuro LGD (ocena własna)	- licznik odwiedzin strony internetowej LGD, - licznik wyświetleń artykułów - listy obecności ze spotkań informacyjno-konsultacyjnych organizowanych przez LGD, - ankiety on-line wypełnione przez beneficjentów,	na bieżąco	Skuteczność przekazywania/ uzyskiwania informacji na temat działalności LGD.
poziom doradztwa świadczonego przez pracowników Biura LGD	Biuro LGD (ocena własna)	anonimowe ankiety od beneficjentów dotyczące poziomu świadczonego doradztwa	każdy kwartał (okres objęty pomiarem: kwartał poprzedzający)	Ocena pracy pracowników, sposób przekazywania istotnych informacji potencjalnym beneficjentom, pomoc w rozwiązywaniu problemów, efektywność świadczonego doradztwa
jakość przedsięwzięć dotyczących animacji lokalnej	Biuro LGD	- ankiety ze spotkań informacyjno-konsultacyjnych, - ankiety monitorujące przedsięwzięcia związane z animacją lokalną,	każdy kwartał (okres objęty pomiarem: kwartał poprzedzający)	Ocena pracy pracowników, sposób przekazywania istotnych informacji potencjalnym beneficjentom, pomoc

				w rozwiązywaniu problemów,
harmonogram ogłaszania konkursów	Biuro LGD (ocena własna)	• dane z bieżącej działalności LGD • rejestr danych LGD,	Na bieżąco	ocena działalności organów stowarzyszenia

Tabela nr 2. Szczegółowy zakres ewaluacji LSR:

Elementy poddane badaniu	Wykonawca badania	Źródła danych i metody ich zbierania	Czas i okres dokonywania pomiaru	Analiza i ocena danych
stopień realizacji celów, przedsięwzięć oraz wskaźników LSR	Podmiot nie związany z LGD (ocena zewnętrzna)	• ankiety beneficjentów, • sprawozdania beneficjentów, • rejestr danych LGD,	ocena dwuletnia (dokonywana w pierwszym kwartale roku kolejnego)	Skuteczność: Ocena celowości i trafności założeń realizowanych w ramach LSR. Określenie stopnia realizacji poszczególnych celów. Użyteczność: Określenie stopnia zaspokojenia potrzeb beneficjentów w wyniku osiągnięcia rezultatów podejmowanych przedsięwzięć.
harmonogram rzeczowo-finansowy LSR	Zarząd	• rejestr danych LGD, • sprawozdania kwartalne Biura LGD.	ocena roczna (dokonywana w pierwszym kwartale roku kolejnego)	Ocena zgodności ogłaszanych i realizowanych projektów z harmonogramem określonym w LSR
budżet LSR	Zarząd	• rejestr danych LGD, • sprawozdania kwartalne Biura LGD.	ocena roczna (dokonywana w pierwszym kwartale roku kolejnego)	Ocena zgodności i wysokości wydatkowania środków finansowych z przyznanego budżetu na poszczególne przedsięwzięcia/zadania
skuteczność promocji i aktywizacji społeczności lokalnej	Zarząd	• ankiety on-line wypełnione przez beneficjentów, • sprawozdania kwartalne Biura LGD.	ocena roczna w latach 2024-2029 (dokonywana w pierwszym kwartale roku kolejnego)	Skuteczność: Ocena skuteczności promocji LGD oraz działań wdrażanych w ramach LSR, mierzona, jako liczba osób, które uzyskały informację na temat LGD oraz skuteczność animacji społeczności.

działalność LGD (pracownicy i funkcjonowanie biura)	Zarząd	• badania ankietowe, opinie beneficjentów, • rozmowy z mieszkańcami podczas otwartych spotkań konsultacyjnych • wywiady z wnioskodawcami, • wywiady z przedstawicielami, Rady, Komisji Rewizyjnej i Biura LGD, • sprawozdania kwartalne Biura LGD.	ocena roczna w latach 2024-2029 (dokonywana w pierwszym kwartale roku kolejnego)	Efektywność: ocena poprawności działalności prowadzonej przez LGD Skuteczność: realizowanych zadań w odniesieniu do założeń LSR oraz poniesionych nakładów)
--	--------	--	--	---

Wykaz wykorzystanej literatury

- Ustawa z dnia 7 kwietnia 1989 r. Prawo o stowarzyszeniach (Dz. U. z 2001 r. Nr 79, poz. 855 z późn. zm.),
- Ustawa z dnia 7 marca 2007 r. o wspieraniu rozwoju obszarów wiejskich z udziałem środków Europejskiego Funduszu Rolnego na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich (Dz. U. Nr 64, poz. 427 z późn. zm.),
- Ustawa z dnia 20 lutego 2015 r. o wspieraniu rozwoju obszarów wiejskich z udziałem środków Europejskiego Funduszu Rolnego na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich w ramach Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2014-2020 (Dz.U.2015 r. poz. 349 z późn. zm.),
- Ustawa z dnia 20 lutego 2015 r. o Rozwoju Lokalnym z Udziałem Lokalnej Społeczności (Dz.U. 2022 poz. 943 z późn. zm.),
- Ustawa z dnia 8 lutego 2023 r. o Planie Strategicznym dla Wspólnej Polityki Rolnej na lata 2023-2027 (Dz.U. 2023 poz. 412 z późn. zm.),
- Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) nr 1305/2013 z dnia 17 grudnia 2013 r. (Dz. Urz. UE L 347 z 20.12.2013 r., str. 487 z późn. zm.),
- Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) nr 1303/2013 z dnia 17 grudnia 2013 r. (Dz. Urz. UE L 347 z 20.12.2013 r., str. 320 z późn. zm.),
- Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2021/1060 z dnia 24 czerwca 2021 r. (Dz. Urz. UE L 231 z 30.06.2021 r., str. 159 z późn. zm.),
- Plan Strategiczny Wspólnej Polityki Rolnej na lata 2023-2027
- Program Fundusze Europejskie dla Podkarpacia 2021-2027
- Krajowa Strategia Rozwoju Regionalnego 2030
- Strategia Rozwoju Województwa – Podkarpackie 2030

Załącznik nr 1 do LSR – Cele i przedsięwzięcia

Budżet (w EUR)	Przedsięwzięcia w ramach C.1 (Poprawa sytuacji ekonomicznej mieszkańców)	grupy docelowe	sposób realizacji (konkurs, projekt grantowy, operacja własna, animacja itp.)
125 000,00	P.1.1 Podejmowanie pozarolniczej działalności gospodarczej	Osoby z niepełnosprawnością, Kobiety Osoby młode (w wieku do 25 r.ż.)	Konkurs
150 000,00	P.1.2 Rozwijanie pozarolniczej działalności gospodarczej	Przedsiębiorcy	Konkurs
125 000,00	P.1.3 Wsparcie na tworzenie zagród edukacyjnych	Właściciele małych gospodarstw	Konkurs

Budżet (w EUR)	Przedsięwzięcia w ramach C.2 (Włączenie społeczeństwa do działań na rzecz rozwoju lokalnego)	grupy docelowe	sposób realizacji (konkurs, projekt grantowy, operacja własna, animacja itp.)
250 000,00	P. 2.1 Włączenie w życie społeczne obszaru osób z grup docelowych	Osoby z niepełnosprawnością, Kobiety Osoby młode (w wieku do 25 r.ż.) Seniorzy (osoby w wieku 60+) Osoby zagrożone ubóstwem lub wykluczeniem społecznym Przedstawiciele III sektora	Konkurs
200 000,00	P.2.2 Wsparcie działalności organizacji społecznych w zakresie kształtowania świadomości obywatelskiej	Przedstawiciele III sektora	Konkurs

Budżet (w EUR)	Przedsięwzięcia w ramach C.3 (Efektywne wykorzystanie potencjału endogenicznego)	grupy docelowe	sposób realizacji (konkurs, projekt grantowy, operacja własna, animacja itp.)
300 000,00	P.3.1 Rozwój ogólnodostępnej infrastruktury turystyczno-rekreacyjnej	Przedstawiciele III sektora Władze publiczne (samorządy gminne)	Konkurs
100 000,00	P.3.2 Identyfikacja, ochrona dziedzictwa kulturowego i przyrodniczego obszaru LGD	Przedstawiciele III sektora Władze publiczne (samorządy gminne)	Konkurs

Budżet (w EUR)	Przedsięwzięcia w ramach C.4 (Wsparcie rozwoju kompetencji dostosowanych do potrzeb społeczności LGD)	grupy docelowe	sposób realizacji (konkurs, projekt grantowy, operacja własna, animacja itp.)
145 815,00	P.4.1 Rozwój zdolności uczniów poza edukacją formalną	uczniowie szkół i placówek systemu oświaty	Projekt grantowy
145 815,00	P.4.2 Wsparcie szkół na terenach wiejskich	szkoły oraz placówki systemu oświaty z wyłączeniem przedszkoli	Projekt grantowy
182 268,00	P. 4.3 Wsparcie osób dorosłych w zdobywaniu kompetencji	osoby wykazujące największą lukę kompetencyjną oraz posiadające największe potrzeby edukacyjne (w tym osoby starsze, osoby o niskich kwalifikacjach, osoby z niepełnosprawnościami)	Projekt grantowy

Budżet (w EUR)	Przedsięwzięcia w ramach C.5 (Zwiększenie dostępności usług społecznych świadczonych w społeczności lokalnej)	grupy docelowe	sposób realizacji (konkurs, projekt grantowy, operacja własna, animacja itp.)
182 268,00	P.5.1 Usługi społeczne świadczone w społeczności lokalnej	osoby potrzebujące wsparcia w codziennym funkcjonowaniu, osoby starsze, osoby z niepełnosprawnościami oraz opiekunowie faktyczni w/w osób	Projekt grantowy
72 908,00	P.5.2 Integracja społeczna na obszarze LGD	osoby zagrożone ubóstwem lub wykluczeniem społecznym, w tym osoby najbardziej potrzebujące	Projekt grantowy

Załącznik nr 2 do LSR – Plan działania

Cel	Lata	do 31.12.2024		do 31.12.2025		do 31.12.2026		do 31.12.2027		do 31.12.2028		do 31.12.2029		Progra m
	Nazwa wskaźnika	Wartość z jednostką miary	% realizacji narastająco	Wartość z jednostką miary	% realizacji narastająco	Wartość z jednostką miary	% realizacji narastająco	Wartość z jednostką miary	% realizacji narastająco	Wartość z jednostką miary	% realizacji narastająco	Wartość z jednostką miary	% realizacji narastająco	
C.1	Poprawa sytuacji ekonomicznej mieszkańców													
1.1 Podejmowanie pozarolniczej działalności gospodarczej	Liczba nowopowstałych firm	0 sztuk	0%	0 sztuk	0%	4 sztuki	100%	4 sztuki	100%	4 sztuki	100%	4 sztuki	100%	PS WPR
1.2 Rozwijanie pozarolniczej działalności gospodarczej	Liczba firm, które otrzymały wsparcie	0 sztuk	0%	4 sztuk	100%	4 sztuki	100%	4 sztuki	100%	4 sztuki	100%	4 sztuki	100%	PS WPR
1.3 Wsparcie na tworzenie zagród edukacyjnych	Liczba nowopowstałych zagród edukacyjnych	0 sztuk	0%	0 sztuk	0%	0 sztuk	0%	4 sztuki	100%	4 sztuki	100%	4 sztuki	100%	PS WPR
W 1.1	R.37 Wzrost gospodarczy i zatrudnienie na obszarach wiejskich: nowe miejsca pracy objęte wsparciem w ramach projektów WPR.	0 utworzonych miejsc pracy	-	4 utworzonych miejsc pracy	-	8 utworzonych miejsc pracy	-	8 utworzonych miejsc pracy	-	8 utworzonych miejsc pracy	-	8 utworzonych miejsc pracy	-	PS WPR
W 1.2	R.39 Rozwój gospodarki wiejskiej: liczba przedsiębiorstw rolnych, w tym przedsiębiorstw zajmujących się biogospodarką, rozwiniętych dzięki wsparciu w ramach WPR	0 wspartych przedsiębiorstw rolnych	-	0 wspartych przedsiębiorstw rolnych	-	0 wspartych przedsiębiorstw rolnych	-	4 wspartych przedsiębiorstw rolnych	-	4 wspartych przedsiębiorstw rolnych	-	4 wspartych przedsiębiorstw rolnych	-	PS WPR

Cel	Lata	do 31.12.2024		do 31.12.2025		do 31.12.2026		do 31.12.2027		do 31.12.2028		do 31.12.2029		Program
	Nazwa wskaźnika	Wartość z jednostką miary	% realizacji narastająco	Wartość z jednostką miary	% realizacji narastająco	Wartość z jednostką miary	% realizacji narastająco	Wartość z jednostką miary	% realizacji narastająco	Wartość z jednostką miary	% realizacji narastająco	Wartość z jednostką miary	% realizacji narastająco	
C.2	Włączenie społeczeństwa do działań na rzecz rozwoju lokalnego													
2.1 Włączenie w życie społeczne obszaru osób z grup docelowych	Liczba osób z grup docelowych, które uzyskały wsparcie	0 osób	0%	150 osób	50%	150 osób	50%	204 osoby	68%	252 osoby	84%	300 osób	100%	PS WPR
2.2 Wsparcie działalności organizacji społecznych	Liczba organizacji społecznych, które otrzymały wsparcie	0 sztuk	0%	4 sztuki	50%	4 sztuki	50%	8 sztuk	100%	8 sztuk	100%	8 sztuk	100%	PS WPR
W 2.1	R.42 Promowanie włączenia społecznego: liczba osób objętych wspieranymi projektami włączenia społecznego	0 osób	-	150 osób	-	150 osób	-	204 osoby	-	252 osoby	-	300 osób	-	PS WPR
W 2.2	R.1 Poprawa realizacji celów dzięki wiedzy i innowacjom: liczba osób korzystających z doradztwa, szkoleń, wymiany wiedzy lub biorących udział w grupach operacyjnych europejskiego partnerstwa innowacyjnego (EPI) wspieranych w ramach WPR, by zwiększyć zrównoważoną efektywność gospodarczą, społeczną, środowiskową, klimatyczną i w zakresie gospodarowania zasobami	0 osób	-	150 osób	-	150 osób	-	204 osoby	-	252 osoby	-	300 osób	-	PS WPR

Cel	Lata	do 31.12.2024		do 31.12.2025		do 31.12.2026		do 31.12.2027		do 31.12.2028		do 31.12.2029		Program
	Nazwa wskaźnika	Wartość z jednostką miary	% realizacji narastająco	Wartość z jednostką miary	% realizacji narastająco	Wartość z jednostką miary	% realizacji narastająco	Wartość z jednostką miary	% realizacji narastająco	Wartość z jednostką miary	% realizacji narastająco	Wartość z jednostką miary	% realizacji narastająco	
C.3	Efektywne wykorzystanie potencjału endogenicznego													
3.1 Rozwój ogólnodostępnej infrastruktury turystyczno-rekreacyjnej	Liczba nowopowstałych atrakcji turystycznych	0 sztuk	0%	2 sztuki	50%	4 sztuki	100%	4 sztuki	100%	4 sztuki	100%	4 sztuki	100%	PS WPR
3.2 Identyfikacja, ochrona dziedzictwa kulturowego i przyrodniczego obszaru LGD	Liczba zrealizowanych operacji dotyczących ochrony dziedzictwa kulturowego i przyrodniczego	0 sztuk	0%	0 sztuk	0%	4 sztuki	100%	4 sztuki	100%	4 sztuki	100%	4 sztuki	100%	PS WPR
W 3.1	R.41 Łączenie obszarów wiejskich w Europie: odsetek ludności wiejskiej korzystającej z lepszego dostępu do usług i infrastruktury dzięki wsparciu z WPR	0 osób	-	0 osób	-	400 osób	-	400 osób	-	400 osób	-	400 osób	-	PS WPR

Cel	Lata	do 31.12.2024		do 31.12.2025		do 31.12.2026		do 31.12.2027		do 31.12.2028		do 31.12.2029		Program
	Nazwa wskaźnika	Wartość z jednostką miary	% realizacji narastające	Wartość z jednostką miary	% realizacji narastające	Wartość z jednostką miary	% realizacji narastające	Wartość z jednostką miary	% realizacji narastające	Wartość z jednostką miary	% realizacji narastające	Wartość z jednostką miary	% realizacji narastające	
C.4	Wsparcie rozwoju kompetencji dostosowanych do potrzeb społeczności LGD													
4.1 Rozwój zdolności uczniów poza edukacją formalną	1. Wspierane strategie rozwoju lokalnego kierowanego przez społeczność	0 sztuk	0%	1 sztuka	100%	1 sztuka	100%	1 sztuka	100%	1 sztuka	100%	1 sztuka	100%	FEW
	2. Ludność objęta projektami w ramach strategii zintegrowanego rozwoju terytorialnego	0 osób	0%	221 osób	100%	221 osób	100%	221 osób	100%	221 osób	100%	221 osób	100%	
	3. Liczba uczniów szkół i placówek systemu oświaty prowadzących kształcenie ogólne objętych wsparciem.	0 osób	0%	100 osób	45%	221 osób	100%	221 osób	100%	221 osób	100%	221 osób	100%	
4.2 Wsparcie szkół na terenach wiejskich	1. Wspierane strategie rozwoju lokalnego kierowanego przez społeczność	0 sztuk	0%	1 sztuka	100%	1 sztuka	100%	1 sztuka	100%	1 sztuka	100%	1 sztuka	100%	FEW
	2. Ludność objęta projektami w ramach strategii zintegrowanego rozwoju terytorialnego	0 osób	0%	200 osób	100%	200 osób	100%	200 osób	100%	200 osób	100%	200 osób	100%	
	3. Liczba uczniów szkół i placówek systemu oświaty prowadzących kształcenie ogólne objętych wsparciem.	0 osób	0%	100 osób	50%	200 osób	100%	200 osób	100%	200 osób	100%	200 osób	100%	
4.3 Wsparcie osób dorosłych w zdobywaniu kompetencji	1. Wspierane strategie rozwoju lokalnego kierowanego przez społeczność	0 sztuk	0%	0 sztuk	0%	1 sztuka	100%	1 sztuka	100%	1 sztuka	100%	1 sztuka	100%	FEW
	2. Ludność objęta projektami w ramach strategii zintegrowanego rozwoju terytorialnego	0 osób	0%	0 osób	0%	187 osób	100%	187 osób	100%	187 osób	100%	187 osób	100%	
	3. Liczba osób dorosłych objętych wsparciem w zakresie umiejętności lub kompetencji podstawowych, realizowanych poza Bazą Usług Rozwojowych.	0 osób	0%	0 osób	0%	187 osób	100%	187 osób	100%	187 osób	100%	187 osób	100%	
W 4.1, 4.2	Liczba uczniów, którzy nabyli kwalifikacje po opuszczeniu programu.	0 osób	-	421 osób	-	421 osób	-	421 osób	-	421 osób	-	421 osób	-	FEW
W 4.3	Liczba osób, które uzyskały kwalifikacje po opuszczeniu programu	0 osób	-	0 osób	-	187 osób	-	187 osób	-	187 osób	-	187 osób	-	FEW

Cel	Lata	do 31.12.2024		do 31.12.2025		do 31.12.2026		do 31.12.2027		do 31.12.2028		do 31.12.2029		Program
	Nazwa wskaźnika	Wartość z jednostką miary	% realizacji narastająco	Wartość z jednostką miary	% realizacji narastająco	Wartość z jednostką miary	% realizacji narastająco	Wartość z jednostką miary	% realizacji narastająco	Wartość z jednostką miary	% realizacji narastająco	Wartość z jednostką miary	% realizacji narastająco	
C.5	Zwiększenie dostępności usług społecznych świadczonych w społeczności lokalnej													
5.1 Usługi społeczne świadczone w społeczności lokalnej	1. Wspierane strategie rozwoju lokalnego kierowanego przez społeczność	0 sztuk	0%	0 sztuk	0%	0 sztuk	0%	1 sztuka	100%	1 sztuka	100%	1 sztuka	100%	FEW
	2. Ludność objęta projektami w ramach strategii zintegrowanego rozwoju terytorialnego	0 osób	0%	0 osób	0%	0 osób	0%	24 osoby	100%	24 osoby	100%	24 osoby	100%	
	3. Liczba osób objętych usługami świadczonymi w społeczności lokalnej w programie.	0 osób	0%	0 osób	0%	0 osób	0%	24 osoby	100%	24 osoby	100%	24 osoby	100%	
5.2 Integracja społeczna na obszarze LGD	1. Wspierane strategie rozwoju lokalnego kierowanego przez społeczność	0 sztuk	0%	0 sztuk	0%	0 sztuk	0%	1 sztuka	100%	1 sztuka	100%	1 sztuka	100%	FEW
	2. Ludność objęta projektami w ramach strategii zintegrowanego rozwoju terytorialnego	0 osób	0%	0 osób	0%	0 osób	0%	13 osób	100%	13 osób	100%	13 osób	100%	
	3. Liczba osób objętych usługami w zakresie wspierania rodziny i pieczy zastępczej.	0 osób	0%	0 osób	0%	0 osób	0%	13 osób	100%	13 osób	100%	13 osób	100%	
W 5.1	Liczba utworzonych miejsc świadczenia usług w społeczności lokalnej	0 sztuk	-	0 sztuk	-	0 sztuk	-	24 sztuki	-	24 sztuki	-	24 sztuki	-	FEW
W 5.2	Liczba utworzonych w programie miejsc świadczenia usług wspierania rodziny i pieczy zastępczej istniejących po zakończeniu projektu	0 sztuk	-	0 sztuk	-	0 sztuk	-	5 sztuk	-	5 sztuk	-	5 sztuk	-	FEW

Załącznik nr 3 do LSR – Budżet LSR

PLANOWANA WYSOKOŚĆ ŚRODKÓW NA WDRAŻANIE LSR I ZARZĄDZANIE LSR				
Zakres wsparcia	Program/Fundusz			Środki ogółem (EUR)
	PS WPR	EFRR*	EFS+*	
Wdrażanie LSR (art. 34 ust. 1 lit. b rozporządzenia nr 2021/1060)	1 250 000,00	0,00	729 074,00	1 979 074,00
Zarządzanie LSR (art. 34 ust. 1 lit. c rozporządzenia nr 2021/1060)	312 500,00	0,00	165 495,33	477 995,33
Razem	1 562 500,00	0,00	894 569,33	2 457 069,33
* Wysokość środków danego funduszu na RLKS dostępnych dla LGD w danym województwie będzie wyższa o wartość wkładu krajowego, którego procentowy udział w tej kwocie jest określony dla danego FEW. ** W wierszu odpowiadającemu danemu EFSI, z którego LSR nie będzie finansowana, należy wstawić wartość „0”.				

Załącznik nr 4 do LSR – Plan wykorzystania budżetu LSR

fundusz	środki zakontraktowane (w Euro) do:													
	31.12.2024		31.12.2025		30.06.2026		31.12.2026		31.12.2027		31.12.2028		31.12.2029	
	kwota ogółem (UE+krajowe)	% wykorzystania budżetu LSR	kwota ogółem (UE+krajowe)	% wykorzystania budżetu LSR	kwota ogółem (UE+krajowe)	% wykorzystania budżetu LSR	kwota ogółem (UE+krajowe)	% wykorzystania budżetu LSR	kwota ogółem (UE+krajowe)	% wykorzystania budżetu LSR	kwota ogółem (UE+krajowe)	% wykorzystania budżetu LSR	kwota ogółem (UE+krajowe)	% wykorzystania budżetu LSR
EFRRROW	0,00	0%	525 000,00	42%	525 000,00	42%	900 000,00	72%	1 170 000,00	94%	1 210 000,00	97%	1 250 000,00	100%
EFS+	0,00	0%	291 630,00	40%			473 898,00	65%	729 074,00	100%	729 074,00	100%	729 074,00	100%
EFRR	0,00	0%	0,00	0%			0,00	0%	0,00	0%	0,00	0%	0,00	0%
RAZEM	0,00	0%	816 630,00	41%			1 373 898,00	69%	1 899 074,00	96%	1 939 074,00	98%	1 979 074,00	100%